

I. WEINBERG

CAROL DAVILA

OAMENI DE SEAMĂ

Venit în țara noastră de tânăr, doctorul Carol Davila a avut mari merite în organizarea serviciului nostru sanitar și a învățămîntului medical românesc. Integru, perseverent, cu o vastă cultură de specialitate, Davila nu s-a lăsat intimidat de obstacolele ivite. Nu l-a speriat nici lipsa de fonduri, nici lipsa de cadre și nici obtuzitatea cîrmuirii burghezo-moșierești care-l privea cu dispreț planurile.

Susținut de un cerc de colaboratori cu idei înaintate, Davila a trăit marea victorie : înființarea **FACULTĂȚII DE MEDICINĂ** din București, de pe băncile căreia aveau să se ridice personalități de seamă ce vor duce și peste graniță renumele școlii noastre de medicină.

Mereu alături de masele populare, Davila a căutat să contribuie la îmbunătățirea soartei lor. Cartea de față, prezentîndu-i viața și activitatea multilaterală, relevă numeroasele și grăitoarele pilde de abnegație și devotament cu care el a slujit interesele poporului român, înscriindu-și cu cinste numele printre oamenii de seamă din trecutul patriei noastre.

Dr. I. WEINBERG

**Dr. CAROL
DAVILA**

EDITURA TINERETULUI

Dr. Carol Davila în primii ani
ai activității sale

OBÎRȘIA

În primele zile ale lui martie — 1853 — vaporul „Franz Iosef” cobora lin de la Viena spre Giurgiu, pe undele bătrînului Danubiu. Pe puntea vasului, în față, la prova, stătea ore întregi nemișcat, privind mereu înainte, tînărul medic Carol Davila. Privea defilarea maiestuoasă a pădurilor de dincolo de Viena, apoi, apărînd din ceață, admira vechiul burg al Budapestei, cetatea Belgradului și zbuciumatele Porți de Fier. Șesul Țării Romînești surîdea în bătaia soarelui blînd, primăvăratîc.

Davila aducea cu el certificatele de studii și numeroase scrisori și recomandări ale celor mai autorizate foruri științifice din metropola Franței. Afară de aceste prețioase documente, tînărul medic aducea în dar poporului romîn o inimă caldă, un suflet plin de bunăvoință și generozitate, o nemărginită dorință de a se dăruî celor ce aveau nevoie de dînsul. Încrezător, temerar și dîrz în fața celor mai mari greutăți, Davila privea cu încredere și bucurie viitorul.

Era înalt, subțire, cu mișcări repezi, dar armonioase ; capul sus, trăsături clasice, fine și regulate, gura expresivă, părul blond și ondulat descoperînd

o frunte înaltă ; sub arcada sprâncenelor străluceau ochii albaştri și visători în care se reflecta o nemărginită bunătate și gingășie, dar și o voință dirză, de neclintit.

Inima tânără a lui Davila se strîngea din cînd în cînd, se înfiora cu atît mai des cu cît vaporul se apropia de Giurgiu, capătul călătoriei. În teancul de acte, certificate, diplome și recomandări elogioase, un singur act, un anodin certificat, lipsea : actul de naștere a cărui absență îi căsunase în trecut atîtea amărăciuni ; se gîndea că și în viitorul în care pășea faptul îi va prilejui poate noi și dureroase neajunsuri.

Cîte umiliri a trebuit să îndure Carol Davila la fiecare înscriere în școală — la liceu, la facultate ! Întrebări penibile : „cum se numesc și cine sînt părinții“, „unde ești născut și în ce an ?“ — întrebări la care cel interpelat nu era niciodată în măsură să răspundă limpede. Pe diploma de doctor în medicină, de pildă, anul nașterii nu e trecut, iar la rubrica „locul nașterii“, stă scris : „undeva, lângă Parma“. S-a mai văzut vreodată o astfel de mențiune într-un act oficial ? „Undeva, lângă Parma !“ Ce vagă însemnare ! În privința anului nașterii aceeași confuzie, aceeași supărătoare incertitudine. Pe o diplomă e indicat anul 1828, pe alta 1830 ; în realitate, Davila s-a născut în 1832.

Un simplu petic de hîrtie, un simplu act de naștere — și totuși cite încurcături și mîhniri poate produce lipsa lui ! Adolescent fiind, odată cineva i-a oferit posibilitatea de a-l scoate din această grea situație, de a-i crea un nume și o stare civilă. Tînărul a răspuns mîndru : „Citta (diminutiv al lui Carol) își va croi singur drum în viață“. Timpul a dovedit că nu au fost numai vorbe, ci reflexul timpuriu al unui suflet și caracter deosebit.

Înainte ca vaporul să acosteze la Giurgiu, și ca mult așteptatul medic să-și prezinte hîrțiile domnitorului Barbu Știrbei, înainte ca strălucitorul capitol

de istorie scris și trăit de Davila pe pământul patriei noastre să înceapă a se desfășura, să spunem câteva cuvinte despre obirșia lui Davila și despre împrejurările care au precedat poposirea lui pe meleagurile noastre.

La Paris, în anul 1831, la o serată în casa muzicianului Chopin, s-au cunoscut tânărul pianist Franz Liszt (în vîrstă atunci doar de douăzeci de ani) și scriitoarea franceză Daniel Stern (Marie d'Agoult, soția colonelului d'Agoult). N-a fost doar o simplă cunoștință !

Un an mai tîrziu, în 1832, departe de Paris, Marie d'Agoult a născut în mare taină un băiat. Copilul acesta a fost Carol, devenit mai tîrziu doctorul Carol Davila. Noul-născut a fost încredințat cuiva, și pentru că totuși îi trebuia un oarecare act de stare civilă, documentul a fost confecționat în Italia, într-un sat cu numele de Avila, situat lîngă orașul Parma.

Micuțul cu părinții necunoscuți a fost înscris în registrele bisericești din Avila sub numele de Carol, după indicația persoanei care a prezentat copilul. Parohul bisericii, probabil, i-a adăugat în registru, drept nume de familie, cuvîntul d'Avila, adică cel născut în satul Avila. Rezultatul a fost numele doctorului Davila, scris inițial așa cum a fost trecut în registrul parohiei : Carol d'Avila, deci nu într-un singur cuvînt, ci un *d mic*, apostrof, Avila — d'Avila.

Iscălitura sub forma aceasta o găsim în primii ani ai șederii lui Davila în țara noastră. Mai tîrziu, el și-a modificat-o, numele lui devenind cel pe care îl cunoaștem : Carol Davila.

În limita datelor avute pare neîndoielnic că Davila a fost fiul genialului muzician Franz Liszt. Spunem „pare neîndoielnic” și nu „este neîndoielnic” pentru simplul motiv că întotdeauna timpul

poate aduce o dovadă sau o mărturie care confirmă sau infirmă ipoteza inițială. Am insistat asupra obârșiei și a numelui lui Carol Davila numai pentru că această problemă a fost mult discutată de adversarii lui, care căutau să-i rănească sensibilitatea, atacându-l în numele moralei burgheze, numindu-l bastard, venetic fără căpătii care prin particula adăugată numelui său (d'Avila — cum semna el inițial) ar fi căutat să-și probeze o pretinsă noblete.

Omul are valoarea faptelor sale. Doar lupta și activitatea neîntreruptă pusă în slujba progresului și a aspirațiilor omenirii către mai bine pot înscrie numele *omului* cu litere de aur în cartea posterității.

În ceea ce privește viața doctorului Carol Davila, el și-a statornicit pentru veșnicie numele în scara valorilor naționale românești și s-a făcut cunoscut în întreaga lume medicală, nu prin faptul că ar fi fost fiul lui Liszt, ci prin activitatea sa științifică, prin opera sa organizatorică și prin nemărginita dragoste pe care a avut-o pentru a doua lui patrie, pentru țara și poporul român.

LA DRUM

Carol Davila și-a petrecut anii copilăriei la Frankfurt pe Main, în Germania, în casa bunicii lui, doamna Flavigny, mama Mariei d'Agoult. Tutela acestei bunici austere nu i-a fost de loc plăcută.

La doisprezece ani, calvarul copilului încetează. Este trimis la Limoges-Franța, unde urmează liceul. La terminarea acestuia e înscris la Facultatea de medicină din Angers, pe care a frecventat-o timp de cinci ani, făcînd studii strălucite. A fost în același timp intern la spitalul Hôtel Dieu din localitate.

În afișierul Facultății de medicină din Paris, la începutul anului 1853, stătea de cîteva zile un anunț, neînsemnat la prima vedere, scris pe un sfert de coală de hîrtie, redactat și iscălit de însuși decanul facultății, de profesorul doctor Béclard care primise la sfîrșitul anului 1852 două adrese, conținînd fiecare cîte o rugăminte, în fond asemănătoare. Șahul Persiei ruga guvernul francez să binevoiască a desemna un medic valoros, care să accepte a veni în Persia ca medic personal al său. Cea de a doua adresă era iscălită de domnitorul Țării Romînești, Barbu Știrbei, și avea un conținut oarecum identic.

În București, la acea vreme, era consul al Franței un tânăr parizian numit Béclard, fiul decanului Facultății de medicină din Paris. Domnitorul l-a rugat pe consul să intervină pe lângă tatăl său spre a-i desemna un iscusit și încercat doctor francez care să organizeze serviciul sanitar în Țara Românească. Béclard a dispus afișarea ambelor cereri pentru a ajunge astfel la cunoștința celor interesați. Mulți se opreau și citeau afișul, dădeau din umeri nedumeriți și plecau mai departe.

„București, Valahia ? Dar aceasta este o țară la capătul pământului, cum o să putem noi ajunge acolo ?” spuneau unii cititori ai anunțului, dovedind ignoranța pe care o cultivau marile puteri ale Apusului față de țările mici din răsăritul Europei, pe care le considerau bune doar de a deveni colonii. Și astfel, la începutul de an 1853, afișul cu pricina stătea de citeva zile lipit și nerezolvat pe geamul de la intrarea Facultății.

— Cum, dumneata, domnule doctor, te-ai decis să ne părăsești ? Tocmai dumneata, în care eu și colegii mei am pus atîta nădejde, atîtea promițătoare speranțe de frumoase realizări ? E păcat, domnule doctor !

Cuvintele acestea au fost adresate de Béclard medicului Carol Davila. Regretul decanului era îndreptățit. Deși foarte tânăr, Davila nu era un necunoscut în cercurile medicale franceze. Încă din anii de internat el și-a dovedit nemărginita dragoste de oameni, a vădit spiritul său de jertfă și de devotament :

„Domnului C. Davila,

Prin decretul din 26 decembrie 1849, domnul președinte al Republicii v-a decernat medalia de argint, drept recompensă a zelului și devotamentului pe care l-ați dovedit în ultima epidemie de holeră...

(ss) *Guignard*
Administratorul spitalului din Angers“.

Teza asupra sifilisului : „De la prophylaxie de la syphilis” — teză care a făcut vîlvă în lumea medicală a epocii — și-a susținut-o Davila la Paris, în ianuarie 1853. Avea 21 de ani și era doctor în medicină, chirurgie și farmacie !

Autoritatea decanului însă nu l-a putut face pe Davila să-și schimbe hotărîrea. Tînărul trecuse în ajun prin fața afișului, îl citise și, după o noapte de frămîntări, decizia fusese luată : va pleca la București și va accepta angajamentul pe trei ani pe care-l oferea Barbu Știrbei. Retribuția stipulată în contractul de angajament era de 4000 franci anual. În lumina acestui fapt, angajamentul oferit era surizător și sub aspectul lui material. Hotărîrea lui Davila a stîrnit oarecare vîlvă în lumea medicală pariziană. Astfel cunoscutul medic Castonet îi scria :

„Dragă domnule Davila,

Aflu cu plăcere de numirea dumitale ca medic-șef al spitalului din București. Consider activitatea dumitale în Valahia ca o misiune științifică. Rezultatele studiilor dumitale igienice și medicale vor fi primite cu mult interes de Academia franceză de Medicină.

Prof. Dr. Castonet“

ÎN PREAJMA ANILOR 1850

Hotărîrea lui Barbu Știrbei de a aduce în țară un medic care să organizeze serviciul medical al armatei nu trebuie privită ca dorința unui domnitor luminat de a săvîrși un act menit să contribuie la îmbunătățirea stării sociale a poporului.

Aducerea în țară a lui Davila a devenit imperioasă ca urmare a aplicării hotărîrii Regulamentului Organic, act de mare importanță pentru dezvoltarea Țărilor Romîne.

El a intrat în vigoare în iulie 1831 pentru Țara Romînească și în ianuarie 1832 pentru Moldova.

Din punct de vedere social, Regulamentul Organic n-a adus nici o schimbare în viața poporului oprimat. Toate drepturile în stat sînt ale boierilor ; țărani clăcași au numai îndatoriri. Karl Marx în „Capitalul” definește Regulamentul Organic drept un „Codice al muncii de clacă”, drept o expresie „a goanei după supramuncă”. Regulamentul Organic, aplicat între 1831 și 1834 de către generalul rus Pavel Kisseleff, a avut însă și rezultate pozitive pentru țara noastră. Printre acestea trebuie semnalate și subliniate organizarea pentru prima oară a armatei naționale, și apariția primelor forme de in-

vățămînt cu limba de predare romînă. Prevăzînd legi identice pentru Țara Romînească și Moldova, deschidea perspectiva realizării actului „Unirii”, să-vîrșită 25 de ani mai tîrziu.

Măsurile sanitare luate de Kisseleff au dus la stăvilirea epidemiilor de ciumă și holeră, epidemii ce secerau zeci de mii de vieți. Împărțirea capitalei noastre în „ocruguri” — „raioane” și dotarea fiecăruia cu un medic public, tot lui Kisseleff se datorește. În semn de prețuire, prima societate științifică romînească „Societatea Medicilor și a Naturaliștilor” a ales, la întemeiere, drept președinte pe Pavel Kisseleff. Pentru faptele pozitive realizate de generalul rus, poporul romîn nu l-a uitat ; una din cele mai frumoase artere ale capitalei noastre îi poartă de decenii numele — șoseaua Kisseleff.

Domnitorii desemnați de Regulamentul Organic au fost în Muntenia : Alexandru Ghica, Gh. Bibescu și mai tîrziu Barbu Știrbei, iar în Moldova Mihail Sturza. Din punct de vedere social-politic, toți acești domnitori au avut idei reacționare, retrograde, au căutat să înăbușe orice mișcare și revendicare progresistă, s-au străduit să mențină drepturile și puterea feudală a clasei stăpînitoare, a clasei boierești. Alexandru Ghica de exemplu, în 1839, l-a arestat pe militantul progresist Ion Cîmpineanu, iar puțin mai tîrziu, în 1840, Nicolaie Bălcescu a fost și el aruncat în temniță, tot pentru „primejdioasele” lui idei democratice.

Gh. Bibescu este cel ce a încercat să înăbușe revoluția din 1848. Mihail Sturza în Moldova este dușmanul și prigonitorul mișcării progresiste a „căr-vunurilor”, mișcare ce promova idei progresiste, de eliberare socială și națională, el înăbușe mișcarea revoluționară de la 1848. Mai tîrziu, domnul muntean Barbu Știrbei va avea aceleași idei retrograde ca și antemergătorii lui.

În urma tratatului de la Adrianopol, în Țările Române se afirmă tot mai puternic relațiile capitaliste. Agricultură, factorul de căpetenie al economiei naționale în epoca aceea, se dezvoltă dat fiind că grîul este produsul românesc cel mai important pentru export, alături de sare, cherestea etc. Se dezvoltă comerțul și industria, apar ateliere și fabrici pentru prelucrarea postavului, a săpunului, a lumînărilor, sticlei și băuturilor alcoolice, tăbăcării și mori ș.a.

Dar aceste prefaceri sociale reclamă dezvoltarea unui învățămînt care să formeze cadrele necesare noilor ramuri de activitate ; organizarea unei armate spre a sprijini interesele claselor dominante ; construirea de șosele, drumuri de fier etc., necesare comerțului. În lumina acestor cerințe, determinate de dezvoltarea obiectivă, hospodarii („hospodar” era termenul sub care se denumea domnitorul țării — n.n.) celor două Țări Române, chiar apărînd fățiș interesele boierimii, n-au putut să nu sprijine opera de prefacere a țării. În acest sens, ca realizări pozitive ale domniilor din timpul Regulamentului Organic, trebuie să semnalăm că Mihail Sturza, în Moldova, a fost întemeietorul Academiei Mihailene ; tot el, de acord cu Gh. Bibescu, a desființat în 1847 vama dintre Muntenia și Moldova, netezind astfel drumul spre viitoarea Unire. Barbu Știrbei, venit ca domn pe șapte ani în 1849, prin înțelegerea de la Balta-Liman dintre Turcia și Rusia, realizează cîteva înfăptuiri pozitive : instituie un cod penal, reface și pietruiește șoseaua București-Predeal, reorganizează și mărește armata, înființează o școală militară pentru pregătirea viitorilor ofițeri și organizează corpul grănicerilor. În cadrul acestor măsuri privind reorganizarea armatei naționale, trebuie priyită și înțeleasă aducerea în țară a doctorului Dăvila ca medic-șef al armatei, în primăvara anului 1853.

Dar o dată cu dezvoltarea agriculturii, industriei și comerțului, exploatarea celor ce muncesc devine, și mai crîncenă, antagonismul social se adîncește, contradicțiile devin mai pregnante. Feudalismul intrat în descompunere caută să-și mențină pozițiile, să bareze drumul tinerii burghezii în ascensiune. Țările Romîne se aflau în preajma revoluției ce avea să izbucnească curînd. Mișcarea revoluționară de la 1848 urmărea pe plan social eliberarea poporului român de apăsarea feudalității, desființarea privilegiilor feudale și împrăștierea clăcașilor ; pe plan național, se căuta eliberarea Țărilor Romîne de seculara și abuziva ocupație otomană. De fapt, revoluția din 1848 își trage rădăcinile din răscoala de la 1821 și se integrează în cadrul tuturor mișcărilor protestatare și revoluționare din țările Europei din prima jumătate a veacului al XIX-lea. Revoluția romînească din 1848 se situează pe același plan cu eforturile progresiștilor din Rusia țaristă, cu revoluționarii francezi, germani și austrieci din 1847 și 1848. Mișcarea romînească din 1848, după judicioasa definiție a lui Marx, face parte din revoluția ale cărei hotare, începînd cu anul 1789, „încep să neînceteze”. Ultimile ei avanposturi au fost Varșovia, Debrecin și București ;...” (K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, pag. 35).

Societăți secrete, comploturi, asociații literare, propagînd ideile revoluționare pregătesc terenul anului 1848. Scrierile vremii, ale lui N. Bălcescu — strălucitul gînditor democrat-revoluționar, M. Kogălniceanu, A. Russo, C. Bolliac, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, scriitori ce se bucură de o aleasă prețuire, alături de ale altor tineri atașați profund cauzei propășirii, ca I. Catina, Gr. Crețeanu, ale căror opere constituie interesante acte de epocă — oglîndesc conținutul mișcării revoluționare. Însufleți de idei democratice, revoluționarii își propuneau să înlăture puterea politică a boierimii, să-i slăbească baza materială, emancipînd țărănimea

clăcașă, deschizându-i zorii unor zile mai bune. Și, bineînțeles, printre revendicările cele mai importante, găsea clară exprimare ideea unirii Țărilor Române.

Deși revoluția din 1848 n-a reușit să lichideze feudalismul, ea a constituit totuși începutul revoluției burghezo-democratice. Burghezia și moșierimea, speriate de avântul revoluționar al maselor, au preferat să pactizeze încheind o coaliție împotriva maselor exploatare — „monstruoasa coaliție” — cum o va numi Bolliac. Cărturarii patrioți, militanți convinși pentru un țel democratic și inamici ai pactizării cu boierimea, izolați de mase, condamnă monstruoasa coaliție, dar nu pot salva mișcarea revoluționară.

Ei continuă însă să propage ideile revoluționare. Luptând pentru unirea Țărilor Române, masele populare și fiii cei mai devotați ai poporului, în frunte cu V. Alecsandri, C. Bolliac, M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza nutreau convingerea că vor putea satisface revendicările cele mai apropiate, pentru care luptaseră la 1848.

Dar, pentru un moment, când zbuciumul revoluționar s-a stins, când patrioții în fruntea cărora se afla N. Bălcescu luară drumul exilului, peste Țara Românească, peste orașul capitală București se așternu înșelătoarea liniște. Pe umerii claselor oprite va continua să apese nedreptatea, exploatarea, obscurantismul. Bucureștiul va continua să trăiască în contradicție : alături de fastuoasele palate și grădini boierești va domni sărăcia, hîda mizerie, lipsa de igienă. Bucureștiul, pe la 1850, va continua să fie pentru ochiul superficial, orbit de fastul soarelelor bucureștene, „Parisul Orientului”, cum îl numeau călătorii străini ai epocii, va continua să fie în realitate o cetate a contrastelor.

PRIMII PAȘI

Odată ajuns în București, contrar obiceiurilor și regulilor de curtoazie, doctorul Davila ceru un răgaz de câteva zile înainte de a se prezenta în fața domnitorului Barbu Știrbei, în protocolara audiență de sosire. Rostul răgazului cerut era de a se putea între timp informa de starea sanitară a țării, de organizarea sanitară existentă și, în consecință, să poată prezenta un raport documentat de ceea ce credea el că s-ar putea face. Cererea i-a fost aprobată.

Și iată-l pe Carol Davila pornit de-a lungul ulițelor pentru a cunoaște cu ochii lui „Parisul Orientului”.

Era într-adevăr frumoasă capitala Țării Românești ! Spitalul militar, ținta preocupărilor lui Davila, era instalat pe colina Mihai Vodă, în curtea palatului domnesc, adevărată operă arhitectonică. De acolo se vedea Dîmbovița ce șerpuia între maluri înalte și înverzite, iar Cîsmigiul părea un crîng înflorit, străjuit de clădiri impunătoare, strălucind de albeață.

Podul Mogoșoadei cu țipetele asurzitoare ale surugiiilor, cu butcile luxoase străjuite de arnăutul

îmbrăcat în haine multicolore și înarmat pînă în dinți, cu boieri bătrîni înveșmîntați în anieruri pînă la pămînt, purtînd cu mîndrie calpacele, trezeau călătorului nostru un zîmbet amuzat.

Carol Davila venea dintr-o țară în care feudalismul fusese zdrobit, unde era vie amintirea revoluției din 1789, iar ideile înnoitoare însuflețeau pe atunci cercuri tot mai largi. De aceea, tînărul om de știință putea să-și dea cu ușurință seama că aici vechea orînduire socială nu a fost nimicită de revoluția ce izbucnise cu cîțiva ani în urmă, clasele retrograde continuînd să-și impună punctul lor de vedere. Înțelegea că feudalismul înseamnă înrobirea țaranului, misticism, obscurantism.

Din această pricină el nu se lăsă furat de înfățișarea pitorească a Bucureștiului, de obiceiurile orientale ale boierimii, ci căută să se informeze cît mai de aproape de adevărata stare de lucruri, în dorința de a se înarma cu toate cunoștințele care îi puteau fi necesare pentru a-și putea duce la bun sfîrșit gîndul care îl preocupa : a fi folositor omului.

Spre a fi cît mai aproape de Spitalul militar de la Mihai Vodă, pe care urma să-l conducă, Davila își găsi o gazdă prin apropiere, pe strada Izvor. Apoi se puse pe lucru. Utiliză răgazul obținut colîndînd de dimineața și pînă seara orașul pînă în cele mai îndepărtate mahalale, cerînd relații asupra stărilor de lucruri, ducîndu-se peste tot locul, privind cu ochi proprii tot ceea ce era în legătură cu sănătatea publică, cu organizarea sanitară, cu știința și cu învățămîntul medical. Își nota tot ce vedea și auzea, și la urmă, pe baza datelor culese, întocmi un raport detaliat și bine documentat. În ultima parte a raportului arăta ce măsuri socotea el că trebuie luate. Raportul acesta era scris pe două coloane : una în limba franceză și alta, paralelă, conținînd traducerea romînească a celor susținute.

Să spicuiem cîte ceva din acest raport inițial și să-l însoțim pe Davila în vizitele și cercetările pe

care le-a făcut în primele zile ale poposirii pe meleagurile bucureștene. Vom cunoaște astfel starea sănătății publice la venirea lui în fruntea treburilor sanitare românești și numai în chipul acesta ne vom putea da seama și vom putea cuprinde măsura înfăptuirilor ulterioare ale lui Davila, în cei 31 de ani ai activității sale în țara noastră.

Davila aflase că epidemia de tifos este endemică în București. Din această pricină primul drum de informare l-a făcut la sistemul de alimentare cu apă al orașului.

Pe vremea lui Ipsilanti se trăsese apă de la izvoarele din Giulești. Olanul de apă intra în oraș paralel cu apa Dîmboviței, lângă Grozăvești-Belvedere. Olanul ducea întâi la un rezervor mare, situat pe strada Știrbei Vodă, acolo unde azi se găsește Conservatorul de muzică „Ciprian Porumbescu”. Aci era ștambul cișmigiiilor — paznicii fîntînilor — și al sacagiilor — distribuitorii de apă. Mai erau două mari fîntîni cu apă bună de băut, una în Sărindar, în centrul orașului (Casa Centrală a Armatei de azi), și alta în mahalaua Calîței (Calea Rahovei, „Pompa de apă”). Apa Giuleștilor, a observat Davila, era bună de băut, chiar foarte bună, numai că olanul trecea prin niște grădini de zarzavat, grădini al căror pămînt era îngrășat cu conținutul latrinelor, ceea ce dădea loc la infiltrații și la infectarea apei din olanul de colectare. Davila notă faptul acesta și propuse imediată asanare a împrejurimilor izvoarelor de la Giulești. Este prima încercare a asanării și controlului apei potabile în București.

Neexistînd un serviciu de salubritate, locuitorii orașului aruncau gunoajele și mortăciunile fie pe Dîmbovița, fie pe malurile ei („...murdalîcul și necurătenia apei dă putoare nesuferită și se pricinuieste vătămarea sănătății locuitorilor”, astfel se exprima un călător despre apa și malurile Dîmboviței). Davila notează și propune în raport întemeierea unui

serviciu al ridicării gunoaielor menajere și arderea lor; propune, de asemenea, curățirea și adincirea albiei Dîmboviței, astupată de gunoaie, fapt ce prilejuia cu ocazia ploilor revărsarea apei și inunda-rea cartierelor. Propune secarea bălților dătătoare de friguri.

Cu multă atenție observă Davila aprovizionarea cu alimente a locuitorilor capitalei. Rămase mirat cînd văzu circulînd pe străzi ciobani mișoși însoțind capre. Ciobanul oprea capra pe la porți și amatorii veneau și consumau pe loc laptele muls atunci de mîinile ciobanului, sau, uneori, amatorul suga direct laptele din țîța caprei! Davila află că laptele de capră e utilizat de tuberculoșii bucureșteni pe motivul că ar fi tămăduitor.

Dimineța, în zori, gustă Davila renumitul salep cald servit de vînzătorii turci în ibrice de metal, pe care școlarii și lucrătorii bucureșteni îl prețuiau foarte mult și îl beau muind în el covrigi cu susan. Băutura era preparată din fientura unei rădăcini comestibile îndulcită cu zahăr. Braga și halvaua turcească (făină de tahîn cu miere și parfumată cu unt de trandafiri) interesară de asemenea mult pe Davila, numai că el menționează în raport condițiile inadmisibile în ceea ce privește lipsa de igienă în care erau fabricate aceste gustoase și hrănitoare alimente și băuturi. Propuse înființarea controlului igienic al fabricării lor și sancționarea abaterilor.

Cele mai multe ulițe erau nepavate, pline de gropi, vara te îneca praful, iar pe vreme de ploaie noroiul clisos te împroșca de sus pînă jos. Pe Podul Calicilor, strada Rahovei de astăzi, se scurgeau către centrul orașului convoaie de cerșetori, infirmi și bolnavi într-un hal de mizerie de nedescris, dar nimănui nu-i păsa de ei. Preocupat mereu de salubritate, Davila consemnă și pericolul pe care-l prezentau latrinele. Golirea hazzalelor se făcea noaptea, conținutul fiind vîndut, după cum am mai pomenit, zarzavagiilor care îngrășau cu el grădinile de

zarzavat și întrețineau astfel statornica febră tifoidă. Davila ceru imperios în raport înființarea și a unui serviciu sistematic și igienic de curățire a haznalelor. Cererea lui Davila s-a tradus în fapt ceva mai târziu, când s-a înființat o societate pentru curățitul sistematic al haznalelor prin metoda absorbțiunii pneumatice.

În ceea ce privește organizarea, practica și învățămîntul medical — iată puținul pe care l-a găsit Davila.

Asistența bolnavilor în țara noastră era de două feluri : aceea privind bolnavii spitalizați, pe de o parte, și îngrijirea sănătății populației în afara spitalelor, pe de altă parte. Unele spitale bucureștene sînt vechi, Colțea, de pildă, a fost zidit în 1708. Îngrijirea bolnavilor în spitale l-a nemulțumit însă mult pe Davila. Poate răul tratament explica și numărul mic de bolnavi pe care i-a găsit spitalizați cu ocazia vizitei de informare pe care o făcea. Spitalele erau particulare, se întrețineau adică din subvențiile feluritelor donatori. Igiena lăsa de dorit în spitale ; bolnavii erau amestecați de-a valma : contagioși, chirurgicali, medicali. Erizipelul și gangrena însoțeau aproape orice intervenție chirurgicală.

Corpul medical era alcătuit dintr-un protomedic (medic primar, director) și mai mulți giarahi care îngrijeau de partea chirurgicală. Medicii erau în marea lor majoritate străini (greci, turci, nemți și evrei), lucru ce a mirat mult pe Davila. I s-a explicat că, pe de o parte, boierimea parazitară consideră meșteșugul doftoricesc umilitor, degradant, ca pe oricare activitate practică, iar că pe de altă parte cei mai mulți dintre medicii existenți, pentru a-și menține privilegiul, susțineau și ajunseră a fi crezuți că „mîntea și capul de valah“ nu poate asimila greaua învățătură medicală, căutînd astfel să bareze drumul tinerilor din popor către cultură. După cum vom vedea curînd, argumentarea aceasta nu l-a convins de loc pe Davila, ba dimpotrivă.

Vizitînd spitalul Colțea, Davila a zîmbit cerce-tînd diagnosticele bolnavilor : *cefalalgie* (durere de cap) ; *anghină* (boală de gît) ; *bronchitis* ; orice durere de pîntece era diagnosticată : *gastricismus* ; durerea de membre *reumatismus*, iar durerea de inimă *vitium cordis* (meteahnă la inimă). Un medic al spitalului Colțea făcea vizita astfel : „Cum mergi dumneata ?” „Bine”, răspundea bolnavul. „No, bine să-ți dea Dumnezeu, dă-i pîine !” Dacă bolnavul răspundea că se simte rău : „No, rău să-ți dea Dumnezeu, șterge-i pîinea !” Iată o specie de rețetă găsită : „*Morfium, sachere albi drahnam unam. Misce, di-vîde in partes equalis*. Cîte o porție la un sfert de oră”. (Morfină și pulbere de zahăr în valoare de o drahmă. Amestecă și împarte în doze egale.) „Ca pe timpul lui Molière !” a exclamat amuzat, dar foarte nemulțumit Davila. În raportul prezentat, din primul moment se poate vedea indicația viitoarelor reforme propuse și realizate : îmbunătățirea îngrijirii bolnavilor din spitale prin crearea de cadre medicale romînești ; înzestrarea și modernizarea spitalelor.

În ceea ce privește serviciul sanitar obștesc și îngrijirea bolnavilor în afara spitalelor, în Țările Romîne, Davila a aflat că primul medic plătit de stat pe aceste meleaguri a fost doctorul Henricus Klingensporn. El a fost chemat din Nürnberg, la 1499, de Ștefan cel Mare și a fost făcut medic comunal public al capitalei Moldovei, al orașului Suceava. Pe la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, Ipsilanti în Muntenia, la București, a creat Cutia Milosteniei, din veniturile căreia erau plătiți medicii comunali, care aveau datoria să îngrijească gratuit populația săracă. Grigore Ghica face același lucru în Moldova. În București, la sosirea lui Davila, sănătatea publică era oficial îngrijită de cei cinci medici ai celor cinci despărțăminte ale capitalei : roșu, galben, verde, negru și albastru.

Serviciul sanitar militar îl interesa îndeosebi pe Davila, reorganizarea acestuia fiind cauza principală a chemării lui în București. Spitalul militar bucureștean, Davila l-a găsit instalat în incinta mănăstirii Mihai Vodă (Arhivele Statului, azi), inițial palatul lui Mihai Viteazul.

Spitalul militar era instalat în încăperile mănăstirii. Vechea construcție era insalubră, subsolul, plin de umezeală. Ferestrele bătute cu cuie iarna, pentru a nu se deschide și a nu se prăpădi bruma de căldură din sălile cu bolnavi. În mijlocul curții era biserica. Și aci, ca în toate spitalele, bolnavii zăceau de-a valma : contagioși, chirurgicali și venerici. Davila a găsit aci un singur om de inimă care îngrijea de toți bolnavii spitalului : felcerul Vasile ; el era și bărbier și înlocuia absentă îngrijire a medicilor spitalului, toți ocupați cu practica medicală de oraș, ce le aducea mari venituri. Bolnavii internați erau socotiți simulanți și tratamentul începea întotdeauna cu bătăi și maltratări : nuiele pe spinare și vezicători la tălpi. Davila își dădea seama că prima măsură ce trebuia luată era crearea unui personal medical calificat și bine intenționat, de aceea el notă toate cele observate și-și propuse a le remedia.

În vizitele lui de informare Davila pune o întrebare pornită din colțul cel mai tainic al sufletului : există aici vreo grijă specială, vreo instituție care să se ocupe și să ocrotească copiii orfani, copiii fără de părinți ? Davila obține lămuriri interesante și folositoare. Află anume că generalul Kisseleff, printre alte multe înțelepte și folositoare măsuri, se gândise și la organizarea asistenței publice. În proiectul de legiuire privind asistența publică se prevedea și înființarea Casei Copiilor Orfani sau Orfanotrofia. Urma să se înființeze un institut în care să fie adunați, crescuți și îngrijiți copiii lepădați pe

treptele bisericilor, copiii care pînă atunci erau dați prin mahalale în seama unor femei ce consimțeau a-i îngriji. Plata acestor femei se făcea din sumele adunate în Cutiile de Milostenie, în care fiecare trecător depunea ceea ce îl îndemna inima. Datorită acestui fapt, copiii orfani mai erau numiți și „copii de cutie”, adică copii întreținuți din venitul Cutiilor de Milostenie. Orfanotrofia a fost înființată în anul 1832. Cu durere află Davila că în acel an s-au strîns 452 copii de pripas, iar din aceștia au murit 200, s-au dat de suflet 53, iar restul au rămas a fi aciuiați pe unde se va putea. Notînd toate cele aflate, Davila luă o hotărîre pe care o va îndeplini cîțiva ani mai tîrziu și care va constitui una din cele mai frumoase realizări ale sale.

În domeniul învățămîntului medical, informațiile culese de Davila reflectau o situație și mai precară. Am mai pomenit părerea care stăruia în sînul boierimii: „Medicina e o îndeletnicire înjositoare. Avem nevoie de felceri... sînt destui vîntură lume care vor veni bucuroși pe meleagurile noastre.”

În condițiile orînduirii feudale din țara noastră practica și învățămîntul medical se găseau într-o stare extrem de înapoiată. Abia în preajma revoluției burghezo-democratice din 1848, sub îmboldul ideilor înnoitoare, au apărut figuri romînești animate de dorința de a lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de îngrijire a sănătății poporului. Printre acestea se află personalitatea puternică și dinamică a lui N. Kretzulescu.

Fiu de boier, Nicolaie Kretzulescu a rupt cu tradiția și s-a întors în 1841 de la Paris doctor în medicină. Domnitorul de atunci — Alexandru Ghica — îl muștră aspru pentru hotărîrea lui de a practica medicina în București: „va face de ocară cu meseria asta neamul, familia aleasă din sînul căreia a ieșit!” Față de îndirjirea tînărului medic, vodă nu

avu ce face și-l numi medic la ocrugul (sectorul) de negru al capitalei. Kretzulescu obține și autorizarea de a deschide la Colțea o școală de felceri ¹ care să producă un soi de medici rurali, „ofițeri de sănătate”. Este o încercare premergătoare celei realizate cîțiva ani mai tîrziu de Davila, de a croi bazele unui învățămînt medical românesc. Școala lui Kretzulescu a tînjit, n-a putut da roade. În 1848, Kretzulescu, spirit luminat, a luat parte la revoluția burghezo-democratică și, după înăbușirea ei, rămas consecvent poziției sale progresiste, a fost luat de turci ostatic și dus la Constantinopol. Întors din exil în iulie 1849, el s-a dovedit pînă la sfîrșitul vieții sale (a murit în 1900 în vîrstă de 88 de ani) un mare iubitor de progres. În istoria învățămîntului medical românesc, N. Kretzulescu figurează la loc de cinste. Dacă Școala de Mică Chirurgie înființată de el în 1842 și închisă în 1848 n-a avut strălucirea dorită, aceasta se datorește greutăților materiale, concepțiilor retrograde cu care a avut de luptat. Școala lui reprezintă însă, mugurele din care a ieșit mai tîrziu învățămîntul medical românesc. În chipul acesta, munca și lupta desfășurată de Carol Davila în „anii săi de rodnică activitate pe tărîmul medical nu a început pe un loc gol, ci pe baza unor realizări modeste, dar folositoare, săvîrșite de înaintașii săi.

În materie de școală medicală militară, pentru uzul oștirii, afară de încercarea neizbutită, inițiată de generalul Herăscu, în 1850, cu 10 elevi adăposțiți într-o casă de pe Podul Calicilor, Davila n-a mai găsit nimic.

¹ Termenul de „felcer” este sinonim cu chirurgul bărbier medieval care dădea ajutor răniților pe cîmpul de luptă. În limba germană „Feld” înseamnă „cîmp” iar „Schere” foarfeca bărbierului. Feldschere = felcer.

Mulțumit de raportul prezentat și de comportarea matură a tânărului medic, domnitorul îi dădu gradul de Oberstabdoctor, maior adică ; îl numi medic-șef al Spitalului militar și îi dădu mînă liberă să pregătească reformele prevăzute în raportul inițial.

Drumul care se deschidea înaintea lui Davila nu va fi, însă, de loc neted. I se dădea mînă liberă, dar puțini erau aceia care vedeau cu ochi buni activitatea tânărului medic, puțini erau oamenii luminați care înțelegeau să-l sprijine pentru înfăptuirea operei lui.

LA LUCRU...

Tinărul medic-șef al Spitalului militar își luă a doua zi după audiență postul în primire. Starea Spitalului militar era jalnică, iar ceea ce se petrecea în saloanele lui era de neînchipuit. Patru sute de exantematici zăceau claie peste grămadă, câte trei-patru într-un pat, într-un îndescriptibil hal de murdărie și promiscuitate. Morții stăteau neridicați în paturi alături de cei încă vii. Bolnavii delirau, mulți ieșeau goi și fugeau printre santinelele înfricoșate pe străzile orașului. Îngrijirea medicală era absentă sau de felul acesteia :

— Cum merge bolnavul din patul întâi ? întreba din ușă medicul pe soldatul infirmier.

— A înnebunit, domnule doctor, vorbește numai prostii.

— Dar al doilea cum merge ?

— Vorbește și el aiurea (bolnavii delirau).

— Dar al treilea ?

— Acela a murit de două zile — era răspunsul soldatului.

Medicația dictată suna așa : **repetatur**, adică se repetă, se continuă medicamentele prescrise. Dar care erau aceste medicamente ? **Decoctum tamarin-**

dorum (tamarindus indica) este un copac din India al cărui fruct era întrebuințat de medicina populară sub formă de decoct ; are o acțiune astrin-gentă) și afumarea ! Afumarea se făcea turnînd acid sulfuric peste clorură de calciu. Ferestrele și ușile erau țintuite și lipite cu hîrtie. Nefericiții exantematici mureau asfixiați de afumătura pre-scrisă de discipolii bucureșteni ai lui Hippocrate. Erizipelul (brînca) făcea ravagii ; boala era tratată cu... purgative și praf de scrobeală. Bolnavii vene-rici stăteau laolaltă cu toți ceilalți. Sifilisul era mai bine tratat cu fricțiuni mercuriale, iar rănile chirur-gicale erau pansate toate cu **ceratum galen** — ceară cu grăsime de porc prescrisă de medicul roman Galien, acum două mii de ani !

Acesta era, vag schițat, tabloul găsit de Davila la luarea conducerii Spitalului militar. Tabloul l-a îngrozit, dar nu l-a descurajat. S-a pus pe lucru. Curajul dovedit atunci cînd, adolescent fiind, s-a aruncat în apele Loarei și a salvat mai mulți oameni de la înec, curajul dovedit în 1849 la Angers, cînd a îngrijit holericii, același înnăscut curaj l-a întă-rit pe Davila în primăvara lui 1853, cînd a intrat în Spitalul militar de la Mihai Vodă. Din zorii zilei pînă noaptea tîrziu, Davila era în spital, printre bol-navi. A pus să se deschidă larg ferestrele, a cură-țat, a dezinfectat, a reamenajat localul vechii mă-năstiri, local care curînd s-a apropiat de cerințele unui spital militar central. A trecut la înlăturarea nedemnului personal medical superior. Sprijinit nu-mai de inimosul felcer Vasile, căci alt personal me-diu sanitar nu avea, a triat, cazat și tratat pe exante-matici. A instituit măsurile de profilaxie grație că-roră epidemia, care pătrunsese și în rîndurile popu-lației civile, a fost stăvilită. În vara lui 1853, în Spitalul mi-litar nu mai exista nici un caz de tifos exantematic, iar în oraș cazurile sporadice erau imediat identificate și internate în spitalul de la

Dudești, amenajat tot de Davila drept spital de contagioși.

Învățătura de căpetenie desprinsă de Davila din epidemia de exantematic a fost imperativul creării de cadre medicale românești. Din prima clipă a luării de contact cu poporul român, Davila și-a dat seama de drama acestui popor înzestrat cu calități și posibilități excepționale de efort intelectual și fizic, popor pe care de la începutul venirii sale în țară el l-a prețuit și l-a iubit. „Românul, și-a spus Davila, este capabil de a fi un bun doctor, inginer sau chimist, la fel cum e capabil francezul, rusul, grecul sau germanul, numai bunăvoință și încredere să ai într-însul”¹.

Pentru a-și putea duce la îndeplinire reformele administrativ-sanitare propuse, îi trebuiau lui Davila mai întâi cadre medicale, trebuia, cu alte cuvinte, să creeze o școală de medicină românească. Cadrele acestea aveau să fie pilonii pe care se va ridica viitoarea lui operă medicală.

Lucrul n-a fost ușor. Atunci când s-a aflat de reformele pe care Davila avea de gând să le înfăptuiască, el s-a situat în totală opoziție cu orînduirea socială a vremii, interesată în organizarea unui serviciu medical, ca o parte integrantă a armatei naționale menită să-i apere interesele, dar nicidecum în crearea unei largi reforme sociale care interesa direct sănătatea publică. Din această cauză în fața lui Davila se ridicau piedici de tot felul.

Parte dintre medicii găsiți de Davila în România erau aduși din toate colțurile lumii de vîntul ușoarei îmbogățiri. Mulți dintre medicii aceștia, slab pregătiți, au profitat de obscurantismul feudal înrădăcinat aici, urmărind doar paradisul traiului lesnicios, al averilor și onorurilor ușor de dobîndit, tocmai din cauză că în țară nu exista un corp medical capabil, un învățămînt medical organizat. Așadar, atunci

¹ Cf. dr. C. Severeanu, *Amintiri*.

cînd în primul an al sosirii lui, Davila s-a alăturat celor iubitori de progres și a manifestat intenția de a relua opera lui N. Kretzulescu, propunînd deschiderea unei școli naționale de chirurgie, a cunoscut opoziția înverșunată a grupărilor politice conservatoare, a întîmpinat piedicile medicilor și ale tuturor celor interesați ca starea de înapoiere să dăinuiască. Cîtă luptă, cîtă strădanie, cîtă energie risipită ! Davila, la sfîrșitul anului 1853, prezintă proiectul de regulament pentru înființarea Școlii de Mică Chirurgie și proiectul de creare a Serviciului sanitar al oștirii.

„Mă miră, domnule Davila (i s-a răspuns acestuia, în franțuzește, atunci cînd își demonstra proiectul) că te chinuiești atîta cu scopul de a învăța pe romîni medicina ; valahii nu sînt capabili să o priceapă, și dacă ai nevoie de medici pentru oștire, atunci scrie la Atena și ți se vor trimite atîția cîți dorești. Te căznești zadarnic !”

Sfatul acesta „binevoitor” i-a fost dat lui Davila de un personaj investit cu o înaltă funcție medical-administrativă, doctorul Gusi. Sfătuitorul era român macedonean, dar prefera să i se spună pe grecește Gusiadis, căci — după părerea lui — naționalitatea de român îl înjosea, pe cîtă vreme obîrșia grecească îl măgulea. Străin de interesele poporului, cosmopolit, tipic reprezentant al aparatului de stat pe care îl slujea, el a pus felurite piedici proiectului prezentat domnitorului Știrbei de către Davila. Proiectul a fost totuși acceptat. Zorile noului an 1854 păreau favorabile întrepidului și neobositului medicșef al armatei. Dar începu războiul ruso-turc din 1854. Țara Romînească și Moldova fură ocupate de armile turcești ; atît Barbu Știrbei, domnul Munteniei, cît și Grigore Ghica, domnul Moldovei, fugiră în străinătate. Oștirea romînă fu neutralizată și dezarmată. Momentul era cum nu se poate mai prielnic pentru dușmanii lui Davila ; înlăturarea acestuia din calea lor trebuia să fie radicală. Urzelile, intri-

gile, calomniile și denunțurile își ajunseră scopul : la 12 martie, adică exact un an de la venirea lui în țară, Davila fu destituit, înlăturat. Supremă și dureasă ofensă : proiectul de organizare a serviciului sanitar și de înființare a Școlii de Mică Chirurgie fu rupt și azvîrlit în foc, ca ceva netrebnic și periculos.

Dar aceasta nu fu singura nenorocire care se abătuse asupra tinărului medic. Am amintit că pentru a fi în imediata vecinătate cu Spitalul militar, pentru a-l putea controla și zi și noapte, Davila își luase o locuință pe strada Izvor. Casa era umedă, plină de igrasie. Dimbovița nu era canalizată încă și inunda des cartierul din apropiere, cartierul Izvor. Obosit peste măsură, istovit de uriașa muncă pe care o depunea, reumatismul poliarticular acut a găsit un teren prielnic și a pus stăpînire pe trupul firav al lui Davila. Cumplită este drama medicului ce-și dă perfect seama de ravagiile bolii asupra propriei lui persoane ! Dar să-l lăsăm pe Davila să vorbească prin scrisoarea trimisă unui prieten medic din Angers :

„8 aprilie 1854,

-

...am scăpat dintr-o lungă și dureroasă boală. Un reumatism care mi-a prins toate articulațiile m-a ținut 65 de zile în pat. Am avut 4 zile delir și am simțit întreaga groază a unei pericardite (inflamația foiței care învăluie inima — n.n.). Articulația cotului drept a fost cea mai grav atinsă. Un mare abces s-a format în această articulație, care ajunsesese să aibă dimensiunea unui cap de făt. Era groaznic de văzut și mai groaznic de suportat. Am refuzat amputarea brațului, ceea ce părea singurul mijloc de a-mi salva viața. Nu țin atîta la viață, pentru a o păstra cu un asemenea preț ! Abcesul s-a vidat, în 15 zile rana s-a închis ; a lăsat însă o cicatrice aderentă de periost. După 65 de zile am izbutit a mă ridica din pat. Eram de o slăbiciune îngrozitoare ; în următoarele 8 zile nu puteam face un pas. Acum sînt bine, dar brațul mi-e anchilozat în unghi drept. (Grija lui Davila de a obține o anchiloză în unghi drept vădește pregătirea lui chirurgicală ; e singura poziție de anchiloză acceptabilă : în această poziție te mai poți servi de mîină — n.n.) Mi-am

fabricat singur o mașină de extensiune și flexiune pentru a lupta împotriva anchilozei. Poți oare să-ți închipui un chirurg cu anchiloza cotului drept ? Este pentru mine o tortură morală. Într-un an de când sint aci, făcusem câteva operații reușite.

Fatalitate ! La ce îmi va mai folosi viața ? De-aș avea încă brațul meu !

Tuto cordo, *Davila*“

Consecința acestei anchiloze a fost obiceiul pe care și l-a luat Davila de a sta cu brațul drept la spate (vezi statuia în care se poate observa această poziție — n.n.). Se servea mai mult de mîna stîngă. Înțelegîndu-și menirea de doctor el nu refuză să dea îngrijirile necesare soldaților turci bolnavi sau răniți internați în spitalele romînești ; drept recompensă, la sfîrșitul războiului turcii îl numiră „*Hechim Bechi*“ și-l decorară cu ordinul „*Medgidia*“ clasa a III-a.

Așadar, Davila era lovit moralicește, era grav bolnav — pericolul reprezentat de proiectatele lui reforme era deci ca și înlăturat ! Se înșelau însă cei ce își făceau asemenea socoteli ! Dîrza lui voință de a trăi și de a lupta pentru țelul său birui pînă la urmă și boala și adversitățile de tot felul. La sfîrșitul anului 1854, o dată cu revenirea lui Barbu Știrbei în țară, datorită dorinței acestuia de a-și continua planul de organizare a armatei naționale, Davila fu reintegrat în rangul și funcțiile sale. Proiectele lui căpătară viață în cursul anului 1855.

Este oportun însă să subliniem că realizările de pînă acum ca și toate cele ce vor urma se datoresc faptului că Davila, acest mare și priceput organizator, a simțit alături de el inimile și energiile elementelor progresiste ce militau în acea perioadă de ascensiune a burgheziei pentru îmbunătățirea vieții poporului, pentru desprinderea lui din lanțurile obscurantismului și ignoranței feudale.

Spitalul militar de la Mihai Vodă luă cu totul altă înfățișare. Era împărțit pe divizii, pe secții, pre-

tutindenii domnea ordinea și curățenia, hrana bolnavilor era mulțumitoare, iar îngrijirea medicală își ridică mult nivelul. Cu titlu de curiozitate vom menționa că în cursul anului 1855 s-a efectuat de către Davila cea dintâi transfuzie de sânge din țara noastră.

Proiectul de înființare a Școlii de Mică Chirurgie fiind în sfârșit aprobat, Davila se puse pe lucru. Școala o va deschide la Spitalul militar, în catul de jos care începu a fi amenajat în acest sens.

Înainte de a deschide Școala de Mică Chirurgie, Davila o luă — așa cum face un om cu chibzuială — de jos în sus, formîndu-și personalul sanitar ajutător necesar spitalului și învățămîntului proiectatei școli, pregătindu-și cadrele sanitare inferioare, felcerii sau infirmierii. În acest scop Davila cercetă, însoțit de felcerul Vasile, numeroase unități ale oștirii, alegînd tineri soldați, țărani isteți care deprinseseră buchile, pentru a-i pregăti și a-i face felceri. După șase luni de strădanie, Davila respiră ușurat: izbutise. Primii felceri romîni cu pregătire medie intrau în funcțiune. Davila a avut atîta dreptate în alegerea lui, încît parte din acești soldați au fost trimiși cu sprijinul său să studieze în străinătate și au cîstit medicina romînească. Să dăm două exemple: Ghiță Tănăsescu-Pompierul (fusesse luat din secția de pompieri) deveni cunoscut preparator de piese anatomice pentru muzeu, dintre care o parte au fost trimise — și foarte mult prețuite — la congresele medicale internaționale. A murit tragic, infectat în sala de disecție. Alexandru Vlădescu a făcut studii strălucite la Torino și Paris.

Cu acest personal sanitar mediu bine pregătit, Davila și-a organizat serviciile Spitalului militar, servicii ce urmau să fie „clinicile” în care vor învăța viitorii elevi ai Școlii de Mică Chirurgie. Școala aceasta s-a deschis la 4 decembrie 1855, dată rămasă epocală în istoria învățămîntului medical românesc. Iată cum grăia anunțul vestitor al deschi-

derii Școlii de Mică Chirurgie : „Hotărîndu-se deschiderea învățaturii meșteșugului felceresc la spitalul ostășesc, să se prezinte dar tinerii care, cu învoirea părinților, doresc a se înrola în aceea școală. Mai întîi vor fi văzuți și aleși de **Oberstab-doktor Davila.**”

Mult visata Școală de Mică Chirurgie își va deschide așadar porțile. Davila o organizează după modelul școlii din Angers unde el își începuse studiile medicale. Școala — în pofida piedicilor materiale și morale, împotriva zîmbetelor batjocoritoare — trebuia să reușească și a reușit ! A angajat un corp profesoral dintre medicii bucureșteni cunoscuți ca pricepuți și cinstiți, plătind unora lefurile din punga lui ; cîțiva s-au oferit a preda gratuit. Lista celor înscriși și admiși număra 32 de elevi.

Davila nutrea ascunsă în inima lui o nădejde, o nepotolită dorință : Școala de Mică Chirurgie să fie cît de curînd recunoscută și echivalată cu școlile de medicină din străinătate, aceasta pentru a crea prestigiu școlii medicale romînești și absolvenților ei. Ca atare, el întocmi un program de învățămînt care ar fi putut îngădui în viitor absolvenților perfecționarea lor la centrele universitare și medicale reputeate ; în acest program cultura generală juca un rol de seamă. Pentru aceasta el hotărî ca elevii să frecventeze colegiul Sf. Sava.

Lupta lui Davila pentru organizarea învățămîntului medical romînesc aduce un aport serios luptei dusă de cărturarii romîni ai epocii revoluționare de la 1848, luptă ce avea drept scop înfăptuirea învățămîntului național cu limba de predare romînă.

În Țara Romînească, învățămînt în limba romînă n-a existat. Puținele școli care existau pînă la această dată aveau ca limbă de predare elina și erau frecventate doar de feciorii de boieri.

Regulamentul Organic prevede învățămîntul național, cu limba de predare romînă, dar numai pen-

tru copii de boieri și orășeni. O înviorare se produce în viața culturală din Țara Românească prin venirea cărturarilor ardeleni. În Transilvania, exista un învățământ elementar românesc încă de pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea : gimnaziul din Blaj și cel din Brașov. Cărturarii ardeleni Gh. Lazăr și Ion Maiorescu vin în București și dau un impuls proaspetei școli naționale românești. Cristalizarea acestui impuls este colegiul Sf. Sava, care devine cea mai de seamă școală românească. Colegiul Sf. Sava fusese înființat pe la 1680, primul profesor fiind Ion Comnenul. În 1818, din îndemnul banului Bălăceanu, Gh. Lazăr dă un mare imbold școlii de la Sf. Sava căreia i se adaugă în cursul anilor toate gradele de învățământ. De această școală se va servi mai târziu, la 1855, Davila, atunci când se va strădui să dea și o cultură generală elevilor din Școala de Medicină.

Puțini erau cei care puteau însă să urmeze cursurile colegiului de la Sf. Sava ; școala era frecventată aproape exclusiv de fii de boieri care-și începeau aci învățătura pe care o continuau apoi în străinătate. Fiii de muncitori și fiii de țărani nu frecventau această școală pentru simplul motiv că nu aveau posibilitatea materială de a o face. Sărăcia în care trăiau părinții lor îi determinase să se mulțumească cu umilele școli de pe lângă biserici, unde învățau doar buchile și deprindeau cărțile religioase pentru a merge apoi mai departe la „fabrica de popi”, cum va spune cu umorul său amar Ion Creangă. De aceea, la 1856, a părut revoluționară și a stîrnit uimire hotărîrea lui Davila de a trimite „răcanii” lui, ce abia descifrau buchile să-și completeze educația generală la colegiul Sf. Sava, audiind cursurile de cultură generală care se predau acolo.

Conducătorii Romîniei de atunci nu puteau admite și nu puteau accepta în ruptul capului nici măcar ideea că fiii celor exploatați ar putea în-

drăzni să ridice ochii în sus, spre lumină și învățătură. Aceasta ar fi însemnat destrămarea obscurantismului, înțelegerea stării lor de oprimare și deci necesitatea de a lupta pentru eliberarea lor. Or, dregătoriile de seamă ale țării erau de sute de ani statornicite prin legile feudale, boierilor, iar acum, la apariția unei noi societăți bazată de asemenea pe exploatarea omului de către om — societatea capitalistă — dregătoriile erau de asemenea încredințate celor avuți. Dornici să-și mențină pozițiile, privilegiații puneau deci toate piedicile posibile învățămîntului public.

Clasa exploatoare își trimitea odraslele pentru studii superioare în Franța, Germania și Anglia. Unii dintre acești tineri se întorceau cu idei înnoitoare, animați de idei progresiste, hotărîți să contribuie la propășirea țării lor. Cei mai mulți însă, se întorceau după ani lungi petrecuți prin străinătăți cu diplome de avocați, ingineri, chimiști, doctori, diplome ce le deschideau cu ușurință drumul nu spre practica propriu-zisă, ci spre toate onorurile vieții politice. Tinerii aceștia înstrăinați de limba și de poporul pe care se considerau „chemați” să-l conducă, ocoleau graiul românesc; ei vorbeau acasă, în saloanele lor, în minister sau în cancelariile instituțiilor în franțuzește, nemțește sau englezește. Poporul la cîrma căruia stăteau era departe de inima și înțelegerea lor, fiind considerat bun de un singur lucru: să le muncească moșiile și să le aducă venituri cît mai grase, cu ajutorul cărora să-și poată petrece cît mai mult timp peste hotare.

Și iată, deodată, optica lor este stînjinită de pretențiile și intențiile acestui Davila, care o dată venit în România se alătură celor care, deși revoluția fusese înfrîntă, continuau să nutrească gînduri înnoitoare ce urmăreau să tulbure seculara baltă a privilegiilor feudale. Teamă era în adevăr justificată, școala de medicină pe care neastîmpăratul

Davila voia cu orice chip s-o înfăptuiască, va deschide porțile și altor categorii sociale. În opera sa, el este sprijinit de mințile clarvăzătoare care îl considerau capabil să aducă o substanțială contribuție la organizarea învățămîntului medical.

Învățămîntul medical propriu-zis a fost astfel alcătuit : doctorul *Carol Davila* — directorul școlii — predă cursul de clinică medicală, de ortopedie (bandaje, aparate) și se ocupa și cu disecția de cadavre, lucrări practice de anatomie. Doctorul *Iuliu Barasch* predă științele naturale. Merită să ne oprim o clipă asupra acestui om de știință. Născut în 1815, îl găsim ca doctor în medicină la Berlin în 1841. Avea și doctoratul în științele naturale luat la Lipsa. În țara noastră a venit ca oculist și a funcționat la ochrugul sau despărțămîntul de negru. A fost numit profesor la colegiul Sf. Sava, iar în 1855 a răspuns apelului lui Davila de a deveni profesor la Școala de Mică Chirurgie. A murit în 1863, lăsînd o vastă operă medicală în domeniul științelor naturale și al literaturii de popularizare. Iuliu Barasch a publicat revista „Isis sau Natura” ; a luptat prin grai și scris împotriva misticismului retrograd, a fost un militant activ al gîndirii materialiste, a activat pentru înființarea primului spital de copii la noi în țară. A fost un leal și prețios colaborator al lui Davila și a avut ca și acesta de suferit de pe urma ideilor lui îndrăznețe și progresiste. Doctorul *Alexe Marin* predă fizica și chimia ; *Polyzu* — fiziologia ; *Suhamel* — clinica chirurgicală, iar farmacistul *Pruzinsky*, materia medica și erborizația farmaceutică. Acestea au fost disciplinele medicale ce trebuiau să le asimileze elevii școlii nou înființate. Dar deocamdată elevii, în concepția lui Davila, urmau să-și desăvîrșească instrucția în facultățile europene și ca atare ei trebuiau să aibă la bază și o serioasă cultură generală. De aceea Davila prevăzu în regulamentul Școlii de Mică Chirurgie și

cursuri complementare de : limba franceză, latină, greaca clasică, istoria universală etc. Cursurile acestea urmau să fie făcute parte în Școala de Mică Chirurgie, cu profesori de la Sf. Sava, parte așa cum am spus chiar la colegiul Sf. Sava.

Cînd s-a dus vestea în oraș de programul întocmit de Davila pentru elevii lui militari (toți elevii erau însumați ca soldați sanitari), s-a stîrnit uimire și indignare în rîndul oficialităților și s-au făcut felurite comentarii, iar o personalitate sus-pusă a sugerat domnitorului Barbu Știrbei ideea că actele șefului serviciului sanitar vădesc starea mintală anormală a acestuia și ca atare ar trebui controlate și cenzurate. Răspunsul acestor piedici și bîrfeli l-a dat nu doctorul Davila, ci rezultatele strălucite ale elevilor săi.

Tot pentru instruirea elevilor, Davila a înființat ca o anexă a Școlii de Mică Chirurgie un muzeu de anatomie înzestrat cu piese aduse din străinătate. De asemenea o bibliotecă de specialitate și de cultură generală stătea la dispoziția elevilor.

Paralel cu supravegherea permanentă a Școlii de Mică Chirurgie, Davila urmărea și reorganizarea Spitalului militar.

ÎNVĂȚĂMÎNTUL MEDICAL ROMÎNESC

Opera era pornită pe făgașul cel bun și an cu an ea progresează, urcă o nouă treaptă. La 6 martie 1856, prin ofisul nr. 454 al domnitorului, Școala de Mică Chirurgie se completează, se perfecționează. Mai mult, de unde în primul an de funcționare, școala a dus-o foarte greu din lipsă de fonduri, în 1856 apare în bugetul statului suma de lei 240.000 ca fond de întreținere a „Școlii lui Davila”, ca o consecință a faptului că școala reușise să se impună prin activitatea ei. Trebuie să remarcăm faptul semnificativ că operă se identifică într-o așa măsură cu creatorul ei, încât denumirea de „Școala lui Davila” apare chiar în actele oficiale. Lucrul este atât de adevărat încât, zeci de ani mai târziu, în primele decenii ale secolului nostru, termenul de „Școala lui Davila” persista încă și era sinonim cu noțiunea „Facultatea de medicină”.

Școala înflorea și se dezvoltă neconținut. Cursurilor existente li se mai adăugă, la 24 decembrie 1856, cursul de clinica moșitului (clinica obstetricală) predat de doctorul Ștefan Capșa.

Tot în acest an, Davila inaugurează cu elevii școlii cursuri botanice prin vecinătatea capitalei. În timpul acestor cursuri a mijit în creierul veșnic inovator al lui Davila ideea creării unei grădini botanice în București. Scopul acestor excursii era de ordin didactic pentru viitorii medici ; plimbările de studiu erau conduse de Davila, care dovedea o competență și pasiune excepțională și în acest domeniu. „...Trebuie colecționate plantele florei românești, cele cu uz medical. Această floră trebuie trimisă botaniștilor străini și, din schimbul ce se poate face astfel, vom îmbogăți atât flora din grădina noastră botanică, cât și știința medico-farmaceutică românească.” Rămii surprins cum ochiului acesta de medic nu-i scapă nimic din ceea ce ar putea fi în viitor de folos țării pe care o slujește. Iată încă o dovadă : tot în anul de studiu 1856, Davila alege 12 elevi pe care îi repartizează unei noi ramuri a școlii : secția farmaceutică, inițiind astfel și învățămîntul farmaceutic în țara noastră.

Anul 1857, anul al treilea din viața Școlii de Mică Chirurgie începea. Davila reorganizează radical programul și structura școlii și o transformă în *Școala Națională de Medicină și Farmacie*. Ofisul nr. 1092/1857 întărește această transformare. Visul recunoașterii școlii românești de medicină se realizase.

Un incident neplăcut tulbură în acești ani activitatea lui Davila. În Școala Națională de Medicină și Farmacie, școală — după cum am mai spus — instalată în localul Spitalului militar, toate cursurile erau publice. Singură disecția anatomică pe cadavre se făcea cu oarecare rezervă și discreție. Lucrul era de înțeles. De secole se ducea o luptă, uneori sîngeroasă chiar, împotriva disecării cadavrului omenesc, condamnată de religie. Progresul științei și deci al civilizației cerea imperios ca studiul medicinei să cuprindă anatomia și disecția cadavrelor omenști. Fără de acest studiu, progresul

medicinii, al chirurgiei în special, nu ar fi fost cu putință. Alexandru cel Mare, la deschiderea primei universități din lume, acum 2300 de ani, a îngăduit disecția și a introdus-o în programa învățămîntului medical. La noi în țară exista încă acum o sută de ani o împotrivire față de disciplina medicală a anatomiei, a disecției, împotrivire provocată în special de ipocrizia clerului, principal sprijinitor al obscurantismului feudal. Profitînd de ignoranța și adversitatea pomenită, în numele religiei, autoritățile statului burghezo-moșieresc au asmuțit opinia publică împotriva lui Davila și a școlii lui. Pe motiv că trupul unui soldat care a murit în spital a fost „profanat” de Davila și ciracii lui, s-a făcut o plîngere... Ministerului de Război. Reacționarul polcovnic Odobescu a intervenit pe la toate autoritățile. Urgia și calomnia se abătură din nou asupra lui Davila. Vîrfurile conducătoare s-au grăbit să-l denunțe ca pe un străin periculos țării, spion al Franței și dușman al poporului nostru. Alexandru Ghica, caimacamul țării, care l-a urmat la tron pe Barbu Știrbei, iscăli decizia de închidere și evacuare a școlii de medicină din incinta Spitalului militar, anulă orice ajutoare bănesc și destituie profesorii. Opera lui Davila se năruia, învățămîntul medical românesc primea o cruntă lovitură. Deznădăjduit, dar nu înfrînt, Davila luptă din răputeri și pe toate căile pentru a anula decizia de închidere a Școlii Naționale de Medicină. Alergă peste tot locul, se rugă, vorbe, scrise și strigă, creînd astfel, în cele din urmă, un curent favorabil al opiniei publice. Strădania lui fu încununată de succes.

Alexandru Ghica își dădu seama de greșeala comisă, de marea pierdere reprezentată de dispariția primei noastre instituții medicale abia creată, își dădu seama de pierderea de prestigiu pe care țara noastră o va suferi în urma nesăbuitului act. Ca atare, anulă decizia de închidere a școlii de medicină.

Țrecînd și peste această grea încercare, școala de medicină își continuă rodnică și frumoasa ei ascensiune. Mai mult, în același an 1857, învățămîntul veterinar luă și el ființă în țara noastră. Davila a creat pe lîngă Școala Națională de Medicină și Farmacie o secție nouă de „veterinărie”, la catedra de medicină veterinară, primul titular fiind protoveterinarul V. Lucaci. Școala Națională de Medicină și Farmacie a fost înzestrată în acel an cu o bibliotecă științifică modernă, ce număra atunci 6000 de volume de specialitate din literatura medicală universală, adunate din lumea întreagă. Davila a donat școlii propria lui bibliotecă.

Trebuie amintit că Școala Națională de Medicină și Farmacie avea la bază un statut de organizare cu caracter militar, dat fiind că Davila funcționa în cadrul armatei. Elevii erau militari și, ca atare, supuși disciplinei militare.

Au trecut astăzi peste o sută de ani de la înființarea efectivă a învățămîntului medical românesc. Suta de ani de glorioasă activitate a acestui învățămînt a dovedit cu prisosință meritul și marea operă înfăptuită atunci de Davila.

Absolvenții învățămîntului medical român au dus și peste hotare faima acestuia. Ei au dovedit că „valahii” pot învăța medicina, așa cum pot învăța și străluci în orice îndeletnicire intelectuală. Constantin Severeanu, Victor Babeș, Toma Ionescu, Ion Cantacuzino și Gheorghe Marinescu, iată numai cîteva nume de medici romîni, care au ilustrat nu numai medicina romînească, dar care și-au încrustat prezența și în știința medicală universală.

FAMILIA...

1859 — februarie. Fulgii de zăpadă cădeau liniștiți și acopereau ulițele Bucureștiului. Un bărbat înalt, frumos, privea căderea molcomă a fulgilor; pe trăsăturile timpuriu înăsprite ale feței sale înflori un zîmbet. Se asigură că e singur în biroul lui de lucru de la Spitalul militar, scoase din buzunarul de la piept al hainei o fotografie și o privi îndelung, cu bucurie, cu înduioșare.

Bărbatul avea 27 de ani și era Carol Davila, omul pe umerii căruia apăsau atît de grele răspunderi și care își acorda cu greu o clipă de răgaz. „Cine are nevoie de mine mă găsește zilnic între cinci dimineața și două după amiază la Spitalul militar, iar apoi pînă la douăsprezece noaptea la Direcția sănătății”, astfel glăsuia anunțul afișat de Davila și publicat în *Jurnalul oficial*. „Bărbatul care era gata să sară în orice primejdie pentru a salva un necunoscut” — cuvintele sînt ale doctorului Istrati, succesorul lui Davila la catedra de chimie — bărbatul călit timpuriu în lupte și nedreptăți, bărbatul acesta zîmbea duios chipului din fotografie : o fată frumoasă, Maria Marsille, fiica doctoru-

lui francez Marsille și a Sultanei Colceag. Maria avea 21 de ani.

Un cămin! Amarul greutăților de fiecare zi îndulcit de surîsul plin de înțelegere și bunăvoință al unei femei; masa tihnită luată în doi; curățenia și confortul interiorului și apoi copiii ce vor veni și vor umple cu ciripitul lor zglobiu întreaga casă... Astfel gîndea Davila, omul lipsit de copilărie, omul ce jinduise neconținut după farmecul și încîntarea vieții de familie, viață și bucurie de care el însă nu avusese parte. Davila privea cu duioșie fotografia...

„Februarie 1859, Paris

...primesc în această clipă telegrama ta. Îți trimit binecuvîntările mele, scumpul meu copil. Am cea mai mare încredere în alegerea ta. Mi-am spus totdeauna că femeia care-și va uni soarta ei cu a ta n-ar avea decît să se felicite de aceasta, va fi fericită, iar tu fii totdeauna fericit așa după cum meriți.

Marie d'Agoult“

Dar fericirea lui fu scurtă.

„15 martie 1860

...În cazul cînd Dumnezeu va dispune de mine, las jumătate din averea mea scumpului, bunului și excelentului meu soț, Carol Davila. Cheltuielile de înmormîntare le las în grija dragului meu soț, pe care atît de mult l-am iubit. Această diată conține expresiunea ultimei mele voinți...

Maria Davila (născută Marsille)“

Acest sfîșietor testament a fost scris de o femeie care avea 22 de ani și care-și simțea sfîrșitul aproape, din cauza unei infecții după naștere. Rîndurile erau datate 15 martie 1860. La 25 martie 1860, soția lui Davila nu mai exista. Fericirea durase... 10 luni!

Acum o sută de ani, în 1861, sus, pe platoul dealului Cotrocenilor, se găsea o casă mare, bătrî-

nească, cu multe camere și cu o grădină minunată, un adevărat parc. În această grădină se afla un loc numit „Cortul lui Tudor” ; locul era situat pe sprinceană dealului, avea o frumoasă priveliște asupra Bucureștiului răsfirat în vale și era numit astfel deoarece aci se aflase tabăra și cortul de comandant al pandurului Tudor Vladimirescu.

În casa mare din creștetul Cotrocenilor liniștea care domnea de obicei fu de la o vreme schimbată de zarva provocată de jocurile, risetele și chiotele a patruzeci de copii, patruzeci de fetețe ună mai vioaie și mai drăgălașă decît alta. Casa bătrînească devenise un cuib al veseliei, un stup fremătător de inocență și impresionantă voie bună. Grădina era răscolită de pașii micuți, iar uneltele și obiectele de joacă erau risipite peste tot locul. Puținii locuitori ai cartierului priveau amuzați și înduioșați ceea ce se petrecea zilnic pe la două-trei după-amiază în curtea casei bătrînești. Cam pe la această oră, patruzeci de fetețe stăteau lipite de gardul de lemn împrejmuitor. Cîte o minuță sau un năsuc ieșeau indiscrete prin zăbrelele ulucilor. La un moment dat, hărmălaia se potolea. Patruzeci de perechi de urechi ascultau și pîndeau ceva. Un țipăt cristalin răsună : „Vine ! vine !” În adevăr, de pe panta dealului se auzea tropot de cai și huruitul greu al unei trăsurii. Pe poarta larg deschisă a casei intra o trăsură mare, militară, trasă de patru roibi, numai spumă. Vizitiul — un soldat — strunea brusc caii în fața peronului, iar din trăsură cobora un ofițer înalt, drept, cu ochii blînzi și cu barbete de o parte și alta a obrazului. N-apuca să coboare bine din trăsură și era năpădit, asediat și doborît de iureșul celor patruzeci de fetețe. „Tata, tata ; a venit tăticu, ce ne-a adus tăticu ?” Vecinii priveau cu mirare asaltul la care se supunea zilnic cu plăcere generalul sosit cu trăsura. Buzunarele tunicii, chipiul, burduful trăsorii, totul era scotocit de minuțele fragile, dar iscoditoare, care dibuiau peste tot locul

felurite bunătăți : mandarine, acadele, pistil, cornuri cu susan sau corăbioare, ciocolată și mere. După ce larma se potolea, fetițele treceau în sufrageria aranjată cu o masă lungă și cu scaune înalte pentru uzul nevirstnicelor locuitoare ale casei. Generalul lua masa cu fetițele, iar apoi, condus iarăși de întreaga ceată, pleca grăbit în trapul mare al roibilor focoși...

După moartea soției sale, Davila pășise la înfăptuirea unui gând mai vechi. Problema copiilor „găsiți” îl frământase încă din cursul vizitelor de informare pe care le făcuse în București. În 1860 a întocmit chiar un proiect care prevedea trecerea îngrijirii copiilor orfani în sarcina administrației serviciului sanitar ; cerea crearea unei direcții de asistență publică, unitate ce urma să se ocupe, printre altele, și de soarta orfanilor. Acest serviciu trebuia să rezolve și problema îngrijirii și educației speciale a copiilor surdo-muți, a copiilor debili mintali și a copiilor orbi din naștere. Până la rezolvarea acestui vast și luminos program de înfăptuiri sociale, Davila a luat asupra lui întreținerea unui număr de patruzeci de fetițe orfane, culese din diferitele mahalale ale orașului. El a adăpostit aceste copile în casa lui, situată sus, în vârful dealului Cotroceni. Davila pune așadar bazele unui azil de copii, în anul 1861.

După moartea atât de timpurie a soției, îi mai rămăsese lui Davila moștenire o casă din strada Colței. În această clădire el înființează un orfelinat pentru patruzeci de băieți, o instituție ce completa pe cea din Cotroceni. Nemărginitul umanism al lui Davila nu se oprește aci. Cu ajutorul unui profesor francez, el însuși surdo-mut, Davila întemeiază în cartierul Pantelimon prima școală de surdo-muți din țara noastră. Școala avea atașat un atelier de timpplărie și unul de sculptură artistică. Acești micuți infirmi, care avuseseră norocul să-l întâlnească pe Davila, erau scutiți de cerșitul pe străzile orașului,

învăţau o meserie şi deveneau utili societăţii. Mai târziu, tot în Pantelimon, s-a înfiinţat Vatra Luminoasă, şcoala-azil a orbilor bucureşteni.

Davila, care trăise umilitoarea situaţie de copil nelegitim într-o societate în care domnea morala burgheză, morala ipocriziei şi a minciunii, lupta, în limita posibilităţilor sale, să dea copiilor fără copilărie dreptul la viaţă.

În primăvara lui 1861, într-o zi însorită, mai multe persoane atrase de opera lui Davila vizitară orfelinatul din Cotroceni. O tânără vizitatoare vădea, mai mult decât ceilalţi, admiraţia şi emoţia de care era stăpînită. Auzind glasurile fetiţelor care nu încetau a-l numi pe Davila „tată”, „tăticule”, tînăra exclamă :

— Ce fericit eşti, domnule Davila, şi cît te iubesc aceşti micuţi.

Era Ana Racoviţă.

Pe pridvorul conacului din Goleşti-Muscel stăteau de vorbă, în amurgul zilei de 24 martie 1861, Nicolaie Goleşcu, Alexandru Goleşcu şi soţii Ana şi Alexandru Racoviţă. Primul proprietar al conacului a fost Dinicu Goleşcu, scriitor însufleţit de sentimente patriotice şi un mare iubitor de progres. Despre copiii lui, „fraţii Goleşti”, cîntecul popular spunea : „Să trăiască popa Şapcă şi Goleştii cîteşitrei, căci ne-au dat cîte-un bordei”. Cîntecul şi balada populară ştiu totdeauna ce spun : în adevăr, atît popa Şapcă cît şi fraţii Goleşti (Ştefan, Nicolaie, Alexandru) au fost militanţi ai revoluţiei din 1848. Goleştii, încă înainte de actul împrăştiării efectuat de Cuza, împărţiseră pămînturile lor ţăranilor de pe moşii. După înfrîngerea şi înăbuşirea răzmeriţei, Goleştii au plecat în exil alături de Nicolaie Bălcescu şi mulţi alţi patrioţi. Dinicu şi Zinca Goleşcu, afară de aceşti trei feciori, au avut şi o fată, pe Ana, unica soră a fraţilor Goleşti. Această Ana s-a căsătorit cu Alexandru Racoviţă, postelnic

și cîrmuitor al județului Dolj. Din căsătoria Anei Golescu cu Alexandru Racoviță s-a născut Anica Racoviță, a doua soție a lui Carol Davila.

În amurgul zilei de 24 martie 1861, pe pridvorul conacului, fata își aștepta emoționată logodnicul : „Sîmbătă, 25 martie, Buna Vestire, voi fi lîngă tine, la Golești. Aceasta este a mea „bună vestire” !” glăsuia scrisoarea lui Davila.

— De ce o amărăște cu speranțe deșarte ? — întrebă cu obidă Nicolaie Golescu, unchiul fetei. Acum două zile Davila era încă la Iași, reținut de treburi, cum ar putea fi el mîine aci, la 500 km distanță !

— Nene Nicule, cu Davila nimic nu e imposibil, veți vedea — încheie discuția rîzînd Jean Racoviță, alt unchi al Anicăi.

Apele Buzăului erau revărsate și umflate în urma ploilor din acea primăvară. Trăsura de poștă în care se găsea Davila, împreună cu un alt călător, gonea nebunește din îndemnul lui Davila. Surugiii care mînau caii declarară că vadul Buzăului nu poate fi trecut, se vor îneca cu toții : călători, cai și trăsură. Davila le spuse blînd, dar hotărît : „Bine, rămîneți voi pe mal, voi mîna eu caii” și puse mîna pe hățuri. Doi din surugii, rușinați de voința și curajul călătorului, se înduplecară și îndreptară caleașca spre vadul inundat al Buzăului. Înfricoșați și îndemnați de chiote și sudălmii, caii ciuliră urechile, traseră de șleauri și se avîntară în valurile spumoase și turbate. Ajunsă în mijlocul vadului, trăsura fu acoperită aproape cu totul de apă și se împotmoli. Momentul era dramatic. Surugiii, albi ca varul, nu știau ce să facă. „Tăiați șleaurile”, răsună porunca lui Davila. În clipa următoare, Davila înșfăcă cu brațul stîng, sănătos, pe celălalt călător, ce era aproape mort de spaimă, iar cu mîna dreaptă, cea beteagă, se încleștă de coama unui cal. Eliberat de piedica șleaurilor, calul înotă, ajunse la malul

opus al Buzăului și salvă în același timp dubla povară omenească agățată de coama lui. Surugiii făcură același lucru, agățați de cozile cailor. Pe mal, la focul unei șatre de țigani nomazi, Davila și însoțitorii își uscară hainele. Surugiii aduseră altă caleașcă de la popasul următor al diligențelor și călătoria își urmă nebunescul ei ritm.

A doua zi, în dimineața zilei de 25 martie 1861, Davila urca treptele ce duceau spre pridvorul conacului de la Golești. Jean Racoviță rosti radios: „V-am spus eu că nu e de glumă cu Davila!”

La 30 aprilie 1861 avu loc căsătoria lui Davila cu Anica Racoviță. Căsătoria a fost celebrată la Golești. Zorile unei vieți liniștite și fericite surideau în sfârșit în căminul nou înjghebat și atîta de mult rîvnit de Davila. Ana va fi mama a doi copii: Alexandru (viitorul scriitor și om de teatru Alexandru Davila) și Elena (viitoarea Elena Perticari, culegătoarea pioasă a întregului material biografic privitor la tatăl său, material pe care l-a pus odinioară la dispoziția autorului acestei cărți).

Ana Racoviță a devenit de asemenea cea mai fidelă colaboratoare a soțului ei, ocupîndu-se îndeaproape de azilul de copii de pe dealul Cotroceni. Un an mai târziu, în 1862, Elena Cuza, soția domnitorului Cuza și mare admiratoare a operelor lui Davila, vizită micul orfelinat instalat în casa acestuia, și-l luă sub ocrotirea ei. Donă din caseta proprie 1000 de galbeni și, în iulie 1862, prin decret domnesc, se puse temelia Azilului Elena-Doamna. Actualmente, în fostul orfelinat al Cotrocenilor, se află instalat Institutul pedagogic.

ALĂTURI DE ALEXANDRU ION CUZA

Încă de la primul contact cu viața din Țara Românească, Davila și-a dat seama de lupta care continua și după înfrângerea revoluției de la 1848. Cărturar luminat, Davila a îmbrățișat cu însuflețire toate reformele menite să ducă la propășirea vieții sociale.

Carol Davila a susținut cu căldură ideea Unirii Țărilor Române, înțelegînd că realizarea ei creează premisele unei mai rapide propășiri a țării și a rezolvării unor acute revendicări populare. Alături de patrioții unioniști, din îndemnul conducătorilor partidei naționale, Davila a căutat să pună în slujba năzuinței poporului român relațiile sale cu unele personalități politice franceze și italiene. În scrisorile pe care le trimitea acestora, el explica aspirațiile poporului român : unirea, eliberarea de suzeranitatea turcească și unele reforme sociale democratice. Davila dădea astfel dovadă că sprijinea năzuințele cele mai arzătoare ale maselor populare, aducîndu-și modesta contribuție cetățenească.

După înfăptuirea Unirii, Carol Davila, cu aceeași modestie, a fost unul dintre cei ce l-au ajutat pe domnitorul democrat și patriot Al. I. Cuza să-și realizeze programul său politic. Minte lucidă, caracter integru, Davila înțelegea să slujească un domnitor care se devota poporului și, de la primele sale acte politice, se dovedea a fi partizanul unor reforme democratice menite să asigure țării prosperitatea. În condițiile create în anii domniei lui Cuza, Davila găsea un teren propice pentru exercitarea inițiativelor sale.

Unul din primele acte ale domnitorului Cuza a fost ridicarea lui Davila la rangul de colonel și numirea lui ca medic-căpetenie a oștirii române.

Prima manevră a armatei române unificate a fost cea din vara lui 1859 de la Florești-Cimpina. Cu această ocazie, Carol Davila organizează serviciul sanitar militar de campanie. Absolvenții primei promoții a școlii de medicină au fost numiți medici de batalioane. Davila dotează serviciul sanitar cu posturi de prim-ajutor, ambulanțe și spitale mobile de campanie. Corpul sanitar ofițeresc este încadrat, creează prima companie sanitară.

Sfârșitul anului 1859 aduce o îmbunătățire considerabilă a îngrijirii bolnavilor militari și a învățămîntului medical: Spitalul militar de la Mihai Vodă este mutat în noul lui local, construit special pe Știrbei Vodă, lângă Cismigiu. Școala Națională de Medicină și Farmacie este mutată și ea cu clinicile, laboratoarele și anexele ei în noul local din Știrbei Vodă. Școala de medicină va funcționa aici pînă în anul 1870 cînd, tot din inițiativa lui Davila, devine Facultate de Medicină și Farmacie și este scoasă din dependența organelor militare și introdusă, ca un organ de învățămînt, în orbita și autoritatea universității bucureștene.

În 1860, pentru merite excepționale, Cuza ridică pe Davila la gradul de general medic cu funcție de inspector general al serviciului sanitar militar.

Începînd din acest an, sfera de activitate a lui Davila cuprinsese toate preocupările și problemele sanitare din țara noastră. De la această dată Davila, pe lângă calitatea de director al școlii de medicină, pe lângă funcția de șef al Serviciului sanitar al armatei, fu numit și inspector general al Administrației generale sanitare și efor al Spitalelor civile. În mîna lui se adunau deci toate firele rețelei sanitare și ale învățămîntului medical. În rezolvarea multiplelor și dificilelor sale sarcini, Davila a dovedit calități excepționale, cu ajutorul cărora a putut duce la bun sfîrșit întregul lui plan de reforme și înfăptuiri.

În *Monitorul Medical* al Romîniei, nr. 9 din 1 aprilie 1862, apare — după doi ani de studiu și modificări — Regulamentul întocmit de Davila pentru selecționarea prin concurs a cadrelor medicale spitalicești : extern, intern, secundar și medic primar. Un salt uriaș se făcuse. Spitalele Eforiei Civile, grație personalului medical judicios selecționat, își vor schimba caracterul, ele vor deveni în același timp centre de cultură și știință medicală romînească. La aceste centre vor veni nu numai tineri romîni, dar și tineri dornici să studieze medicina din Bulgaria, Grecia, Serbia și Albania. Cuza aprobă propunerea lui Davila de a se prevedea pentru anul 1862 patruzeci și șase de locuri speciale în spitale și în școala de medicină, locuri rezervate exclusiv studenților veniți la învățătură din aceste țări.

În anul 1860, primii medici romîni terminînd Școala Națională de Medicină, Davila trimite șase absolvenți să-și continue studiile în Franța și să-și ia doctoratul acolo. Pe alți doi — Vercescu Ion și Ianota Serghie — îi trimite în Italia, la Torino. Valoroasa serie de medici romîni, specializați și de-

veniți apoi cadre ilustre ale învățămîntului medical românesc, începe. Printre primii trebuie să cităm pe profesorii : Severeanu — chirurgul, Grecescu — botanistul și Măldărescu, ajuns profesor de farmacologie și decan al Facultății de medicină din București. Aceștia, ca și numeroși alții, au dovedit că au meritat nestrămutata încredere pe care Davila a avut-o în valoarea lor, au izbutit să se facă cunoscuți în metropolele vestite ca centre medicale și științifice universale.

„Timpul nu stă niciodată pe loc ; de aceea omul trebuie să pășească mereu mai înainte” — deviza aceasta era a lui Davila și el se conforma neconștient ei. În 1862, Carol Davila organizează separat învățămîntul veterinar care se predă — după cum am arătat anterior — la școala de medicină de către V. Lucaci. Ia naștere, în chipul acesta, o școală independentă, Școala Veterinară. La Școala Națională de Medicină și Farmacie se introduce o catedră nouă : oftalmologia. Clinica de boli de ochi este instalată la spitalul Colțea, iar ca prim-conducător al ei este numit doctorul Fiala.

Cunoștințele studenților sînt mereu îmbogățite : medicina legală intră și ea în programul școlii. Doctorul Gheorghe Athanasovici (din Șistov-Bulgaria) este însărcinat de Davila cu predarea acestui curs. Doctorul Fotino trimis de Davila pentru specializare la Paris, este numit, la întoarcere, titularul catedrei de „recrutare și reformă militară”. Trebuie subliniată grija și clarviziunea lui Davila ; el căuta să împlinească orice gol din educația elevilor, căuta să-i pună în situația de a putea face față mai târziu oricărei cerințe și oricărei nevoi legate de exercitarea profesiei lor. Igiena și salubritatea publică nu lipsesc nici ele din ultima completare făcută de Davila programului Școlii Naționale de Medicină și Farmacie. Doctorul Iacob Felix din Bosnia a fost chemat și angajat profesor de igienă. Alegerea lui Davila a fost fericită : Ia-

cob Felix a avut merite deosebite în organizarea igienei publice, disciplină pentru care a militat cu fermitate. Felix a fost director al Serviciului sanitar, iar în 1880, a devenit și membru al Academiei Române. Fiul lui, Eugeniu Felix, a ajuns și el profesor de otorinolaringologie ; a murit în 1917, pe front, răpus de tifos exantematic.

Davila inaugurase obiceiul ca în fiecare an, ziua de 4 decembrie să fie sărbătorită de elevii Școlii Naționale de Medicină și Farmacie drept ziua aniversară a întemeierii școlii lor și a învățămîntului medical românesc : *4 decembrie 1855*. În 1862, cea de-a șaptea aniversare a fost făcută cu un fast deosebit. Cel din urmă a vorbit Davila. El a spus : „.....Școala de medicină dezvoltîndu-se neconținut, sper că va avea în curînd în sînul ei pe proaspeții noștri doctori în medicină. Speranța pe care am afirmat-o în ziua de 4 decembrie 1855, la inaugurarea școlii, se va înfăptui într-un viitor apropiat : primii elevi ai școlii care și-au luat diplomele de doctori în străinătate se vor întoarce pentru a preda la rîndul lor în fosta lor școală. În chipul acestei școli noastre va deveni ceea ce trebuie să fie, o adevărată *facultate de medicină* !”

Cuvintele rostite de Davila nu au fost simple profeții, ele s-au transformat cu timpul în fapte. Tot cu ocazia aniversării școlii, Davila a spus lămurit și limpede un lucru : numirile de profesori care s-au făcut în epoca începutului au fost dictate de împrejurări și de necesitățile momentului. Numirile de personal didactic, în viitor, o dată cu transformarea școlii în facultate, se vor face numai pe baza selecționării prin concurs. Davila a enunțat din capul locului acest adevăr și enunțarea lui loială a deschis, în rîndurile unor oameni rîvnitori la onoruri ușor și nedrept dobîndite, un

început de cîrteală ce se va transforma mai tîrziu într-o nouă campanie de vrăjmășie urzită împotriva lui Davila.

Fiecare om are ascunsă cu grijă într-un colț al sufletului o pasiune, o înclinare pentru ceva ce stă de obicei în afara îndeletnicirii lui obișnuite. Marele pictor Ingres, de exemplu, iubea cu pasiune nu numai pictura, ci și muzica. În rarele clipe de răgaz se ascundea cu grijă de ochii indiscreți și cînta la vioară. Faptul a creat termenul „violon d'Ingres”, desemnînd o ocupație preferată. Pentru Petru cel Mare ceasornicăria era pasiunea cea mare ; Dimitrie Cantemir avea drept „violon d'Ingres” un microscop (primul în Țara Românească) în care ceasuri întregi privea cu pasiune ; Davila iubea cu nemărginită căldură chimia, care era deci al său „violon d'Ingres” ; chimia a fost disciplina pe care a studiat-o și a predat-o cu pre-dilecție.

În al doilea an de existență a Școlii de chirurgie, Davila ia asupra-și și cursul de chimie. Dar atîta nu era de ajuns. Începînd din acest an, 1856, pe o perioadă de aproape 30 de ani, Davila inaugurează seria conferințelor publice avînd drept subiect chimia. Conferințele acestea duminicale au făcut epocă și au rămas încrustate în amintirea celor mulți care le-au audiat atunci. Conferințele de popularizare au fost inițiate de Davila în cadrul colegiului Sf. Sava, pentru marele public. Curînd noutatea faptului atrase lumea dornică de a se instrui din întreg orașul. Cu ținuta sa impozantă — Davila era un bărbat de o frumusețe puțin obișnuită — cu niște miini fine, nervoase, care fascinau prin elocvența mișcărilor, cu vocea de un timbru plăcut muzical, și mai ales cu un rar dar al vorbirii, Davila cuceri repede simpatia și interesul

ascultătorilor pentru problemele însoțite de experiențe făcute în sală, în fața auditorilor. Farmecul acestor conferințe era neasemuit: duminicile erau așteptate cu nerăbdare, cu mult interes și mai ales cu un impresionant entuziasm de către tineretul studios, de către toți acei dornici să pătrundă tainele științei. Davila săvârși în acest domeniu un adevărat miracol. Acum o sută de ani, publicul bucureștean fu cîștigat pentru un gen nou de instruire, de culturalizare: conferințe cu subiecte variate urmate de demonstrații științifice. Sala colegiului Sf. Sava deveni neîncăpătoare și se întîmpla, din cauza aceasta, ca aceeași conferință să fie repetată duminica următoare, la insistența cerere a celor care nu avuseseră posibilitatea de a mai intra în sală. Cîțiva ani mai tîrziu, conferințele duminicale fură mutate la spitalul Colțea, unde se bucurară de un succes mereu crescînd.

Reflexul interesului lui Davila pentru chimie a fost întemeierea unui laborator de chimie încă din anul 1862, instalat la Spitalul militar din Știrbei Vodă. Înzestrarea laboratorului s-a făcut în cea mai mare parte pe propria cheltuială a lui Davila. În țara noastră, primele experiențe de chimie au fost făcute la colegiul Sf. Sava, întîi de Manase Eliad și apoi de profesorul Marin. Acestea au fost, însă, mici experiențe didactice, pentru uzul elevilor. Laborator efectiv de chimie a fost acela înființat de Davila. Vederile lui largi se vădesc și cu această ocazie. „Laboratorul, spune el, va folosi mai întîi ca o anexă a clinicilor medicale, pentru lucrările practice de chimie necesare elevilor școlii de medicină. Dar apoi, în afara învățămîntului medical, laboratorul va fi pus în slujba celorlalte trebuințe ale țării: analize alimentare, cercetări medico-legale, analiza apelor medicale etc.”

Acum o sută de ani, însoțindu-l pe Cuza în manevre, l-a sfătuit să cheme specialiști care să pros-

pecteze bogățiile subterane ale țării noastre : petrolul, sarea, gazul metan și lemnul de rezonanță aflător în pădurile ținutului Neamț. Acum aproape o sută de ani, Davila a deplasat o întreagă echipă de chimiști în frunte cu Dr. Bernath, care să analizeze izvoarele minerale. A cerut specialiștilor să-l țină zilnic în curent cu mersul lucrărilor. Analiza celor 24 de izvoare minerale ale Olăneștilor de atunci datează ; Davila a dispus trimiterea acestor ape la o expoziție internațională. Apele minerale românești — minuțios și științific studiate — au câștigat sufragiile tuturor și au fost premiate.

Probitatea lui Davila l-a obligat să pună în fruntea laboratorului de chimie nou înființat o personalitate cu studii de specialitate, o personalitate care să poată cuprinde întreg, vastul orizont, hărăzit viitorului Institut de Chimie. Ca de obicei, alegerea lui Davila a fost bună : Alfred Bernath Lendway a fost omul potrivit gândului său.

Născut în Croația, în 1836, Bernath își luase doctoratul în chimie și fizică la Viena. În 1863 Davila l-a numit titularul catedrei de chimie de la școala de medicină. În anul 1868 Davila — efor al Eforiei Spitalelor Civile fiind — creează un laborator de chimie la spitalul Colțea, care cunoaște un considerabil avînt științific în epoca lui Davila. Acesta preconiza de mult ridicarea străvechiului lăcaș medical românesc la rangul unei instituții superioare, la rangul unui spital modern, care să adăpostească și clinicile Școlii Naționale de Medicină. Încetul cu încetul aceste clinici au fost în adevăr instalate la Colțea. Davila mută și contopește laboratorul de chimie înființat în 1862 la Spitalul militar cu cel proaspăt creat la Colțea. Laboratorul astfel mărit a fost afiliat Școlii Naționale de Medicină, a devenit un adevărat și reputat institut de cercetări în domeniul chimiei. Davila poate fi, astfel, socotit ca un precursor al concepției actuale privind legătura indisolubilă dintre clinică și cer-

cetarea de laborator. Conferințele duminicale ale lui Davila se mutară și ele la Colțea. Exemplificarea conferințelor era făcută de Bernath care executa interesante demonstrații de laborator în fața auditoriului. Începînd cu anul 1882, renumitul laborator a servit atît industriei miniere — aflată la începuturile ei — cît și nevoilor didactice ale Facultății de științe. Cedat de Eforie Ministerului Instrucțiunii, laboratorul, zămislit din pasiunea pentru chimie și mintea luminată a lui Davila, a devenit „Institutul universitar de chimie”.

Strădania lui Davila de a ridica cît mai mult spitalul Colțea a devenit fructuoasă o dată cu numirea lui în fruntea Eforiei Spitalelor Civile. În lunga viață a bolniței clădită între anii 1700—1710¹ de spătarul Mihai Cantacuzino, anul 1860 — data intrării lui Davila în conducerea Eforiei — reprezintă o piatră de hotar. Spătarul, al cărui chip se vede și astăzi în curtea spitalului Colțea, ridicase bolnițe după felul spitalelor turcești. Om luminat, el a adăugat „pe lîngă spital trupesc și spital sufletec”, adică școală cu învățătură slavonească și romînească. De asemenea, spătarul a statornicit ca veniturile spitalului să fie administrate de epitropi sau efori laici. Spitalul a adăpostit bolnavii de-a valma, fără separare de boli și de cazuri. Timp de o sută de ani și mai bine, Colțea nu a depășit nivelul oarecum primitiv al anilor de început.

Influența înnoitoare a lui Davila se face repede simțită. În 1860 au fost desființate serviciile mixte și s-au creat două servicii de specialitate : unul de medicină internă sub conducerea doctorului Polizu și unul de clinică chirurgicală condus de profeso-

¹ Nu se poate preciza data terminării spitalului Colțea. Unii istoriografi (Gălășescu) susțin data de 1696 (!) ; alții anul 1708, alții 1710.

rul Turnescu. În 1861 se înființează la Colțea serviciul de consultații gratuite.

Clinicile importante fiind mutate la Colțea, a fost amenajat în acest spital un serviciu de prosectură¹, prevăzut cu amfiteatru de anatomie. Cazurile clinice studiate în spital erau apoi — dacă survenea decesul — demonstrate anatomo-patologic în sala de disecție, în fața tinerilor mediciști. Examenele de laborator completau discutarea cazurilor și lămurau punerea diagnosticului. În sfârșit, Eforia, de asemenea prin stăruința lui Davila, instalează la Colțea — tot pentru uzul studenților mediciști — un muzeu de anatomie și anatomie patologică. Simburele acestui important factor de educație medicală a fost micul muzeu de acest gen, alcătuit de Davila în anul 1855, la Spitalul militar din Mihai Vodă. În 1855, voind să înzestreze muzeul de anatomie într-un chip cu totul deosebit, Davila a adus din străinătate pe doctorul I. Kopernicki, polonez de origine, specialist cu faimă europeană în această direcție. Acesta a fost șef de lucrări anatomice în Franța, Belgia, Olanda și Germania. Era membru prețuit al Societății de antropologie din Paris și Londra. Sub privegherea autorizată a lui Kopernicki și sub imboldul și sprijinul permanent moral și material al lui Davila, muzeul de anatomie de la Colțea a devenit cunoscut și prețuit și în lumea medicală din străinătate. Muzeul acesta și-a găsit sediul definitiv în localul actual al Facultății de medicină, inaugurat în 1900.

Spitalul Colțea, pornit pe drumul ascensiunii, se dezvoltă, se transforma, se moderniza. La strădania aceasta de ridicare a primului așezământ spitalicesc din țara noastră, au contribuit și au avut un rol hotărâtor elementele tinere medicale formate de Da-

¹ *Prosectură* — cercetări de disecție pe cadavre.

vila în Școala Națională de Medicină și Farmacie și trimise apoi de acesta în străinătate pentru specializare. În anul 1864, primul bursier se întoarce de la Paris : doctorul C. Severeanu. Specializat în chirurgie, Severeanu, deși tânăr — 24 de ani — e numit de Davila chirurg al spitalelor Eforiei.

Severeanu execută prima lui intervenție chirurgicală în 1864, la numai cîteva zile de la sosirea în țară : o reușită operație pentru o hernie strangulată. De la Colentina trece ca chirurg la spitalul Colțea și, în 1867, Davila, în urma unui concurs, îi încredințează catedra de medicină operatorie, iar apoi și pe aceea de clinică chirurgicală.

Spătarul Mihail Cantacuzino, ziditorul din 1708—1710 al bolniței ridicate pe locul cumpărat de la Radu Colțea, cît și Carol Davila, ctitorul științific modern al acestui străvechi așezămînt de tămăduire — ambii puteau fi liniștiți : Colțea va păși mereu înainte și va rămîne pînă în zilele noastre un focar al medicinei și al gîndirii medicale românești. În anul 1887, în urma unor radicale reparații, spitalul Colțea a căpătat înfățișarea pe care o privim noi astăzi. Dar operele zămislite de mintea și de truda omenească își au și ele soarta lor. Un neguțător bogat — Radu Colțea — a vîndut pe bani peșin o fișie de loc unui om cu gînduri de milostenie, lui Mihail Cantacuzino ; doctorul Davila a continuat și perfecționat opera inițială a ziditorului. Totuși, ironie a soartei, spitalul nu e cunoscut de-a lungul a 250 de ani de existență, nici sub numele ctitorului Cantacuzino, și nici sub numele celui care i-a dat strălucire, spitalul poartă neconținut numele lui „Colțea“, numele celui ce nu a pus nici avere, nici muncă, nici jertfă în ridicarea lui.

În anul 1864, Alexandru Ion Cuza păși curajos la înfăptuirea reformelor care constituiau angajamentul și promisiunea ce a făcut, atunci cînd a

acceptat să urce treptele domniei. Cu toată împotrivirea forțelor conservatoare, Cuza decretă, printr-o lovitură de stat, legea agrară și răsunătoarea lege a secularizării averilor mănăstirești. Reformele acestea, cerute de interesele poporului, stîrniră în calea reformatorului o furtună de nemulțumiri și atacuri. Mănăstirile cu uriașele lor valori și venituri erau administrate arbitrar de călugării greci care aveau foarte mare trecere la Constantinopole, la Sublima Poartă. Sistemul de administrare al acestor averi reprezenta pe de o parte o gigantică ventuză absorbitoare a muncii și trudei țaranului, iar pe de altă parte un stat în stat, o permanentă jignire și știrbire a suzeranității noastre naționale. Cuza tăie cu sabia nodul gordian. Secularizarea se înfăptui. Dar și greutățile crescuseră. Pentru a limpezi situația și pentru a risipi măcar în parte aceste greutăți, Cuza întreprinse în mai-iunie 1864 călătoria sa la Constantinopole. Aci fu primit de sultanul Turciei și avu conciliabule multiple cu oamenii de stat turci, încă atotputernici în politica și soarta sud-estului european de atunci. Cu dirzenie, demnitate și curaj, domnitorul român izbuti să-și impună punctul de vedere și să risipească în parte păienjenişul de intrigi și bîrfeli țesut de dușmanii interni și externi ai țării noastre. Lui Fuad-pașa, marele vizir, care ne trata ca pe o țară vasală, Cuza i-a răspuns astfel : „Mă văd silit a vă aduce aminte că Principatele Unite, în termenii formali ai convenției, se administrează libere și fără de amestecul nepermis al Înaltei Porți. Eu, ca domn, înțeleg ca România să se bucure deplin de drepturile ei de independență interioară, drepturi dobîndite din vechime, drepturi recunoscute și consfințite prin tratatul de la Paris și prin actul Convenției.” Protocolul iscălit la sfîrșitul conferinței ambasadorilor din iunie 1864, la Constantinopole, recunoștea în sfîrșit legalitatea reformei săvîrșite de Cuza. Secularizarea averilor mă-

năstirești era act definitiv împlinit. Succesul lui Cuza ațiță și mai mult reacțiunea care, din interese de clasă, ar fi dorit să vadă reformele lui zădărnice.

În schimb, însă, triumful lui Cuza stârni admirație și aprobare în sufletul poporului și în inimile adevăraților patrioți.

Lui Carol Davila i s-a făcut cinstea să-l însoțească pe domnitor la Constantinopole. Scrisorile sale mărturisesc admirația sa pentru politica inteligentă a lui Al. I. Cuza :

„Constantinopole, iunie 1864

Draga mea Anica, palatul „Chioșcul Apelor Dulci“, unde locuim, este de o splendoare ce amintește fastul lui Ludovic al XIV-lea... Turcii fac principelui nostru cele mai mari onoruri. Un vapor special al sultanului Abdul-Azis ne-a condus la recepția oficială. Stindardul românesc a fost ridicat la marele catarg, caicurile padișahului ne așteptau ; garda sub arme dădea onorul, marele vizir era la ușă. Sîntem tratați cu un respect de necrezut. Totul se datorește lui Cuza, care a fost demn, hotărît și plin de abilitate. Afacerile noastre se îndreaptă și ne devin favorabile. Toți aci admiră felul limpede și franc cu care domnitorul român tratează chestiunile în care națiunea romînă se găsește interesată.

Ambasadorul englez Sir Henry Bulwer-Lytton — scriitor, poet și om de stat, autorul „Ultimelor zile ale orașului Pompei“ și iubitul unei frumoase grecoaise — a făcut tot ceea ce i-a fost posibil ca să creeze greutatea principelui, dar acesta le-a dejucaț pe toate...

Trăsura mea, bine unsă, mă va aștepta la Giurgiu ; caii bine hrăniți, surugiii să spună imediat hi-hi, și cît mai repede să pot să vă văd. Vlădescu și Grecescu să vegheze asupra Școlii de Medicină ; mă voi duce să văd elevii imediat ce sosesc.

Citta“ (Carol Davila)

UN NOU CETĂȚEAN AL PATRIEI

Dinamic, Davila a fost permanent activ, a avut o atitudine fermă care se manifesta voluntar și cu spontaneitate.

Prin întreaga sa activitate, în calitate de conducător și organizator al instituțiilor de sănătate publică, Davila a sprijinit implicit dezvoltarea capitalismului, dar în același timp a privit cu luciditate fenomenul politic social, criticînd, adesea cu asprime, flora politicianismului burghezo-moșieresc. Davila nu a intrat niciodată în vîltoarea pasiunilor politicianiste, pentru care nutrea o repulsie public afirmată, însă totdeauna a fost alături de cei care militau în spiritul aspirațiilor maselor populare. Davila făcea parte din numărul acelor puțini oameni de știință cărora o anumită formație intelectuală, o structură sufletească onestă, o etică probă le-a asigurat o relativă independență de clasa din care făceau parte, ale cărei interese le slujea, criticîndu-i însă, fără încetare viciile, plecîndu-și urechea la păsurile celor nevoiași, a căror existență dorea s-o amelioreze. De pe această poziție și-a oferit Davila serviciile primului domn al celor două țări reunite. Între ei doi s-a stabilit

o bună înțelegere și o reciprocă prețuire. Davila care venise în țară cu înaintate idei de reforme sociale, a apreciat realizările înfăptuite cu pricepere și curaj de Cuza, omul ridicat din popor și rămas credincios poporului. Secularizarea averilor mănăstirești, împrăștierea țăranilor au găsit un adinc ecou de aprobare și prețuire în sufletul lui Davila. Din toate puterile el l-a ajutat pe Cuza, îmbogățind scurta domnie a acestuia cu realizări luminoase pe tărîmul științific și social.

Ca o înaltă prețuire, Alexandru Ion Cuza îi recunoaște doctorului Carol Davila cetățenia română, cetățenie pe care de fapt și-o cucerise de mult în inima poporului căruia îi închinase toată inteligența și puterea sa de muncă.

În anul 1864, exprimînd voința și recunoștința maselor populare, Adunarea Deputaților (Camera Legiuitoare) a votat și acordat în unanimitate naturalizarea generalului doctor Carol Davila.

„București, 4 iunie 1864

(Raport asupra proiectului de lege privind naturalizarea — încetățenirea — excepțională a domnului doctor Carol Davila.)

Domnilor Deputați,

Comitetul delegaților a deliberat asupra proiectului de lege relativ la «Naturalizarea cea mare» a domnului doctor Carol Davila. Subsemnatul raportor am onoare a vă supune rezultatul deliberării comitetului.

Naturalizarea cea mare, dată în mod excepțional, este admisă de toate națiunile civilizate ca un mijloc de a recompensa meritele, știința și talentele acelor străini care aduc servicii Patriei.

Doctorul Carol Davila, prin știința, talentul și rara activitate ce în curs de unsprezece ani a desfășurat pentru dezvoltarea și progresul serviciului și instituțiunii medicale românești, este un om care merită a i se acorda această recompensă națională.

Crearea învățămîntului medical, a unei școli veterinare și a unei școli de farmacie; formarea unui muzeu de anatomie, începutul unei grădini botanice sînt numai cîteva din instituțiunile pe care le datorăm zelului și activității domnului Davila.

Din aceste fapte, Comitetul dumneavoastră a văzut că domnul Davila a lucrat ca român de inimă și de aceea merită a deveni și român de drept.

Astfel Comitetul ales de dumneavoastră, în unanimitate, vă propune adoptarea proiectului care prevede acordarea domnului doctor Carol Davila, ca o recompensă națională, naturalizarea cea mare.

Raportorul (ss) V. Boerescu^a

Actul acesta excepțional a primit aprobarea și promulgarea legală a domnitorului Cuza, care a apreciat activitatea socială a lui Davila în mod deschis. Aceasta este de fapt și esența binecunoscutei prietenii care a existat între domnitor și doctorul Davila.

PIEDICI

Chiar în timpul domniei lui Cuza, continuă să se țeasă intrigile, calomniile, sau să izbucnească atacurile fățișe împotriva lui Carol Davila care prin activitatea sa devenea din ce în ce mai stînjenitor pentru clasele exploataatoare.

Cum era și firesc, Carol Davila — care venise dintr-o țară ce trecuse prin două revoluții dintre care Marea Revoluție Franceză iscălise actul de deces al feudalismului — om cu o concepție materialistă datorită pregătirii sale științifice, era un adversar al feudalismului perimat, nu ținea seama de privilegiile feudale ale boierimii, milita împotriva obscurantismului și a ignoranței, a înapoierii în care clasele exploataatoare țineau poporul muncitor. De aci și devotamentul său față de Cuza : domnitor cu idei democratice.

În ciocnirea dintre ideile lui progresiste și concepțiile feudale retrograde ale protipendadei trebuie căutată cheia atacurilor veninoase cărora va trebui să le facă față Davila. Principala armă a adversarilor lui era desigur naționalismul șovin, ei continuînd să-l numească pe Davila un „venetic”, un „străin” dornic să tulbure apele.

Cum altfel ar putea fi considerat „cazul locotenentului Apostolescu” — unul dintre instructorii militari ai Școlii Naționale de Medicină și Farmacie — decît ca un act provocator bine regizat ?

Purtarea acestui ofițer lăsa de dorit. Frecvența așa-zisa „lume bună” a familiilor care-și atestau boieria cu maldăre de hrisoave, sau a proaspeților îmbogățiți, care învîrteau afaceri pe cît de întinse, pe atît de întunecoase, întrecîndu-se cu toții în a urzi calomnii și a defăima pe cei care se străduiau să contribuie la propășirea țării. Bineînțeles că de pe această „listă neagră” Davila nu putea lipsi.

Dat fiind începutul unui incendiu care izbucnise o dată la ultimul etaj al localului școlii de medicină, acolo unde erau dormitoarele elevilor, printre alte măsuri de siguranță, Davila afișase interdicția de a nu se fuma și arunca chibrituri, țigări în camerele ultimului etaj, construit din lemn și deci ușor inflamabil. Într-o vizită de inspecție făcută de Davila noaptea, pe una din săli, s-a întîlnit față-n față cu locotenentul Apostolescu, care fuma și ținea cu ostentație țigara în vîzul directorului spitalului și al școlii. Davila i-a făcut o aspră observație pentru călcarea dispozițiilor regulamentare. Locotenentul a vrut să treacă mai departe, sfidînd pe Davila și continuînd să fumeze.

— Domnule locotenent, l-a apostrofat Davila, îți vorbește superiorul dumitale, generalul Davila.

— Nu poți fi superiorul meu, pentru că ești un străin, un venetic și ca atare nu-ți dau ascultare — șuieră Apostolescu.

Davila, scos din fire, smulse țigara și lovi ușor pe insolentul subaltern. Acesta, sfătuit și îndemnat de vrăjmașii lui Davila, se socoti ofensat de gestul superiorului și... îl provocă la duel. Locotenentul Apostolescu, un bun și renumit ochitor — prin maratorii lui — ceru lui Davila reparații pe calea arme-

lor : lupta cu pistolul ghintuit, distanța de 20 de pași, schimb de cîte două focuri. Toată lumea socotea întîmplarea și provocarea făcută lui Davila drept o deghizată și premeditată încercare de suprimare a acestuia. Se știa că Davila are o infirmitate a mîinii drepte : anchiloza cotului. Indignarea oamenilor de bună-credință era mare. Davila era sfătuit să refuze provocarea subalternului și să ceară dimpotrivă pedepsirea lui disciplinară. Davila respinse toate aceste sugestii drepte și acceptă absolut toate condițiile duelului, condiții dictate de nesăbuitul adversar.

În ajunul ieșirii pe teren, Carol Davila lucră ca de obicei ; vizită bolnavii, rezolvă lucrările curente. Tîrziu, seara, în biroul său ardea încă lumina.

„București, 2 iunie 1861

Dulcea și scumpa mea Anica, iartă-mi durerea ce ți-o pricinuiesc. Nu țin la viață decît pentru tine și pentru creațiunile mele. Construieste o capelă mică pe locul drag mie, «locul lui Tudor» din grădina orfelinatului. (Locul actual al mormîntului lui Davila — n.n) Dacă vei întîlni un om demn de tine, primește binecuvîntarea mea. Adio. Citta“.

Iar generalului Florescu îi trimite următoarele rînduri :

„Dragă generale, dacă mor în acest stupid duel, ceea ce mi se pare foarte probabil, căci nu voi trage niciodată în bietul Apostolescu, fii bun să deschizi testamentul meu.

Te îmbrățișează din inimă, Davila“.

Așadar, Davila, demn ca totdeauna, nu a refuzat o ieșire pe teren, deși la mijloc nu era decît un act de gravă indisciplină comis de Apostolescu.

Întreaga întîmplare a duelului trebuie înțeleasă, judecată și interpretată sub lumina concepțiilor ce stăpînea aristocrația și burghezia de acum un veac. Duelul, rămasită ridicolă și anacronică a feudalismului, era mijlocul cvasi-legal de a lichida așa-

numitele „afaceri de onoare”. Am spus cvasi-legal pentru că legile prevedeau interdicția duelului, dar nimenea nu avea curajul de a aplica legea și de a interzice și pedepsi pe duelgii. Pe de altă parte a refuza să te bați în duel însemna, în trecuta societate burghezo-moșierească, a fi un om pierdut, stigmatizat și împrăscat de gazetele epocii cu epitetele insultătoare de laș, netrebnic și nedemn. Oamenii serioși, deși detestau duelul, o dată provocați, se supuneau lui lipsiți fiind de apărarea legală.

Acesta a fost și cazul lui Davila. Numai în lumina celor arătate mai sus putem înțelege acceptarea lui Davila — om măsurat și cu vederi înaintate — de a ieși pe teren și a-și risca viața folositoare altora într-o neîntemeiată și ridicolă provocare. Davila, încheștat în greaua luptă pe care o dădea pentru realizarea țelurilor lui, încolțit de adversari și adversități, n-a avut curajul moral de a refuza duelul și de a înfrunța „concepția despre onoare” a lumii în care trăia.

Dimineața de 3 iunie 1861 era de o frumusețe calmă. În pădurea Băneasa, într-un luminiș, avu loc dramatica întâlnire. Sortii au fost favorabili lui Apostolescu : avea să tragă cel dintîi. Locotenentul, cu gura crispată, cu fața plină de ură, ținti pieptul lui Davila. Glonte sfîșie umărul acestuia : cîțiva centimetri mai jos și i-ar fi străpuns inima. Davila ridică mîna dreaptă, care era în semianchiloză, mîna infirmă ce ținea pistolul ; arătă o creangă din copacul situat în spatele lui Apostolescu, ochi și... spre stupoarea asistenților glonte fărîmă creanga, lovind cu precizie de milimetru locul indicat. O ciocîrlie zbură speriată spre înaltul cerului. La al doilea schimb de focuri, Apostolescu ochi din nou inima adversarului. Enervarea și ura îl făcură să greșească și de data aceasta ținta : glonte rănii superficial brațul stîng al lui Davila. Acesta arătă o altă creangă de copac care căzu și ea fărîmată.

Acesta era deci Carol Davila !

Apostolescu se repezi, căzu în genunchi în fața lui Davila, ceru iertare, înginînd : „Am fost o ticăloasă unealtă, iartă-mă”.

Reformele lui Cuza, ce veneau în întîmpinarea năzuințelor populare, nu erau pe placul politicienilor. Rosetti, Goleștii, Brătianu și Ghica au pus la cale odiosul complot din noaptea de 11 februarie 1866 : detronarea lui Cuza.

Rămas neclintit pe poziția de loialitate față de domn, Davila îi păstră și după abdicare aceleași calde și deferente sentimente. În casa lui Davila și-a găsit azil temporar cel detronat și sortit exilului ; în casa lui Davila au locuit Elena Doamna și cei doi copii ai lui Cuza.

2 martie 1866

Dragă doctore, am aflat că principesa Elena Cuza este la dumneata. Te rog să o încredințezi de profundul meu respect și adinca mea afecțiune. Casa mea, ca și a lui Vasile Alecsandri, îi este deschisă. O să găsească doi buni prieteni.

Umilele mele respecte doamnei Davila și, strîngîndu-ți cordial mîna, îți mulțumesc de a fi dat ospitalitate unei bune femei căzute în nenorocire.

Al dumitale, Costache Negri“

Dar cu cît amar a plătit Davila loialitatea față de Al. I. Cuza ! Alitudinea sa i-a atras și mai mult ura politicienilor, moșieri și burghezi, care pregăteau instaurarea monarhiei străine. A plătit-o de asemenea cu tulburarea liniștii lui familiare. Soția lui era, după cum am arătat, nepoata Goleștilor, dar Goleștii deveniseră adversarii lui Cuza și deci dușmanii oricui păstra sentimente bune acestuia. Ca atare, Davila, devenit rudă prin căsătorie cu Goleștii, fu ostracizat de familia soției sale.

„...scumpa mea Anica, ai dreptate în tot ceea ce îmi scrii, dar trebuie să fii tare. Gîndește-te că nu mai pot călca în casa în care, din ură politică, soțul tău a fost calomniat,

el, străinul care și-a sacrificat viața din iubire pentru patria lui și a lor. Oamenii aceștia ar trebui să priceapă că, dacă ei au obiceiul să se insulte reciproc și apoi să-și ierte micile lașități zilnice, comise sub scuza politicii, un om de onoare însă nu poate accepta și nu se poate obșinui cu astfel de moravuri. Mă doare sufletul, dar nu voi putea veni la Golești. Fii tare. În casa mamei tale fii politicoasă, dar trebuie să ai în vedere că acolo soțul tău a fost calomniat. Doresc ca fiul meu să-mi semene și nu voi regreta sărăcia mea.

Sărută-l și iubește pe neîmblinzitul tău Citta“.

TOTDEAUNA ÎN SLUJBA OMULUI

„...Era un om care se arunca în orice pericol pentru a salva viața oricărui necunoscut”¹. Credem că o mai bună portretizare a lui Davila nu poate să existe. S-a aruncat, adolescent fiind, în valurile Loarei și a salvat oameni de la înec; la 18 ani, ca student medicinist, s-a înscris voluntar și a îngrijit holericii din Angers. Iată încă o întâmplare care vădește nu numai curajul, dar și spiritul de generozitate, de frumoasă camaraderie de care totdeauna Davila era animat. La noi în țară, în 1860, inspector general sanitar fiind, Davila trecea într-o zi, din întâmplare, prin fața clădirii unui minister. În curtea instituției era zarvă mare. Mulțimea furioasă înconjură un om și-l amenința. Omul era alb ca varul. Davila ceru explicații. I se spuse că un funcționar murise (fiind bolnav consultase medicul și la puțin timp după luarea medicamentului prescris, sucombise). Mulțimea voia să linșeze medicul care „otrăvise” bolnavul. I se arătă lui Davila sticla cu poțiunea ucigătoare. Acesta liniștit,

¹ Citatul aparține doctorului francez Boguel și se referă la evenimentul și fapta eroică a lui Davila din 1849, cu ocazia epidemiei de holeră din acel an.

calm, luă sticla și fără a spune un cuvânt, bău tot restul de medicament, dovedind astfel netemeinicia acuzației adusă medicului. Mulțimea se liniști pe loc, iar doctorul Fiala — căci el era medicul în cauză — purtă toată viața recunoștință lui Davila, profesorul și salvatorul lui.

„Cine dintre dumneavoastră dorește să mă însoțească la Telega, pentru a da ajutor bolnavilor de tifos?” așa sună apelul făcut de Davila în iarna lui 1865 în fața frontului elevilor Școlii Naționale de Medicină și Farmacie. Profesorul director al Școlii, medicul general, inspector și conducător al întregului serviciu sanitar al țării a întrebat: „Cine vrea să mă însoțească?”, cine vrea adică de bună voie să meargă, nu din ordinul, dar din apelul cald și generos al meu, al medicului-șef? Este lesne de înțeles că întreg frontul elevilor a răspuns cu entuziasm la apelul lui. Davila a ales dintre voluntarii oferiți trei medici și cu ei a plecat la Telega, unde o cumplită molimă de exantematic făcea ravagii între deținuții penitenciarului de acolo. Doctorul Davila nu a părăsit locul de onoare al luptei anti-epidemice decât atunci când boala a fost stăvilită și când doi dintre colaboratorii săi erau în afara oricărui pericol, căci se molipsiseră și ei. Bolnav căzuse și Davila, care a făcut o formă gravă, toxică, de tifos. Delirînd aproape, nu a acceptat evacuarea, decât atunci când toți ceilalți fuseseră puși la adăpost. Lunga și greaua convalescență nu era terminată când un nou strigăt de alarmă răsună: holera izbucnise la Brăila! Făcu din nou apel la voluntari, și plecă spre frontul împotriva bolii și a morții.

Holera și ciuma au reprezentat epidemii ce adevărat au bîntuit teritoriul Europei în cursul evului de mijloc, ba chiar mai recent în decursul ultimelor secole.

Țara noastră nu a scăpat de calamitatea ciumei și a holerei. Prezența și circulația trupelor turcești

pe teritoriul țărilor române, trupe ce veneau din Asia Mică, unde pe atunci epidemiile erau obișnuite, explică frecvența epidemiilor mai sus menționate. Într-o populație subalimentată, spoliată de marii proprietari pe ale căror domenii lucra, redusă la o cumplită mizerie, bolile epidemice găseau un teren prielnic. Ciuma din 1812, de pildă, a izbucnit la 24 de ore după venirea din Constantinopol a domnitorului Caragea și a alaiului său.

Există un mijloc de a evita ciuma : carantina, închiderea granițelor. Turcii, însă, se opuneau închiderii granițelor camuflând interesele lor politice și comerciale prin tendința de a impune principiul fatalist al religiei lor : „iazgî bozulmaz” adică „de ce ți-e scris nu scapi”. Deci la ce ar putea servi carantina ?! Dacă ți-e dat să mori de ciumă, nu ai nici o scăpare și apoi, cine moare de ciumă e primit doar cu brațele deschise în raiul profetului ! Când în 1784 Mihail Șutu a pus o carantină la Lichi-rești — Călărașii de azi — după cinci zile a trebuit s-o ridice, căci pașa din Silistra l-a amenințat cu tăierea capului !

Arsenalul terapeutic întrebuințat la noi în țară împotriva holerei era de altfel cel logic : se combatea prin toate mijloacele hipotermia (răcirea corpului) și adinamia (slăbiciunea inimii), rezultate din grava intoxicație a organismului. Se lupta de asemenea împotriva diareei care era pricina deshidratării¹ corpului și a adinamiei. În 1831, vraciul Țîrcă din Ploești unde izbucnise holera, a primit ca medicamente următoarele : 6 dramuri unt de izmă pentru ceaiuri ; 6 dramuri picături de opion (preparat opiaceu, calmant al contracțiunilor intestinale) ; un funt flori de mușetel ; 100 pachete de magisterium bismuti și 50 dramuri revent. Fricțiunile stimulente erau bogat întrebuințate...

¹ Pierderea apei din țesuturile corpului.

Davila combate cu succes epidemia de holeră izbucnită în vara anului 1865 la Brăila. Instituie un riguros cordon sanitar în jurul județului Brăila ; îngrijește personal bolnavii reducând uimitor mortalitatea, stinge molima și scapă astfel restul țării de întinderea flagelului. Cu ocazia acestei campanii, Davila prescrie cunoscutele și rămase clasice „picături Davila” sau „tinctura antiholerică”. La sfârșitul verii, după însănătoșire, căci căzuse, ca și la Telega, victimă nețărmitului său curaj și devotament, Davila fu adus pe o targă la Golești. Era o umbră descărnată, amintitoare numai a făpturii lui Davila. Nu forța fizică, ci neînvinsa lui voință de a trăi și de a fi de folos omenirii în suferință l-a făcut pe Davila să înfrângă și de data aceasta răul și să supraviețuiască celor două cumplite toxiinfecțiuni contractate la postul său în vara lui 1865. Dar lunga serie a suferințelor și a bolilor infecțioase a căror victimă a fost Davila — reumatismul poliarticular infecțios, holera, difteria și tifosul exantematic — explică cu prisosință rădăcinile bolii de inimă (miocardită cu insuficiență cardiacă) ce l-a răpus la vârsta de 52 de ani.

După detronarea lui Cuza, domnea pretutindeni haosul. Turcia, care ocupase în decursul istoriei de nenumărate ori Țările Române, avea tot interesul să sprijine neorânduiala internă. Forțele acestea externe vrăjmașe încurajau intriganții și rîvnitorii autohtoni la domnie. Haosul intern ar fi justificat din nou intervenția și ocuparea țării. Pentru a dejuca aceste intenții, ale Înaltei Porți, guvernul mobiliză armata în vara anului 1866. Obiectivul mobilizării era sudul țării, regiunea Giurgiului, unde pericolul era iminent. În adevăr, turcii făceau mari masări de trupe la Rusciuk. Se aștepta din moment în moment debarcarea armatei turcești la Giurgiu, ocuparea Bucureștiului, înlăturarea unirii cu atita

greutate și luptă înfăptuită. Dezmembrată, țara putea fi mai ușor cucerită.

Mobilizarea în plină vară a pus pentru prima oară la grea încercare organizarea sanitară militară, imaginată și creată în cițiva ani de Davila. Serviciul sanitar de campanie a funcționat ireproșabil : nici o epidemie nu a fost semnalată : Serviciul sanitar militar și civil orînduit de Davila își verificase pentru înțlia oară atît organizarea cît și eficiența. Entuziasmul și rîvna tinerilor medici a fost atît de mare, încît a dat loc următoarei întîmplări :

Davila era neobosit și inspecta neconținut modul de funcționare a unităților sanitare. Într-o noapte, într-una din aceste inspecții, sosi călare în centrul orașului Giurgiu, unde se afla instalat comandamentul armatei romîne mobilizate. Era trecut de miezul nopții și străzile erau pustii, întunericul gros. Davila nu știa încotro s-o apuce. Fusese anunțat că generalul Kretzulescu, comandantul armatei, convocase în acea seară toți ofițerii pentru un consiliu militar. Fusese și el chemat, dar nu știa unde se ține această consfătuire. Deodată, Davila auzi galopul unui cal și o ștafetă sări din șa, luă poziția de drepti în fața superiorului întilnit și raportă :

— Să trăiți, domnule general ! Veniți în baterie că vin turcii. La noi nu e nici un domn ofițer, au plecat cu toții la consiliu. Nu e decît un domn medic sublocotenent și un don' sergent. Se ceartă între ei care să ia comanda să înceapă focul, să tragă cu tunurile. Veniți de descurcați lucrurile.

Davila dădu pîteni calului și... descurcă în adevăr lucrurile. Turcii nu treceau Dunărea, era vorba numai de zelul unuia din elevii lui. Tînărul medic al bateriei, găsindu-se singur în unitate și pîrîndu-i-se, că turcii vor să atace, se pregătea să le-o ia înainte, să deschidă el focul ! De incidentul care ar fi putut dezlănțui un conflict armat, s-a făcut mult hăz, S-au făcut de asemenea multe glume pe

seama „combativității” ce domnea în Școala Națională de Medicină și Farmacie.

Exercițiul de campanie din vara anului 1866 a folosit mult lui Davila : i-a arătat părțile negative și lipsurile planului de organizare sanitară. A pășit imediat la remedierea acestor lipsuri și la înzestrarea serviciului sanitar militar cu utilajul necesar. În această direcție este locul să menționăm spiritul clarvăzător și iubirea de țară a lui Davila. El a înțeles necesitatea creării unei industrii sanitare naționale și a ajutat această operă de viitor. Doctorul Severeanu, elevul său, i-a vorbit odată de doi meseriași pricepuți în repararea instrumentelor chirurgicale. Davila i-a chemat la Eforie. Meseriașii se numeau Bröhm și Travizani, unul era german, celălalt italian. Ambii lucrau în renumitele fabrici franceze de specialitate Luer și Charier. Impresia făcută asupra lui Davila fiind bună, i-a angajat pe amândoi și le-a amenajat un mic atelier în cuprinsul spitalului Colțea. Curînd Bröhm și Travizani, ajutați materialicește de Davila, Severeanu și profesorul Vlădescu, și-au deschis un atelier pe Brezoiu, atelier ce a cunoscut apoi o amplă dezvoltare. „Putem respinge ofertele străine (germane, franceze), putem făuri și singuri materialul sanitar de care armata și serviciul sanitar civil au nevoie” afirma cu convingere Davila.

Crearea unei industrii sanitare naționale nu era însă pe placul guvernelor burghezo-moșierești, care puseseră țara la dispoziția capitaliștilor apuseni. De aceea Davila se lovi de cosmopolitismul celor aflați la conducerea țării, care nu-i sprijiniră intențiile.

Davila a dovedit în toate ocaziile că știa să iubească și să prețuiască valorile și posibilitățile popoului, că a luptat pentru propășirea lui. Viața și opera sa ilustrează acest adevăr. Deși era discipol al medicinei franceze, el a prețuit, a stimat și a utilizat totdeauna valoarea omului respectiv, indiferent de naționalitatea lui. Davila a chemat în România

nu exclusiv francezi, ci a chemat și primit cu egală căldură medici și oameni de știință germani, unguri, poloni, ruși sau bulgari, i-a chemat și i-a prețuit după un unic criteriu : valoarea și probitatea lor. Când i s-a cerut, de pildă, să înzestreze spitalul Col-țea cu miraculosul „stilet al lui Nelaton“, Davila a studiat aparatul și a răspuns cu convingere : „Nu tot ce e străin — fie chiar francez — e totdeauna perfect și necesar !“.

În epoca aceea, făcuse mare vîlvă în lumea medicală acest „stilet al lui Nelaton“ folosit în cazul lui Giuseppe Garibaldi, eroul revoluției și al libertății italiene, care fusese rănit în 1863 cu ocazia marșului asupra Romei. Primise un glonte în picior, cam în dreptul osului calcaneu. Medicii italieni neputînd preciza dacă ceea ce simțeau ei e glonte sau os, l-au consultat pe renumitul chirurg și profesor francez Nelaton. Cu această ocazie Nelaton a imaginat — de circumstanță — un stilet special. La capătul unui stilet obișnuit (explorator metalic), a fixat o bulă de piatră ponce, piatră spongioasă, aspră. Ideea lui Nelaton era următoarea : în momentul în care stiletul, bula lui terminală, întilnește glonte care e de plumb, pe suprafața rugoasă a bulei vor rămîne mici particule de plumb. În chipul acesta s-ar putea descoperi corpii metalici rătăciți în trupul omului, s-ar putea fixa atît diagnosticul, cît și sediul glontelui. Operația n-ar mai fi oarbă, ar merge pe drumul indicat de stiletul descoperitor. Întîmplarea a făcut ca în cazul Garibaldi lucrurile să meargă după teoria lui Nelaton. Garibaldi a fost operat, glonte a fost scos și... atît stiletul cît și Nelaton însuși s-au văzut brusc acoperiți de glorie și renume. Doctorul Severeanu ne relatează că la Paris veneau curioși cu duimul care doreau să vadă pe Nelaton — salvatorul eroului Garibaldi — și miraculosul lui stilet ! Davila, dovedind ca totdeauna discernămînt, a apreciat însă, „descoperirea“ cu mai multă rezervă ; a studiat instrumentul și a

ajuns la concluzia că „stiletul minune” „nu poate da decât întâmplător rezultate”. A spus — și n-a greșit — că de bună seamă va urma negreșit o metodă științifică pentru descoperirea corpurilor străine în organism. În adevăr, douăzeci de ani mai târziu, în 1895, Röntgen a descoperit faimoasele raze X care au rezolvat problema mai radical decât incidentalul stilet al lui Nelaton. În schimb, însă, Davila a procurat prin și pentru elevul său dr. Grecescu, trimis de el pentru a studia la Paris, un microscop. Întors în țară, Grecescu a demonstrat pentru prima oară la noi parazitul care produce boala pielii capului numită favus. A desenat după microscop parazitul descoperit de Schönlein — *Aco-rium Schönlein*. Davila a stăruit cu insistență și în 1874 s-a creat și la noi catedra de micrografie, catedră încredințată provizoriu doctorului Petrini. Catedra aceasta a fost apoi ilustrată de marele Victor Babeș, întemeietorul bacteriologiei românești.

FACULTATEA DE MEDICINĂ IA FIINȚĂ !

Anul 1869 a adus traducerea în fapt a celui mai scump vis al lui Davila : desăvîrșirea învățămîntului medical românesc prin transformarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie în „Facultate de Medicină, Chirurgie și Farmacie”. Prin acest act învățămîntul nostru medical devine oficial echivalent cu învățămîntul asemănător din marile centre de cultură și știință din lumea întreagă. Davila putea privi cu satisfacție înapoi și cu justificată mîndrie înainte : *Școala de Mîcă Chirurgie din 1855 ; Școala de Chirurgie din 1856 ; Școala Națională de Medicină și Farmacie din 1857* și, în sfîrșit, *Facultatea de Medicină, Chirurgie și Farmacie din 1869*, iată cele patru etape prin care a trecut învățămîntul medical românesc pînă ce a ajuns la forma lui matură. Opera proiectată și începută în 1853 se înfăptuise. În România se puneau bazele unui învățămînt medical care în mai puțin de două decenii avea să fie pe picior de egalitate cu cel al țărilor cu o civilizație străveche. Privind decretul-lege pentru înființarea Facultății de medicină, Davila se putea socoti un om fericit, un om ce dusesse pînă la capăt sarcina pe care și-o luase.

ANII 1870—1873

În mijlocul multiplelor griji și preocupări ce-i răpeau aproape 20 de ore din cele 24 ale fiecărei zile, vestea izbucnirii războiului franco-german căzu ca un trăsnet pentru Davila. Era ziua de 18 iulie 1870.

Doritoare să-și mențină locul preponderent pe plan european, burghezia franceză, intrată în faza dezvoltării ei monopoliste, duse o consecvență politică de împiedicare a unificării Germaniei, pentru care Bismark lupta cu perseverență și lipsă de scrupule. Evident, unificarea Germaniei sub conducerea lui Bismark ar fi asigurat burgheziei germane o prosperitate prodigioasă.

În timp ce Bismark crea o puternică armată prusacă pe care era hotărât s-o folosească la momentul oportun, încrezătoare în „geniul” ei politic, burghezia franceză se mulțumea și se înșela cu dulci laude...

Politicianul prusac conduse abil planul lui :

Publicînd așa-numita depeșă de la Ems — un comunicat jignitor la adresa guvernului francez — Bismark reușește să deschidă focul fără a acționa primul : Franța a fost aceea care a declarat război Prusiei. Era tocmai ceea ce dorise Bismark !

Hotărîrea lui Davila a fost repede luată. Va pleca în Franța pentru a da sprijinul său soldaților francezi răniți.

Această hotărîre i-a fost dictată de bună seamă și de sentimentul că Franța, patria lui de origină, poporul în mijlocul căruia a crescut, se află într-un greu impas și ca atare dator este de a-și împlini datoria față de țara în care se născuse și în care își formase personalitatea lui intelectuală și medicală.

Admirator și adept convins al operei umanitare înfăptuită de Henri Dunant¹ pe cîmpul de luptă de la Solferino, Davila se străduise mult în ultimii ani ca România să adere la memorabila Convenție care a fost iscălită la Geneva la 22 august 1864, Convenție care a legalizat și internaționalizat Crucea Roșie fondată de Henri Dunant. Lucrul n-a fost ușor; Davila n-a izbutit să obțină din partea guvernanților români adeziunea decît în 1874. În ziua izbucnirii războiului franco-german, la 19 iulie 1870, Davila propune guvernului român crearea și trimiterea de urgență pe frontul de luptă a două ambulanțe, cîte una pentru fiecare stat beligerant. Guvernul român refuză propunerea.

Davila nu mai insistă. Ceru un concediu de 6 luni și plecă discret, fără publicitate, nu ca general medic român, ci ca un simplu și modest voluntar al carității. În telegrama pe care o adresează Crucii

¹ Numele lui H. Dunant a rămas legat de înfăptuirea Crucii Roșii. În războiul de eliberare pe care l-a dus Italia în 1859 împotriva cîmpărilor habsburgici, Dunant a inițiat pentru prima oară principiul universalității îngrijirii răniților: a dat ajutor la Solferino ambelor tabere, a îngrijit cu același devotament răniții italieni ca și pe cei austrieci. Cu această ocazie a arborat emblema Crucii Roșii. Convenția internațională de la Geneva a adoptat drept semn distinctiv această emblema care a devenit clasică și cunoscută pe toată suprafața pămîntului.

Roșii internaționale, Davila subliniază „că se pune la dispoziția bolnavilor și a răniților atît francezi cît și germani”.

„Paris, 14 august 1870

Dragă Anica, am ajuns la Paris. Bogații pleacă, săracii rămîn, se înarmează pentru a-l apăra. Ambulanța mea se organizează, dar prea încet. Imperiul cade. Mă abțin de la alte vești.

Plec spre front. Caută ca Lili (Alexandru, fiul lui Davila n.n.) să înțeleagă bine cît de solemn este momentul... Dacă șefii comit greșeli, scumpii noștri soldați sînt minunați...

Citta.”

„Paris, 23 august 1870

Doamnă, soțul dumneavoastră a plecat pe cîmpul de luptă de la Gravelotte, pe urmă la Metz. Actul de devota-
ment ce îndeplinește în acest moment scumpul dumneavoastră soț nu este din acelea pe care vreo recompensă ar putea să-l răsplătească îndeajuns. Numai în stima și admirația oamenilor cinstiți se poate găsi compensația unor jertfe atît de mari. Trebuie să fiți mîndră, doamnă, de a avea un asemenea soț, iar copiii dumneavoastră se pot mîndri cu un asemenea părinte.

Binevoiți, doamnă, a primi expresiunea profundului meu respect.

L. Lalanne

Inspector general al podurilor și
șoselelor din Franța“

Ambulanța lui Davila activează în imediata apropiere a frontului de luptă, la Sedan. În ambulanță s-au înrolat ca infirmieri voluntari Monnot, profesorul de istorie de la Sorbona, un magistrat al Curții de Casație din Paris și multe ale personalități franceze bucuroase să colaboreze cu Davila. Toți îi admiră curajul, rezistența, capacitatea și nemărginitul spirit de jertfă. Medicul-șef al armatei din Sedan, doctorul Larrey, (fiul lui Felix Larrey, medicul armatei lui Napoleon Bonaparte) îl felicită și citează faptele lui Davila printr-un ordin de zi pe armată.

Cîmpul de luptă din fața Sedanului are un aspect înfiorător. „Ca să poți ridica răniții — povestește

Davila — trebuie să escaladezi mormane înalte de cadavre și să cazi în bălți de sînge. Liniile de soldați francezi cădeau la rînd, companii întregi decimate, morții rămîneau în picioare proptiți de camarazii uciși înaintea lor.”

Ridicînd și îngrijind răniți — atît francezi cît și germani — în imediata apropiere a frontului, Davila cade la un moment dat în liniile inamice. Este făcut prizonier. Drept recompensă morală pentru devotamentul arătat răniților germani, și pentru că operase și salvase de la moarte un ofițer superior prusac, comandantul german al sectorului de luptă ordonă tratarea lui Davila cu toate onorurile cuvenite gradului și îi lasă de asemenea sabia. I se ceru numai cuvîntul de onoare că nu va încerca să fugă din prizonierat. Davila refuză fățiș acest angajament și în adevăr, printr-un act de mare îndrăzneală și curaj, izbuti să fugă cu ambulanța lui, întorcîndu-se în liniile franceze.

„...în ambulanță și la spitalele de campanie unde lucrez, mi-am reluat vechiul și scumpul limbaj de intern. Mîngii și îmbărbătez. Aud tropote de cai : cuirasierii trec spre Montmédy și Sedan ca să întărească rezistența. E ora 2 noaptea. Plec la ambulanță...”

„Nu mai pot suporta spectacolul a mii de cai înnebuniți de groază, răniți, muribunzi, infometați. Sărmanii cai ! Am neconținut ochii muiați în lacrimi, sufletul mi-e sfișiat. Ce greșeli, ce greșeli, văd atîtea greșeli la care nu m-aș fi așteptat !...”

„...am hrănit la Stenay 4000 de prizonieri bolnavi care mureau de foame...”

Loviturile date de germani armatei franceze cădeau mereu, neconținut mai grele, mai nimicitoare. Ultima a izbit Franța în ziua de 2 septembrie 1870. La această dată Sedanul cădea. Napoleon al III-lea

împreună cu o aramă de 100.000 de oameni erau făcuți prizonieri. Lovitura de măciucă prăvălise imperiul.

La 4 septembrie 1870 la Paris, mulțimea în fruntea căreia se găsea Gambetta, invadează străvechiul palat al Bourbonilor. A treia republică, având în frunte un guvern provizoriu burghez, își începea ființa !

La 18 martie 1871, în Parisul martor al atîtor revoluții, se înălțau noi baricade. Proletariatul pornea lupta împotriva burgheziei, instaurînd dictatura proletariatului, pentru întia oară în istoria mișcării muncitorești mondiale ; se vestea astfel deschiderea erei revoluțiilor muncitorești. Opt zile mai tîrziu, la 26 martie, se constituia Comuna din Paris aleasă prin vot universal și alcătuită din muncitori, funcționari, intelectuali, reprezentanți ai micii burghezii... Pentru prima dată mașina de stat burgheză, socotită de apologeții săi a fi de neclintit, a fost sfărîmată. Dar lipsa de maturitate a proletariatului, inexistența unui partid marxist, lipsa de legătură cu muncitorii din provincie și cu țărănimea au slăbit capacitatea de rezistență a primei dictaturi a proletariatului care a fost înfrîntă de forțele contrarevoluționare ale guvernului de la Versailles. S-a comis greșeala de a nu se fi atacat Versailles-ul, de a nu se fi naționalizat Banca Franței, dîndu-se astfel contrarevoluției posibilitatea de a-și regrupa forțele. Ultima baricadă revoluționară cade la 28 mai. Zeci de mii de revoluționari și-au găsit un sfîrșit eroic în luptă sau în fața plutoanelor de execuție ale contrarevoluției.

Spiritul de luptă al Comunei și experiența ei care a animat proletariatul mondial, n-au putut fi însă zdrobite...

Vestea izbucnirii revoluției la Paris, primită de Davila cu simpatie, l-a ajuns cînd era departe de Franța,

Întors în patria de adopțiune, în România, Davila se apucă din nou cu râvnă de lucru. Ceru fonduri pentru o nouă reorganizare a serviciului sanitar militar pe baza experienței și a învățămintelor trase din recentul război franco-german. Și serviciul acesta își dovedi capacitatea, cițiva ani mai târziu, în războiul de independență a României. Clarviziunea, patriotismul și spiritul organizator al lui Davila au fost din nou și decisiv dovedite.

La întoarcere însă, Carol Davila avea să înfrunte un nou atac al oficialităților burghezo-moșierești a căror adversitate față de el o cunoștea prea bine. De data aceasta, cei dornici să se debaraseze de personalitatea fermă a acestui neobosit și efervescent om de știință a cărui activitate pusă în slujba progresului social stînjenea de multe ori visurile și planurile de chiverniseală ale guvernanților, alimentară vechea nemulțumire a unor cunoscuți medici împotriva proiectului de organizare a învățămîntului medical elaborat de Davila.

În 1855, atunci cînd își adusese contribuția la organizarea învățămîntului medical românesc, Davila s-a servit cum era și firesc de oamenii pe care i-a avut. Pînă la formarea cadrelor calificate de care învățămîntul avea nevoie, Davila a procedat conform nevoilor începutului. A numit ca profesori și personal didactic ajutător oameni recrutați din rîndurile medicilor cinstiți și capabili care practica în România sau, în lipsă, a făcut apel la elemente valoroase de peste hotare. Alegerea lui în genere s-a dovedit justă. Oamenii aceștia au făcut față grelei misiuni la care fuseseră chemați și și-au înscris cu cinste numele printre pionierii medicinei românești. Era epoca începutului. Permanent însă, Davila s-a arătat preocupat de pregătirea temeinică a unor cadre calificate autohtone necesare viitorului învățămînt medical superior românesc. Trimiterea primilor absolvenți în străinătate pentru perfecționare, instituirea concursurilor în spitalele

Eforiei, toate aceste reforme tindeau spre un singur scop : cînd învățămîntul medical românesc va urca ultima treaptă — transformarea lui în facultate — acel moment să ne găsească bine pregătiți, să putem face față dificilelor sarcini pe care învățămîntul cel mai diferențiat, cel universitar, le reclamă. Davila a spus neconținut și deschis : numirile pe care le-am făcut în cadrele învățămîntului au fost fortuite, provizorii, de circumstanță. Cînd ziua cea mare a sosit însă, cînd Școala Națională de Medicină și Farmacie a devenit Facultate de medicină, Davila a rostit răsplat ceea ce cu 14 ani mai înainte anunțase. Epoca începutului s-a terminat. Recrutarea cadrelor superioare de învățămînt medical va fi de aci înainte efectuată prin concurs. Consecvent acestui principiu, la redactarea regulamentului facultății, Davila ceru înscrierea articolului referitor la alegerea cadrelor superioare numai pe bază de concurs, pentru a garanta selecționarea celor mai capabile elemente. Trebuie adăugat însă, că Davila a anunțat că vor fi menținuți și titularizați în noua facultate de medicină toți vechii profesori aflați în acel moment în funcțiune și care își dovediseră capacitatea și utilitatea. Importantul act al înființării Facultății de medicină părea că întrunește aprobarea unanimă. Lucrurile nu s-au petrecut însă așa.

Cînd cererea lui Davila de a se înscrie în regulament un articol privitor la recrutarea cadrelor prin concurs fu cunoscut de cei interesați, în acel moment un val de proteste și indignări izbucni. Crearea Facultății de medicină fusese așteptată cu o febrilă nerăbdare. Începînd cu ministrul educației din acea vreme și sfîrșind cu ultimul politician și deputat, toți aveau un cuvînt de spus, sau mai exact, o recomandare de făcut, un protejat de propus la vreo catedră oarecare. Dacă nu se putea o catedră, se mulțumeau oamenii influenți ai zilei să obțină pentru favoriții lor măcar un post de șef de lucrări, de asistent sau de preparator. Ce binevenită fusese în-

ființarea aceasta a Facultății de medicină ! Cîte pofte și cerințe politice puteau fi astfel satisfăcute prin vreun locșor obținut în noua și importanta casă a lui Hipocrat ! Nici nu se statornicise bine legea privitoare la facultate și sute de bilete, bilețele și scrisorele circulau !

La auzul hotărîrii lui Davila, cei interesați începură a fremăta de indignare. „I-auzi pretenție, numire numai prin concurs ! Parcă vracii din Țara Romînească numai prin concurs au tămăduit ei boaleșnițele, parcă noi nu avem criteriile noastre infailibile de numiri în posturi chiar mai înalte decît cele universitare“, strigau din toate părțile atotputernicii zilei, care deși ridicaseră abuzul la rangul de lege, vedeau în hotărîrea lui Davila o piedică destul de dificilă. Furtuna iscată de cererea lui Davila : concurs la numirea cadrelor universitare medicale, creștea. Pieptul și umerii lui Davila erau însă, vînjoși, rezistau. Dar... s-a mai întîmplat ceva, ceva neprevăzut și deprimant pentru Davila.

Tabăra celor ce voiau să intre nepregătiți în sinul corpului profesoral al facultății a găsit sprijin și la cîțiva dintre vechii membri ai acestui corp profesoral. În rîndul protestatarilor se aliniază cîțiva profesori ai Școlii Naționale de Medicină, trecuți de Davila din oficiu în noua facultate. Oamenii aceștia fuseseră mindria lui. Dar ei aveau interes că nu mai mergeau mîna în mîna nici cu interesele învățămîntului medical, nici cu idealurile directorului lor de odinioară. Ei încetaseră de a mai fi „elevii lui“ și, agățați la remorca politicianismului burghez, se aliniază în frontul celor ce se străduiau să înlăture clauza concursului și să instituie norma bunului plac în importanta problemă a recrutării cadrelor universitare medicale. Oamenii aceștia, foști elevi și apoi colegi ai lui Davilă, aveau și ei fiecare pe cîte „cineva“ de propus pentru Facultatea de medicină.

Davila află lucrul acesta, dar refuză să-l creadă. Într-o zi lucra în bibliotecă. Prin ușa deschisă ascultă fără să vrea o discuție la care luau parte trei profesori, toți trei numiți și ridicați de Davila la rangul de profesori. Discuția a fost edificatoare. Mîhnirea pricinuită de descoperirea aceasta a fost violentă, nemărginită. Voința lui însă, a rămas aceeași.

Zidul de granit nu poate fi doborât frontal, piep-tiș, în schimb, însă, el poate fi ros cu încetul, măcinat la bază lui. Profitorii vieții noastre publice — politice și medicale — s-au pus atunci pe lucru : s-au înhămat la munca de dărîmarea a lui Davila prin roaderea și măcinarea postamentului pe care se rezema opera creatorului învățămîntului medical românesc. Intriga, calomnia și insinuarea au intrat din nou în arenă.

Pentru a-și atinge scopul — desființarea morală a lui Davila — grupul detractorilor și-a făcut un plan. Vor scormoni activitatea, uriașa activitate a lui Davila pe perioada celor 17 ani scurși de la venirea lui în țara noastră, 17 ani de activitate în fruntea serviciului sanitar al Romîniei. După o muncă trudnică de un an, mîinile scormonitorilor au scos din lada cu maculatură a unor arhive, opt capete de acuzare împotriva lui Davila și le-au înaintat ministrului educației. Ministrul își făcu datoria : alcătui o comisie de judecată... la Iași și trimise pe Davila, cel mai înalt funcționar sanitar al țării, în fața acestei comisii pentru a fi cercetat, judecat și eventual sancționat. Pedepșa era echivalentă cu prăbușirea lui Davila. Încă o dată, onestitatea lui C. Davila îl punea în conflict cu ahtiații după măririle lesnicioase, cu beneficiarii proaspătului regim capitalist. Realitatea îi dovedea că mediul în care trăia promova copios corupția și venalitatea.

În ajunul Anului nou 1872, la Iași, procesul începu.

Consiliul de judecată, din care făcea parte, printre alții, Ștefan Mică, Vasile Ureche și Alexandru Șendrea, profesor de procedură civilă, când citi cele opt puncte ale actului de acuzare se recuză în unanimitate și respinse cu indignare a judeca un proces atît de neîntemeiat și de rușinos. I-a trebuit lui Davila o noapte întreagă să înduplece juriul să renunțe la acest gest ; să intre în judecata fondului, să analizeze minuțios acuzațiile și în urmă numai să dea hotărîrea pe care o va socoti necesară. Numai așa calomnia și reaua credință vor putea fi retezate.

Davila refuză apărarea oferită de Iacob Negruzzi, de profesorii Petre Suci și Grigore Cobălcescu. Apărarea și-a susținut-o singur. Pledoaria lui — cunoscut ca fermecător vorbitor — a fost... mută ; n-a scos nici un cuvînt. A prezentat numai la fiecare punct de acuzare documentele care spulberau calomnia.

„Iași, 31 decembrie 1871, ora 12 noaptea

...Scumpă Anico, la miezul nopții am privit cu dragoste portretele voastre. Anul nou să ne fie prielnic, să pot realiza tot ceea ce am de întreprins în folosul țării...

Sînt tare slăbit! am albit mult în cîteva zile. Voi căuta să fiu calm...

Citta“

Consiliul de judecată și-a rostit, în noaptea de 2 ianuarie 1872, hotărîrea. Toate cele opt capete de acuzare au fost minuțios cercetate, cumpănite, și în cele din urmă respinse de comisia de judecată. Iată cîteva din „gravele abateri“ care i se imputau lui Davila : tabelul cu lista studenților trecuți din fosta Școală Națională de Medicină în proaspăt înființata Facultate de medicină conținea cîteva greșeli, inexactități ; Davila a îmbinat laolaltă studiul farmaciei cu cel al medicinei („Facultatea de Medicină și Farmacie“), fapt ce ar constitui „o gravă greșală“ ; absolvenții școlii românești de medicină aveau o

pregătire inferioară etc., etc. Toate aceste capete de acuzare au fost respinse ca neîntemeiate și ne-serioase. Secretarii Facultății de medicină au declarat în instanță că micile greșeli de redactare ale listelor sînt imputabile lor și nu lui Davila care se ocupa de întreg serviciul sanitar al țării. Instanța de judecată a primit telegrafic o adresă din partea Decanatului Facultății de medicină din Paris în care se arăta că absolvenții școli românești de medicină care sînt trimiși să-și ia doctoratul sînt supuși la aceleași probe cu naționalii francezi și, odată declarați „doctori”, au absolut aceleași drepturi cu francezii. În dimineața de 2 ianuarie 1872, consiliul de judecată a dat următorul verdict : „Domnul profesor doctor C. Davila, după cercetările făcute în acuzare și apărare, este achitat prin unanimitatea voturilor.”

Telegrama din 2 ianuarie 1872

„Achitare în unanimitate în toate punctele de acuzare. Triumf complet contra calomniatorilor.

Davila“

Dr. Carol Davila era și un mare iubitor al artei, iar creația populară o prețuia în mod deosebit. El nu s-a mulțumit să fie doar un admirator și un colecționar al ei, ci s-a străduit să o facă cunoscută și peste hotare.

Astfel, Vasile Alecsandri a întocmit odinioară cea mai completă culegere de poezii populare românești. „Dar — spune cu amărăciune poetul referindu-se la indiferența și disprețul autorităților timpului față de arta și poezia populară — în țara noastră lucrurile bune nu se fac decît pe jumătate. Mă tem de soarta colecției de poezii populare.”

Teama poetului era justificată de faptul că autoritățile culturale începuseră tipărirea colecției, dar lucrul rămăsese la jumătatea drumului.

„Paris, mai 1867

Scumpe domnule Davila,

Printre cărțile românești trimise de dumneata la expoziția internațională, am descoperit colecția mea de poezii populare imprimate prin grija și cheltuiala dumitale. Volumul reprezintă un obiect de artă, e o probă vădită a neîntrecutului dumitale bun gust¹.

Vei înțelege desigur sentimentul părintesc pe care l-am încercat la vederea minunatului volum...

Te felicit din toată inima pentru faptul de a fi contribuit la publicarea unei adevărate comori literare. Îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut și pentru tot ce vei face încă în favoarea artei populare românești.

Mi-ai face un mare serviciu trimițându-mi șase exemplare din lucrare. Vreau să dau unul Bibliotecii Naționale a Franței și unor personalități binevoitoare țării noastre.

Te rog să primești o bună și sinceră strângere de mână din partea mult devotatului dumitale

V. Alecsandri 2^a

— Ce s-a întâmplat ? De ce pleci în grabă ?

Davila nu mai găsi timp să răspundă soției și ca o furtună se repezi la grajd. Dar nici aci nu avu răbdare să aștepte înhămarea cailor, încăleacă unul și ca o nălucă porni de la Cotroceni spre centrul orașului.

Era într-o zi de primăvară a anului 1873. Dar care era pricina tulburării și a goanei primului medic al Bucureștiului din acea vreme ? Explicația era simplă : în timp ce lua masa cu familia, Davila primise o scurtă scrisoare din partea unui om cunoscut de el, dar prea puțin cunoscut atunci de societatea și publicul bucureștean. Scrisoarea era iscălită cu un nume simplu — N. Grigorescu.

„Sint rău bolnav, vă rog — dacă se poate — să veniți într-o clipă de răgaz să mă vedeți”, astfel

¹ Volumul era tipărit pe hîrtie fină de Japonia. Fiecare pagină avea un chenar al cărui izvod colorat era luat după modelul iltor (n.a.).

² V. Alecsandri era pe atunci la Paris. El a dăruit colecția poeziilor populare culese de el Azilului Elena Doamna, ca să se vîndă în beneficiul instituției creată și patronată de Davila (n.a.).

glăsuia mișiva iscălită de N. Grigorescu și adusă în timpul mesei de Strîmbulescu, un prieten și elev al lui Grigorescu.¹

Întors de la Paris, Grigorescu încercase, dar nu izbutise, a se face cunoscut publicului și oficialităților bucureștene. O ducea greu de tot. La Barbizon² era cunoscut și apreciat cel puțin de cei de care avea zilnic absolută nevoie: birtașul, han-gița, femeia care-i spăla și îngrijea rufele etc. Aceștia, obișnuiți cu tragica existență a artiștilor, îi acordau credit sau primeau în schimbul unei schițe sau tablou să-i șteargă cîte ceva din lista de datorii. Hangiul din Barbizon, în decursul timpului, a transformat depozitul lui de alimente în depozit de pînze devenite ulterior celebre: ale lui Millet, Delacroix, Pissaro, Grigorescu și mulți alții. A devenit hangiul nostru unul din vestiții colecționari ai celor mai valoroase capodopere universale. Aci, la București, lucrurile au mers și mai greu decît la Barbizon.

Grigorescu era prieten cu doi colaboratori ai lui Davila: botanistul Grecescu și chimistul Bernath. Pictorul era debil, se urnea greu, suferea mult de frig și de umezeală. Prietenii făceau împreună călătoriile prin țară, peste tot locul pe unde Grecescu culegea plante și-și îmbogățea ierbarul, iar Bernath analiza apele minerale. Din hoinărelile acestea nici cel de-al treilea, Nicolae Grigorescu, nu s-a întors cu tolba goală, ci, dimpotrivă, cu o sumedenie de pînze și de schițe care figurează astăzi printre cele mai renumite picturi ale sale. Sfătuit tot de Bernath și de Grecescu, pictorul își deschise o expoziție, prima lui expoziție, într-o odaie închiriată pe o lună și situată în dosul poștii vechi. De dimineața pînă

¹ Episodul acesta privind prima expoziție a lui N. Grigorescu este povestit de Strîmbulescu „Din viața și corespondența lui C. Davila” pag. 472.

² Barbizon — localitate și pădure de lîngă Paris, celebră prin faptul că acolo au trăit și pictat mulți vestiți pictori ai lumii.

seara stătea Grigorescu în pragul expoziției, așteptînd amatorii, dar amatorii intrau, priveau, dădeau din umeri și plecau. Grigorescu era amărit, peste trei zile se încheia luna, chiria camerei trebuia plătită și... nici o pînză nu se vînduse. Prietenii îl sfătuiau să-l invite pe Davila, om priceput ; de, cine știe, poate reține măcar o schiță, un tablou. Grigorescu nu îndrăznise, însă, să invite pentru modesta lui expoziție o astfel de personalitate și atunci recursese la trucul bolii : rugase pe Davila să vie să-l vadă.

Davila reținuse numele lui Grigorescu din povestirile lui Grecescu și Bernath, de aceea cînd auzi că omul e bolnav, dădu fuga să-l viziteze. Îl găsi pe Grigorescu sănătos tun în pragul cămăruței sale.

— De ce m-ai chemat, vād că nu ești bolnav ?

— Sînt bolnav de foame, — răspunse timid și incurcat artistul, arătîndu-i tablourile nevîndute.

Davila înțelese, intră în expoziție și privi îndelung, pînză cu pînză, schiță cu schiță. Privi și recunoscu frumoasele flori ce smălțuiesc pajiștile noastre. Privi florile de răsură, de inișor, flori de cîmp puse în încondeiate ulcele de lut. Privi și recunoscu pădurile de mesteacăn, căsuțele, țaranii, fetele și ciobanii. Privi, cutremurat, frumosul cer încrețit parcă de căldura încropită a unei amieze de vară ; privi, în sfîrșit, uluit, formecat, boii, autenticii boi zugrăviți de nimeni altul mai bine decît de Grigorescu. „Îi privesc, îi iubesc și îi studiez de o viață și tot nu-i cunosc bine“, a spus odată Grigorescu în legătură cu un tablou reprezentînd studiul unui bou în odihnă. Se uita nedumerit Grigorescu la generalul medic, reputat în toată România, care de o oră trecea de la o pînză la alta fără să scoată un cuvînt. Se uită și mai nedumerit Grigorescu atunci cînd văzu că generalul scoate niște cartonașe — cărți de vizită — scrie ceva pe partea albă a lor și le anină de cîte un tablou. Apoi repede Davila îmbrățișă pe pictor, încălecă armăsarul alb

și se pierdu în pulberea răscolită spre mahalaua Cotroceni.

Cărțile de vizită puse pe cele câteva tablouri erau unele pe numele lui Davila, altele pe numele unor cunoscuți. Peste două ore, toate aceste pinze reținute fură achitate, iar în următoarele trei zile ale expoziției, absolut toate tablourile au fost vindute. După prima lui expoziție, Nicolae Grigorescu pășește pe drumul consacrării și al prețuirii generale. Nu numai Grigorescu s-a bucurat de aprecierea și sprijinul lui Carol Davila, ci și Sava Henția și Theodor Aman, alți doi maestri ai picturii românești.

Expoziția internațională organizată la Viena în anul 1873 a fost un prilej de a face cunoscute peste hotare realizările artei populare românești.

Pentru prima oară a fost înfățișată cunoșcătorilor din lumea întreagă neprețuita comoară a artei noastre populare. O bogată și vastă colecție de cusături și costume naționale ; o colecție reprezentativă privind industria casnică a olăritului, un album voluminos lucrat pe pânză de casă și în care s-au adunat multe din izvoarele artei românești copiate după iile și fotele vechi ; o vastă colecție de broderii artistice, iată numai o vagă enumerare a comorilor de artă națională trimise la expoziția de la Viena.

Expoziția avea mai multe secții : artistică, educativă, asistență sanitară, industrie casnică etc.

Este locul să menționăm că această primă participare a României la o expoziție internațională se datorește în mare măsură inițiativei și zelului lui Carol Davila, deși n-a fost investit cu nici o calitate oficială de către guvernul burghezo-moșieresc. A plecat — ca un simplu particular — însoțit de cele două prețioase ajutoare : chimistul Bernath și pictorul Carol Pop de Szatmary, toate cheltuielile deplasării și ale activității acestora la Viena fiind aco-

perite de Davila. Tîrziu a sosit și comisia „oficială” romînească care a fost însă tot timpul inexistentă la expoziție, dar prezentă în localurile de distracție ale Vienei. Reprezentantul neoficial, dar de drept al Romîniei a fost neobositul Davila, recunoscut și tratat ca atare de toată lumea, care a desfășurat o intensă activitate în slujba și folosul țării.

Răspunsul la întrebarea firească : de ce n-a fost investit Davila cu sarcina de reprezentant al Romîniei ? — e simplu. Forurile conducătoare nu îl simpatizau pe acest semeț și popular medic-șef al armatei care nu putea fi înhămat la remorca politicii de oprimare a poporului. La aceasta contribuia și faptul că „înalții demnitari” ai palatului, adversarii lui Davila, îl prezentau pe acesta ca pe un antigerman convins, ca pe un agitator periculos care ar putea dăuna relațiilor cu imperiul habsburgic austro-ungar.

În urma intrigilor, poliția habsburgică îi făcea lui Davila tot felul de șicane ; cu ocazia trimeriei materialului pentru expoziție, vameșii i-au desfăcut, răvășit și percheziționat toate lăzile. S-a petrecut, însă, într-o bună zi un fapt senzațional. Într-una din lăzile expediate, sub un strat de material artistic s-a găsit o întregă încărcătură de armă, de puști ambalate. Stupoare. Telegraful din lumea întreagă tăcănea : telegraful romînesc alarmă și el autoritățile și opinia publică. „Iată trădătorul ! Am avut noi dreptate — strigau pe toate tonurile dușmanii lui Davila — atunci cînd am denunțat pe Davila drept anarhistul nr. 1 ”

Davila era socotit pierdut. Numai că alarma a durat abia cîteva ore și s-a potolit. Davila își bătuse joc de adversarii lui și le jucase o formidabilă festă : trimisese într-adevăr puști... dar puști de lemn, pentru uzul exercițiului de educație fizică a copiilor din clasele primare. Tot în legătură cu această întîmplare, trebuie menționat și faptul următor, petrecut

cîtiva ani mai tîrziu. În cadrul expoziției din 1882 a Societății Astra, organizată la Sibiu, Davila a expus o serie de cusături și lucruri de mînă, ierbare și desene ale elevelor Azilului Elena Doamna. Era însoțit de un grup de școlărițe, îmbrăcate în costume naționale. Printre alte manifestări prevăzute în program, au vizitat cu toții și centrele românești din Săliște și Rășinari. Romînii ardeleni l-au îndrăgit pe Davila și au organizat serbări populare în cinstea lui.

Trebuie să reținem un fapt important. Întreg materialul artistic și didactic trimis de Davila la expoziția din 1873 ca și la cea din 1882 era rodul muncii desfășurate în Azilul Elena Doamna. Elevele au lucrat, au colectat, au sortat și au catalogat tezaurul de frumuseți artistice românești care au cucerit voturile diverselor jurii și au adus artei noastre naționale numeroase premii decernate la expoziția din 1873. La închiderea expoziției, vocile cele mai autorizate au elogiat, premiat și dat drept model pentru epoca aceea Azilul Elena Doamna. „Orfelinatul romîn este un institut model, cum-nu se găsește al doilea în întreaga lume”, astfel suna încheierea semnată de președintele expoziției, încheiere care însoțea diploma de premiere acordată școlii condusă de Carol Davila.

Școala avea : curs primar și curs secundar, liceal și profesional, cu secții de croitorie, țesătorie, dantelărie, flori artificiale și secție de menaj. Se învățau de asemenea limbi străine. Fuseseră aduși profesori de pictură, sculptură și pictură pe porțelan. Exista la subsol un cuptor modern de ars lutul pentru vasele de porțelan. Elevele își organizaseră orchestra lor. Azilul era dotat cu laborator de chimie și fizică, infirmerie și farmacie. Aprecieze singur cititorul de azi al rîndurilor de față dacă elogiul

și premiul obținut acum 90 de ani de modelul școlii românești era justificat sau nu !¹

„17 august 1872, Gotha

Iubiți părinți sufletești, vom urma cu sfințenie povețele dumneavoastră, iubit și bun părinte al nostru. Primiți mulțumirile noastre pentru îngrijirile dumneavoastră de totdeauna. Vă dorim din suflet.”

Aceste rânduri adresate lui Davila de două orfane ale azilului trimise în Germania, la Universitatea din Gotha, pentru completarea studiilor, sînt mărturie pentru grija și interesul pe care îl arăta el elevelor Azilului Elena Doamna.

În afara premiilor obținute în sectorul de artă națională și educație, țara noastră și-a valorificat pe plan internațional și avuția reprezentată de apele minerale românești. Minuțios studiate în urma însărcinării date de Davila chimistului Bernath, apele minerale românești au obținut medalia de aur, situîndu-se pe același plan cu sursele hidro-minerale cu renume mondial.

Cuvîntul lui Davila la expoziția din 1873 s-a făcut auzit și a fost precumpănitor și în sectorul asistenței sanitare de front. Dar despre această intervenție a lui Davila vom vorbi în capitolul ce privește istoricul Crucii Roșii românești.

¹ Vezi volumul : „Din viața și corespondența lui Carol Davila”.

DAVILA ȘI CRUCEA ROȘIE

Crucea Roșie, umanitara operă inițiată de Henri Dunant la Solferino, a intrunit în 1864 azeziunea a 66 de state de pe tot cuprinsul pământului. Cu toată stăruința lui Davila, România nu și-a adăugat și ea iscălitura pe protocolul Convenției de la Geneva decit la 18 iunie 1874. Hotărîtor în actul semnat atunci de țara noastră a fost marele succes obținut de Davila cu ocazia premiilor internaționale acordate persoanelor care s-au distins pe cîmpul de luptă, lucrînd sub stindardul Crucii Roșii. Premiarea acestor persoane s-a făcut cu ocazia expoziției internaționale care a avut loc la Viena în 1873, expoziție de care am vorbit pe larg într-un capitol anterior. Expoziția a avut și o secție de Cruce Roșie. În cadrul acestei secții au fost expuse și premiate formațiunile de Cruce Roșie care au activat pe frontul războiului franco-german din 1870. Atunci cînd juriul expoziției a luat în discuție premiarea persoanelor care au făcut acte deosebite de asistență și caritate în linia de foc, juriul s-a găsit în dezacord cu un membru al comisiei de premiere. Acel glas separat a fost al lui Davila, unul din primii membri ai Comitetului de la Geneva.

Se hotărîse acordarea a trei diplome de onoare și cele trei persoane premiate erau „întimplător”... trei capete încoronate care au activat în cadrul ambulanțelor de Cruce Roșie :

„Am explicat juriului (scrie Davila soției lui) că a proceda așa nu e drept. Am vorbit și demonstrat în special principiul egalității și al meritului absolut fără distincție de grad și de poziție socială. Am opus împărătesei Augusta o plebeiană, o instituție belgiană, domnișoara Mono, care a făcut acte de jertfă și sublimă abnegație. Am spus răspicat că a recompensa numai capetele încoronate, nu este un act de dreptate, ci unul de lingusire. A răsplăti cu dreptate și discernămint pe toate persoanele care au binemeritat prin devotamentul lor, înseamnă a face o operă bună și pozitivă.

Consternarea a fost generală. S-a amînat votarea. Fiind numit în comisia pentru Rusia am făcut o lucrare amănunțită și elogioasă pentru ambulanțele rusești. Se decide votarea pentru ziua următoare. Numai suedezii și rușii îmi întind fățiș mîna.

Cerînd a doua zi din nou cuvîntul, președintele îmi răspunde că am vorbit de trei ori. Nu de trei ori, ci de o sută de ori o să cer cuvîntul pînă voi convinge juriul de justetea obiecțiunii mele : premiarea trebuie acordată făcînd abstracție de poziția socială și ținînd seama numai de faptele și meritele pozitive.”

La al treilea scrutin, propunerea lui Davila a fost acceptată cu unanimitate de voturi. Succesul acesta moral al lui Davila a stîrnit ecou și aprobarea tuturora. El a cîntărit greu în hotărîrea pe care țara noastră a luat-o ceva mai tîrziu : aderarea Romîniei la Convenția de la Geneva și intrarea ei în Comitetul Internațional de Cruce Roșie.

În 1874, România semnează și ea Convenția de la Geneva, iar la 4 iulie 1876, prin stăruitoarea muncă a lui Davila, ia ființă Societatea de Cruce Roșie a României. Primul președinte a fost ales Davila, dar cu modestia sa obișnuită și-a declinat numirea, rămânând doar vice-președinte.

MOARTEA ANEI DAVILA

Era o minunată și geroasă zi de iarnă, ziua de duminică 13 ianuarie 1874. Soarele, glob strălucitor de aramă, zîmbea trist și rece prin marama de dantelă străvezie a ceții. Lungul și frumosul bulevard ce ducea de la Cotroceni spre centru era străjuit de o parte și de alta de bătrîni castani dezgoliți de frunze ce stăteau cu brațele întinse, încărcate cu zăpada ce scînteia în miliarde și miliarde de briliante. Pe zăpada bătătorită a trotuarelor se hîrjoneau copii cu ghetuțe țintuite, care se căzneau să croiască pîrtia de gheață. Era frumoasă dimineața acelei zile de ianuarie.

În goana celor doi roibi focoși și înspumați, în clinchetul vesel de zurgălăi aluneca o șanie ce venea dinspre Cotroceni și zorea spre centrul orașului. În sanie se afla Carol Davila, care avea în dreapta pe tinăra și frumoasa lui soție. Lumea pe stradă saluta cu nespusă căldură și simpatie perechea atît de cunoscută și populară bucureșteanului de acum aproape o sută de ani. Davila se ducea la Colțea pentru a ține obișnuita și mult prețuita lui conferință duminicală.

Sania aluneca spre Colțea în trapul iute al roibilor. Davila era tăcut, preocupat ca totdeauna. Anica privea chipul bărbatului ce sta lângă ea. Privea figura supț, osoasă, prea timpuriu brăzdată și îmbătrînită a bărbatului ei. Privea umerii aduși, încovoiați de atîtea suferințe, de atîtea zbuciume. Privea chipul omului care de 14 ani îi era tovarăș de viață și care dăduse vieții ei un liman, un țel, un sens. O unduire neașteptată de duioșie, de admirație o cuprinsese. În anii de viață comună, ani în care Davila fusese deseori lovit, chinuit sau obosit, învățase să-i cunoască marea bunătate și generozitate, nemărginita lui dragoste de țară. Trecuse prin viață demn și frumos ; nu-și irosise niciodată zilele. Anica mai privi o dată fața soțului ei și-i strînse mîna cu recunoștință.

La Colțea, amfiteatrul era plin de lume pînă la refuz. La 10 precis, ca de obicei, Davila își începu conferința. A vorbit cu vocea lui caldă, armonioasă, muzicală, a vorbit despre materie și despre viață. Pe marginea subiectului a adus fapte multiple, observații judicioase și interesante care vădeau ideile sale materialiste. A fost o dizertație sobră și cuceritoare prin accesibilitatea ei pentru un public. fără pregătire de specialitate.

Succesul a fost extraordinar, mai mare parcă decît oricînd.

Anica Davila era copleșită de emoție, de feliicitările care curgeau din toate părțile. Era încîntată, radioasă, fericită. La sfîrșit, în timp ce Davila se îmbrăca de plecare, Anica stătea de vorbă cu doctorul Bernath, chimistul adus de Davila în țară și devenit credinciosul și prețiosul colaborator al acestuia. Bernath era și el stăpînit de emoție, trăia din plin succesul maestrului și prietenului său. Pe Anica, în urma emoției, o încerca obișnuita ei migrenă ; îl rugă pe Bernath să-i dea un gram de chinină, medicament ce-i făcea totdeauna bine. Bernath o părăsi, intră în laboratorul de chimie, luă dintr-un borcan

medicamentul cerut, îl cîntări, îl puse într-o foiță de țigară, luă un pahar cu apă și oferî totu Anicăi.

Amfiteatrul era gol, lumea plecase. Afară, cai sănîi scuturau nerăbdători zurgălăii cu clinchet argintiu. Anica înghiți bulinul cu chinina liniștitoare, dar sub ochii înnebuniți de groază ai lui Bernath și ai lui Davila, se prăbuși și începu să se zvîrcolească pe dușumea în spasmele morții. Din greșeală, din pricina emoției momentului, Bernath confundase borcanul : luase, cîntărise și îi oferise în loc de un gram de chinină, un gram de stricnină, doză suficientă să ucidă și un elefant ! Davila îngenunche, luă capul crispat de suferință al femeii și-și apropie obrazul de obrazul ei ce începea să se răcească. Într-o supremă efortare, Anica deschise ochii, recunoscî pe Davila și șopti : „copiii”...

Era într-o zi de ianuarie 1874...

1877

Veacul al XIX-lea a fost veacul luptelor de eliberare a popoarelor subjugate și oprite, mai ales a celor din Balcani. În 1875, provinciile ocupate de turci Bosnia și Herțegovina se revoltară împotriva sultanului. Revolta se întinse și în celelalte țări transformate în pašalicuri turcești : Serbia, Muntenegru și Bulgaria. Rusia sprijinea mișcările de eliberare ale popoarelor balcanice : un general rus, Cernaiev, luă comanda răsculaților sârbi. Turcii erau încă tari, revoltele fură înăbușite.

Rusia convocă Marile Puteri la Conferința ce se ținu în decembrie 1876 la Constantinopole, conferință care dură pînă în martie 1877. Delegații Marilor Puteri și în special Rusia ceru Turciei să acorde autonomia popoarelor din Balcani, popoare care nu mai puteau suporta jugul turcesc și care se revoltaseră. Sultanul Abdul-Azis refuză aceste cereri ; Rusia declară război Turciei la 12 aprilie 1877. România nu dădu urmare ordinului sultanului, care-i cerea să lupte alături de turci împotriva Rusiei. România acordă, dimpotrivă, Rusiei dreptul de a trece trupele prin teritoriul său, mobiliză armata și

o puse la dispoziția Rusiei. La 9 mai 1877, România înlătură seculara oprimare turcească și se declară independentă. La 15 august 1877, pe podul de pontoane întins la Corabia, armata română trece în grabă Dunărea. Intervenția armatei române a influențat favorabil soarta războiului ruso-romîno-turc.

Plevna constituia cheia rezistenței turcești, condusă de vestitul Osman-Pașa. Armata ruso-română înconjură și asedie această poziție-cheie. Primul asalt ruso-romîn din 30 august 1877 duse numai la cucerirea redutei Grivița. Se constată că Plevna era apărată de o altă sumedenie de redute. Generalul rus Todleben, apărătorul Sevastopolului, construi o serie de importante lucrări necesare atacului decisiv. Căile de aprovizionare ale turcilor ce duceau la Sofia și Vidin fură tăiate. După un asediu de trei luni, după neîncetate lupte, în noaptea de 27-28 noiembrie 1877, Osman-pașa încercă o ieșire desperată prin cercul celor 120.000 de asediatori ruși și romîni. După o bătălie sîngeroasă ce a intrat în istorie, încercarea lui Osman-pașa este respinsă, zădărnicită. Rănit el însuși, cu armata ajunsă la limita oricărei rezistențe omenești, Osman-pașa capitulează. El își predă sabia generalului romîn Cerchez. 43.000 prizonieri și 80 tunuri, iată fructul victoriei ruso-romîne de la Plevna, victorie ce a grăbit sfîrșitul campaniei din 1877—1878. La 12 ianuarie 1878, Rahova și apoi Vidinul fură luate cu asalt. Campania era terminată. Pacea de la Berlin din 1 iulie 1878 consfințea independența Romîniei, la obținerea căreia poporul nostru a fost ajutat de țara prietenă de la răsărit, care, de atîtea ori de-a lungul veacurilor, i-a dat statornic sprijin în lupta împotriva Porții. Prietenia aceasta de veacuri căpăta o nouă importantă confirmare.

Să răsfoim ziarele epocii și să citim reportajul unui corespondent de război al unui mare ziar apusean :¹

„...liniile frontului ruso-român din jurul Plevnei sînt improșcate zi și noapte de gloanțele, obuzele și șrapnelele turcești. Bine camuflate în redutele de apărare, bateriile lui Osman-pașa seceră șir după șir soldații ruși și dorobanții romîni care pornesc la asalt, în sunetele stridente și încurajatoare ale goarnelor. Răniții rămîn presărați prin vilcele, pe pozițiile atacate, unii agățați între firele de sîrmă ghimpată ce înconjură aceste poziții. Un spectacol impresionant este furnicarea personalului sanitar care urmărește pas cu pas înaintarea lanțurilor de trăgători. Eroismul acestor soldați înarmați nu cu puști și grenade, ci cu o geantă sanitară aninată de gît și cu o brasardă albă la braț pe care strălucește, ca o mică și miraculoasă floare, insigna Crucii Roșii, eroismul acestor soldați este sublim și nu poate fi niciodată uitat. Corpul sanitar român, pregătît cu minuțiozitate cu ani înainte, a scris pagini de nepieritoare glorie pe cîmpiile Bulgariei, în campania din 1877—1878.

În focul înverșunat al luptelor, un general călare pe un cal alb putea fi văzut peste tot întinsul frontului ruso-român, la punctele cele mai înaintate, în locurile cele mai primejdioase, mai intens stropite cu grindina vărsată de gurile de foc inamice. Generalul acesta este oare un tînăr și viteaz comandant ce-și îndeamnă astfel luptătorii ? se întreabă în articolul său corespondentul de război al cărui reportaj îl frunzărim noi. Nu, o să vă mirați — continuă corespondentul — îndrăznețul general nu e nici tînăr și nici ofițer combatant. Generalul ce

¹ Autorul amplului reportaj este Johann Lichtenstadt, corespondentul de război al ziarului vienez „Die Presse”; reportajul este reprodus după : V. Bologa „Contribuții la istoria medicinei în R.P.R.”, Buc., 1955.

înfruntă de zeci de ori pe zi moartea, e un om bătrîn¹, îndoit de spate, cu fața suptă de propriile suferinți, un om care odată coborît de pe cal merge greu, șchiopătînd, sprijinindu-se într-un baston. Generalul ce cercetează posturile înaintate de luptă este un medic, un medic-general, doctorul Carol Davila, organizatorul serviciului sanitar militar românesc și animatorul Crucii Roșii pe cîmpul de luptă."

Imaginei descrisă de corespondentul de război i se adaugă mărturia generalului rus Todleben, comandantul fortificațiilor din campania 1877—1878 : „Nu o să uit niciodată eroismul soldatului român, eroism întruchipat în două fapte : dorobanții romîni aveau în carîmbul cizmei... un fluier. Îndată ce lupta înceta, viteazul — ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut — lăsa pentru o clipă pușca și cînta din fluier cel mai frumos cîntec pe care l-am auzit vreodată, modula neasemuita doină romînească. A doua imagine ce mi-a rămas întipărită în ochi e amintirea doctorului Davila mergînd în linia de foc alături de brancardierii lui. Numai pilda unui astfel de șef a putut rodi eroismul inegalabil al sanitarilor romîni. Brațele unui sanitar erau încleștate în jurul trupurilor a doi răniți ruși, pe care în clipa morții, sanitarul român se străduia să-i scoată din linia de foc.”²

Serviciul sanitar militar român și-a trecut cu strălucire examenul în încercarea reprezentată de războiul ruso-romîno-turc din 1877. Bine pregătit și pus la punct de Davila în cei șapte ani scurși de la experiența pe care o dobîndise pe frontul franco-german din 1870, serviciul sanitar a funcționat pe cîmpiile Bulgariei cu o precizie și perfecțiune remarcabilă.

¹ Davila avea în 1877... 45 de ani! (n.n).

² Eroica faptă e confirmată și de Johann Lichtenstadt în reportajul său — vezi V. Bologa, op. cit., pag. 265.

bile. Posturile de prim-ajutor erau mobile, urmînd în-deaproape mișcările liniei de luptă și fiind deservite de un personal sanitar instruit și dotat cu spirit de inițiativă și jertfă. Scînteietoarea inteligență a lui Davila a intuit acum aproape o sută de ani noțiuni și reguli devenite astăzi clasice, binecunoscute și de nediscutat. A văzut Davila, de pildă, necesitatea rapidei ridicări a răniților, a trierii lor și necesitatea intervenției chirurgicale de urgență. Post de triaj în imediata apropiere a frontului; mijloace de stimulare a șocaților și promptă intervenție chirurgicală a salvat viața a mii și mii de răniți romîni și ruși. Geanta sanitarului, cutia medicală de batalion, dotarea ambulanțelor divizionare și a spitalelor de interior cu material și instrumentaj chirurgical, convoaie sanitare, proteze pentru amputați și aparate ortopedice pentru corectarea viciilor de consolidare osoasă, totul a fost prevăzut de Davila.

Celebrul chirurg rus Pirogov a admirat organizarea ambulanțelor romînești. Pentru îngrijirile date răniților ruși, Davila a fost decorat cu înaltele ordine ruse „Stanislas” și „Sf. Ana”. Turcii — dușmanii — îl decorează de asemenea și ei cu ordinul „Osmanie” în gradul cel mai înalt pentru tratamentul aplicat răniților turci prizonieri. Prin stăruința lui Davila, Ised-pașa — apărătorul Vidinului — a acceptat evacuarea răniților și a bolnavilor turci. Aceștia au fost luați de Davila și îngrijiți în ambulanțele noastre și în spitalele din țară. Întemeietor al Crucii Roșii romînești, Davila a fost consecvent principiului universalității ajutorului dat pe cîmpul de luptă răniților.

Cu pozitive cunoștințe tactice, Davila distribuise formațiunile sale sanitare de-a lungul frontului. Postul lui de comandă era la Grivița. Ambulanțele și spitalele divizionare erau eşalonate progresiv în adîncime, spre Dunăre și zona interioară, în țară.

Meciko și Muslim-Selo erau formații de etape, pe unde răniții treceau și li se dădeau îngrijirile și intervențiile chirurgicale imediate. Cei gravi erau apoi evacuați prin Nicopole, pe podul de peste Dunăre, la formațiile sanitare din interior, la Turnu Măgurele, la București. Davila era văzut pretutindeni, inspecta fără răgaz — zi și noapte — posturile rețelei sale sanitare.

Ingeniozitatea îl ajuta în toate împrejurările. Pe câmpul de luptă își aranjase o locuință subterană care stîrnise admirația tuturor, iar căruța lui devenise celebră. Avea arcuri special construite pentru a putea evacua răniții gravi și era acoperită cu un coviltir brașovenesc ca la chervane, cu o mușama ce împiedica pătrunderea ploii. Lateral, coviltirul avea perdele — ferestruici — pentru lumină. În chichiță se afla lada cu efecte, o mică farmacie, o saltea care strînsă servea ziua drept scaun și o laviță ce se proptea pe loitre și care era masa de scris. După cum se vede un interior prevăzut cu toate cele necesare.

Inima caldă a lui Davila a fost sensibilă și la suferințele populației locale, greu lovită de cerințele și lipsurile pe care le aduce războiul. „Mii de familii rătăcesc în frig, fără pîine și fără adăpost — scrie el fiicei sale. Peste tot sate arse, recolte nimicite. Mame, copii, femei cer pîine strigînd : «Aman», «Iertare». Iertare pentru ce ? Pentru o vină care nu e a lor ! Trebuie să-i ajutăm...”

Multe din rezultatele obținute de corpul sanitar militar au fost fructul exemplului permanent dat de Davila. Astfel, în fața Plevnei, frontul cedează la un moment dat în urma unui atac turc. Posturile sanitare rămîn descoperite în bătaia focului inamic. Davila a ordonat : „Stăm pe loc pînă ce ultimul rănit va fi evacuat !” Nici un medic, nici un sanitar nu și-a părăsit postul. Pentru plecarea cu

brancardierii în liniile înaintate, medicii se luptau pentru întîietate, era nevoie să se tragă la sorți care să fie primul !

Perspicacitate, spirit de inițiativă, experiența căpătată pe cîmpul de luptă, dragostea de om, sînt calități pe care Carol Davila le dovedise cu prisosință în organizarea serviciului sanitar de campanie. Din păcate, fără o largă înțelegere din partea conducătorilor de pe atunci ai țării, fără mijloace materiale suficiente, fără medicamente, fără numărul de ambulanțe necesare, cu puține spitale, serviciul sanitar militar nu și-a putut îndeplini misiunea așa cum ar fi dorit întregul corp sanitar, activitatea lui fiind limitată. Neputincioși s-au dovedit acești sanitari în fața morții multor răniți care ar fi putut fi salvați dacă ar fi existat medicamentele necesare. Mulți sînt de asemenea răniții care nu s-au putut bucura de nici un fel de asistență medicală, întrucît personalul medical era prea redus pentru a putea face față cerințelor.

Trebuie remarcat faptul că întreaga operă desfășurată pe cîmpul de luptă a fost efectuată de un corp sanitar compus din 75 de medici militari activi, 120 subchirurgi și o companie sanitară cu 40 de ofițeri și 500 de sanitari, infirmieri. Spitalele din interiorul țării au fost deservite de vreo 50 de medici de rezervă. Socotind că micul corp medical care a activat pe front a îngrijit circa 15.000 de răniți, se poate afirma că munca și jertfa cerută corpului medical român a fost covîrșitoare sub raport numeric. Din cei 75 de medici activi au căzut în timpul campaniei 20, deci 28% din efectiv, o proporție mai mare decît aceea a ofițerilor combatanți căzuți pe cîmpul de luptă.

Ținînd seama de faptul că o treime din medici a căzut pe front, înseamnă că în greua campanie de

pe câmpiile Bulgariei un medic trebuia să îngrijească 300 de răniți. Un medic trebuia să dea primul ajutor, să trieze, să opereze și să îngrijească 300 de răniți, majoritatea gravi !

Greu a fost rolul și grea a fost răspunderea ce a apăsât pe umerii fiecărui medic din corpul sanitar al armatei !

O întrebare se impune : care este explicația, care a fost cauza acestei deficiențe numerice în organizarea serviciului medical militar, deficiență care a fost împlinită în parte numai prin eroismul și jertfa corpului sanitar ? Davila a fost cel care a pregătit și pus la punct buna funcționare a serviciului medical de campanie, cum deci n-a prevăzut și n-a căutat el să remedieze din timp inconvenientele unui corp sanitar insuficient ca număr ?

Răspunsul la această dreaptă întrebare vine de la sine. Cunoaștem greutatea ce le-a întâmpinat Davila la întemeierea școlii medicale românești, greutatea ce i s-au pus la buna funcționare și perfecționare a școlii de medici militari. Școala, ca să ființeze, avea nevoie de internat, corp profesoral, uniforme pentru elevi, recuzite etc., etc. Toate acestea reclamau fonduri, buget ; în fiecare an însă, la prezentarea bugetului, guvernele burghezo-moșierești, cu toată opunerea dîră a lui Davila, operau cu crudă și condamnabilă nepăsare în bugetul prezentat de comandantul școlii. Numărul elevilor care urmau să fie admiși în Școala medico-sanitară era tăiat și redus în cel mai bun caz la jumătate. La audiențele, revenirile și demonstrările lui Davila privitoare la necesitatea de a pregăti din vreme un corp sanitar proporțional ca număr cu calculul probabil al evenimentelor militare pe cîmpul de luptă, în mod permanent Davila era zeflemisit ca fiind un temperament „războinic”, iar la argumentarea insistentă și documentată a șefului serviciului sanitar

militar, ministrul de război îi răspundea să lase grija aceasta pe seama lui ! Rezultatul era amputarea bugetului Școlii medico-militare și cu un buget mutilat școala nu putea să scoată anual decît un număr redus de absolvenți, zece-doisprezece cel mult. Dacă ne gîndim că abia în 1869 școala de medicină a fost transformată în facultate, dacă ne gîndim la lupta de fiecă zi a lui Davila pentru buna funcționare a școlii lui și la comportarea eroică a corpului sanitar militar în războiul pentru independența de stat a Romîniei, înțelegem uriașele eforturi făcute de Davila și de întreg serviciul sanitar militar pe cîmpul de luptă.

Bolnav de o sciatică agravată de umezeala bordeielor și de umblatul prin viscole și noroaie, Davila cînd cobora de pe cal mergea îndoit de durere. Un furuncul antracoid al cefei l-a chinuit nespus. Starea medicului-șef al armatei devenind gravă, a fost evacuat cu forța de elevii lui la spitalul din Turnu Măgurele, unde a fost operat fără anestezie din cauza afecțiunii cardiace de care suferea. Prezența lui pe front fiind necesară, Davila a pîecat timpuriu înapoi, cu rana larg deschisă. Vindecarea nu a survenit decît patru luni mai tîrziu. „Atît de dragă îmi e Crucea Roșie de pe braț, încît mi-am încrustat-o și pe ceafă”, spunea Davila celor ce priveau și se însăimîntau de incizia crucială pe care o purta pe ceafă.

În schimb, după război, după ce materialul sanitar procurat de Davila își dăduse dovada utilității, într-o bună zi Davila se pomeneste... că i se impută o enormă sumă de bani. Ministrul de război, de după război, nu voia să ordonanteze achitarea unor furnituri sanitare comandate de Davila cu extremă urgență pe motivul că cererea de comandă nu așteptase să treacă prin întreaga filieră birocratică

obișnuită. Dacă ar fi așteptat, formalismul administrativ s-ar fi terminat de bună seamă o dată cu terminarea ostilităților și răniții ar fi fost lipsiți pe front de orice material sanitar. Indignat, Davila tipări niște afișe prin care chema locuitorii capitalei în piața Teatrului Național să subscrie și să acopere cheltuielile făcute cu materialul sanitar întrebuințat la Grivița și la Plevna. „Eu personal n-am nici o avere cu care să pot onora datoria prilejuită de ușurarea suferințelor ostașilor noștri !” Rumoarea și indignarea publică sperie pe ministrul birocratic care se grăbi de data aceasta să achite facturile...

Nu putem încheia rîndurile privitoare la campania din 1877 fără să amintim că într-o încețoșată și tristă zi de noiembrie, întorcîndu-se de la ambulanță, Davila a găsit în bordeiul lui pe Nicolae Grigorescu. Întîlnirea a fost caldă, afectuoasă.

În vara lui 1877, Grigorescu se găsea la Paris. Aflînd de intrarea Romîniei în război, pictorul socoti că nu poate rămîne departe de țară și de zbcuimul ei. „Poetul liniștei, al luminii și al cerului albastru, căută să găsească pe paleta lui culorile necesare zugrăvirii celei mai îngrozitoare priverlisti, aceea a războiului. N-a fost pictor care să le fi găsit mai bine ca el. În rînd cu soldații, înfrun-tînd moartea, Grigorescu a înțeles cine sînt adevărații eroi și lor le-a închinat toată iubirea și toată admirația sufletului lui. Pe opincarii aceia uscați și vînjoși, care se azvîrleau cu frenezie în brațele morții, pe ei i-a nemurit în puternica lui operă. Erau frații lui aceia, și cum îi semănau !... În fața îngrozitoare tragedii a războiului, un pictor nou se deșteaptă în Grigorescu !...”¹ Tablourile : **Atacul de la Smîrdan, Spionul, Convoi de prizonieri** sînt capodopere nă ale picturii de război, ci ale umanității

¹ Al. Vlahuță : *N. I. Grigorescu*, București, 1910, pag. 79.

în suferință. „Dac-aș avea eu tabloul **Convoi de prizonieri** — spunea Vlahuță — l-aș dăruia orașului Haga, pentru sala de ședință a Congresului Păcii. Ce sînt toate discursurile meșteșugite ale marilor diplomați ai lumii, pe lângă ceea ce spune așa de simplu și așa de adînc mișcător bucățica asta de pînză !”

Într-o zi încețoșată de noiembrie 1877, Davila l-a avut pe Grigorescu drept oaspete în bordeiul său...

APUSUL

Stejarul înalt și falnic privește totdeauna în sus, spre limpezimea și frumusețea cerului. De la o vreme însă, rădăcinile copacului se îngustează, seva nu mai poate circula. Fără să se frîngă, stejarul începe a se usca ; coroana nu-i mai este atît de falnică, trunchiul se strînge, parcă, se subțiază de suferință. În cele din urmă trăsnetul unei zile de vară transformă totul în cenușă ce îngroapă și dă din nou viață pămîntului...

După efortul și nemăsurata risipă de energie prilejuită de războiul din 1877, forțele lui Davila slăbiră. Trupul mușcat în atîtea rînduri de otrăvurile tifosului, reumatismului infecțios, holerei și dizenteriei, inima care a luptat și a bătut numai pentru ceea ce e frumos, drept și folositor, începu să dea semne îngrijorătoare de oboseală. În preajma vîrstei de 50 de ani, falnicul stejar întruchipat de Davila începu a se usca, a se strînge, a se mistui cu încetul.

Davila se retrase din numeroasele funcții publice pe care le deținuse și le cînstise. Își păstră numai cursul de chimie la facultate și conducerea — atît de dragă lui — a Azilului Elena Doamna. Școala de

pe platoul Cotrocenilor în parcul căreia odihnea Anica, buna lui tovarășă de viață și de muncă, reprezenta supremul refugiu și unica oază în care Davila se simțea bine, se liniștea, se odihnea. Străinul a cărui copilărie fusese tristă, tinărul smuls din pământul natal și altoit în meleagurile noastre, omul acesta duios și generos își închinase întreaga lui viață unui singur scop : a face bine, a alina suferința. Atunci cînd prea de timpuriu umbrele înserării se abătură peste umerii gîrbovi ai lui Davila, întreaga lui ființă se întoarce și se dăruie Azilului, școlii de orfane de el înființată. Într-un azil depărtat, ca o ființă de pripas, a sosit el pe lume ; dorința supremă a vieții lui a fost ca nici un copil să nu treacă prin ce a trecut el, nici un copil să nu sufere ce a suferit el : jinduirea după absenta dragoste familiale ! Părinte și ocrotitor al acestor copii, în umbrele înserării, gîndul și sufletul lui Davila se îndreptau spre opera lui cea mai dragă, spre orfelinatul din dealul Cotrocenilor. Acolo, la fel ca și în epoca începutului, la amiază, zeci de năsucuri de fetițe ies prin zăbrelele ulucilor, așteptînd sosirea lui „tăicuțu“, tăicuțu lor, al tuturor. Azilul pentru Davila este refugiul, este oaza care îndulcește și încălzește atingerea rece și aspră a înserării...

— Domnule general, vă sfătuiesc și vă rog mai ales să nu vă duceți astăzi la curs, inima dumneavoastră are nevoie de repaus.

Cuvintele acestea au fost rostite de tinărul doctor Buicliu, proaspăt întors de la studii din străinătate și care venise să-și vadă maestrul ; cu această ocazie îl și examinase ca specialist în bolile de inimă. Era o zi de iunie a anului 1884. După plecarea lui Buicliu, Davila spuse maiorului Perticari, ce se găsea de față : „Ia o foaie de hîrtie și scrie o cerere de concediu de 6 luni pentru doctorul Buicliu“.

— Dar, domnule general — ripostă uimit Perti-cari — medicul n-a cerut nimic, n-a pomănit de nici un concediu, am fost doar aci, în cameră, în timpul vizitei lui !

— Într-adevăr, n-a cerut nimic. Dar în timp ce el mă examina și asculta bătăile inimii mele, eu îi ascultam respirația, îl examinam și eu. Are absolută nevoie de repaus, de liniște, aer de munte și supralimentație. Înregistrează-i cererea ; o voi rezolva. Va pleca la Sinaia, la odihnă.

Doctorul Buicliu a rămas înmărmurit. Se întor-sese în adevăr surmenat și cu modificări respira-torii. Ajuns mai târziu profesor, Buicliu povestea cunoscătorilor întâmplarea aceasta, exemplu edifica-tor al pregătirii medicale și al nobilului caracter al lui Davila.

Amfiteatrul spitalului Colțea — amfiteatru ridi-cat și ilustrat treizeci de ani de Davila — era ca de obicei ticsit într-o zi de iunie 1884. Sălile fremă-tau de zumzetul studenților care asistau la ultimul curs din anul acela. Era o după-amiază caldă de vară. În aer plutea o mireasmă dulce, plăcută, de tei în floare. Era ultima zi a anului școlar și stu-denții se gîndeau cu bucurie la răgazul celor două luni de vacanță, de odihnă și de plimbări. De la o vreme nerăbdarea cuprinse amfiteatrul. Zumzetul se întee. Se zvonea că Davila e rău bolnav și nu va putea încheia cursul de chimie atît de gustat de studenție. Deodată, cineva de pe culoar strigă : „Vine !” și rumoarea se potoli. Pe poarta spitalului intră trăsura mare, largă, arhicunoscută. Davila coborî cu anevoie și trecu în cabinetul de lucru. Fu surprins văzînd lipsa profesorului Bernath, asis-tentul și prietenul lui. Întrebă dacă nu cumva e bolnav, pentru a se duce să-l viziteze. Mulțumi tînarului doctor Șonțu, care era asistent benevol, pentru grija ce a avut de a pregăti totul pentru curs și pentru demonstrațiile ce însoțeau obișnuita pre-

legere. Davila își îmbracă fracul — ținea la „moda veche” și totdeauna cursul și-l făcea în fracul devenit legendar — apoi intră în amfiteatru. Fu întâmpinat de aplauze nesfârșite. Era slab, extrem de slab, cu fața suptă, brăzdată de șanțuri adinci. Miinile subțiri — mai nervoase și mai frumoase ca oricînd — cercetară aparatele de experiență, controlară soluțiile, totul fu pus la punct. După ce aplauzele conțineră, Davila trecu la catedră, privi cîteva clipe auditoriul, iar apoi își începu cuvîntarea. Vocea îi era limpede, dicțiunea clară, caldă și cuce-ritoare. În amfiteatru nu se auzea decît glasul conferențiarului, iar în pauze numai respirația accelerată, obosită a acestuia. Sala era cuprinsă de o mare emoție.

— Din nemărginita mea dragoste pentru dumneavoastră, elevii mei, am venit să fac astăzi ultima lecție a anului acesta. S-ar putea însă, prea bine — și aci vocea profesorului scăzu, înecată și ea de emoție — ca această lecție să fie și ultima din cariera și viața mea. În adevăr, inima, o simt limpede, mă lasă, își pierde forțele ; obosită, ea este pe cale să-și termine nebuneasca și lungă ei cursă. În acest moment, aruncîndu-mi privirea înapoi, spre depărtatul început al drumului pe care l-am parcurs, îmi amintesc de stihurile care mi-au servit atunci drept deviză : „Det vita, det opes, animam meam ego ipse parabo.” — „Dacă viața mă va ajuta, dacă puterile îmi vor îngădui, eu însumi îmi voi făuri liniștea și mulțumirea sufletului meu.” Astăzi, la capătul drumului străbătut, pot fi împăcat, pot avea cugetul liniștit. Am muncit cu rîvnă, am împlinit — în limita puterilor — sarcinile care apăsau umerii mei, astfel încît pot roti ușurat ochii în juru-mi. Vă am pe dumneavoastră, elevii în care am crezut ieri, în care cred acuma și care sînteți necontestata speranță a zilei de mîine. Lîngă mine, în această ultimă lecție, simt prezența unui fost elev de-al meu

și care curînd va fi profesorul dumneavoastră : doctorul Șonțu. El poartă un nume scump mie, numele unui erou de la Grivița ; fără a-mi datora nimic, el a venit lingă mine și prezența lui astăzi aci, mă mulțumește, mă liniștește. Am conștiința împăcată deci, am credința că, în măsura în care viața și soarta m-au ajutat, mi-am pregătit liniștea sufletului meu. „Det vita, det opes, animam meam ego ipse parabo”, să începem cursul de astăzi, ultimul meu curs poate !

Deodată cerul bucureștean se înroși spre dealul Cotrocenilor. Clinchetul strident al pompierilor se împletea cu șuieratul prelung al gardiștilor și cu dangătul vestitor de jale și primejdie al clopotelor. Lumea alerga de-a lungul Dîmboviței, întrebările și răspunsurile se încrucișau : E foc mare în Cotroceni ! Ard Cotrocenii !...

De cîtva timp, Davila nu mai părăsea patul. Inima funcționa neregulat, semnele de insuficiență miocardică se adunau și se făceau din ce în ce mai mult simțite. Umflătura picioarelor, pleoapele de asemenea umflate, respirația grea, accelerată, toate dovedeau profunda atingere și suferință a inimii. Dar și ținuit în pat Davila nu sta zadarnic ; el trimitea și împărțea prietenilor cîte un gînd bun, cîte un sfat sau o inițiativă prețioasă.

Bolnav fiind, Davila lucra la un ierbar, sorta anume toate varietățile de ferigă care cresc la noi în țară. Cataloga de asemenea frumoasa și rara varietate de scaieți argintii care cresc pe munții Sinaiei. Era un pasionat cercetător botanist. Iată ce-i scrie la 1 august 1884 Maria Rosetti, soția lui C. A. Rosetti, pe care Davila o inițiasse în tainele florei romînești : „Dacă ți-aș putea descrie bucuria resimțită la primirea frumoaselor ferigi ! Cum te gîndești la toate și realizezi toate ! Pentru dumneata

nimic nu este imposibil. Cît de fericiți sîntem, știind că ești mai bine ; ziarele spuneau că ești rău bolnav..."

Țintuit de boală în pat, Davila lucra neconținut, gîndind cum ar putea îmbogăți mai mult patrimoniul cultural și științific al țării sale.

Solda pe care a luat-o de 1 martie 1884 a coincis cu punerea în circulație a primelor monede de argint romînești. Davila transformă întreaga soldă în piese de un leu ; puse să le găurească și să se treacă prin ele firele de mătase albă și roșie, firele tradiționale ale mărțișoarelor. Împărți el în-suși fiecărei eleve un astfel de mărțișor și la azil bucuria fu nespusă...

În seara aceea, cînd cerul bucureștean fu înroșit de flăcări, Davila zăcea pe patul de suferință. Deodată bolnavul tresări. De afară se auzeau strigăte, țipete, zgomot de pași, huruituri înăbușite. „Arde Azilul ! Arde azilul din Cotroceni ! Arde Azilul Elena Doamna ! Arde Orfelinatul lui Davila !"

Cînd Davila auzi strigătele se ridică, uită de suferință și alergă să-și salveze opera.

Azilul, clădire ridicată cu truda lui ; azilul, clădirea în care zidise la temelie, ca un nou meșter Manole, tot ceea ce avea el mai bun, mai curat, mai neîntinat ; azilul, casa de fiecare clipă a lui și a gîndurilor lui ; casa în grădina căreia doarme Anica, mama copiilor lui ; azilul, operă zămislită din sufletul și din mintea lui, azilul arde, limbile dușmănoase ale focului tind să-l nimicească. Davila uită de boală, uită de tot, afară de un singur lucru : azilul, casa lui, adevărata lui casă trebuia salvată !

Într-o clipită, Davila se găsește la locul incendiului. Dintr-o privire își dă seama de situație. Zăpăceala domnește, oamenii și-au pierdut capul, pe-

ricolul este cumplit, focul amenință să cuprindă din toate părțile clădirea principală. Scurt, tăios, militărește, Davila restabilește ordinea, dă directive precise, mobilizează toate brațele, toate forțele. „Unde sînt copilele ?” Tăcerea din juru-i îl lămurește. În haosul primei clipe nimeni nu se gîndise la evacuarea și punerea în siguranță a elevelor. Davila, înnebunit, se repede pe scări ; fumul înecăcios nu-l împiedică. În clipa următoare se află în dormitorul principal, năpădit de fum și de funingine. Elevele s-au deșteptat din somn și, îngrozite, plîng. Blînd, dar autoritar, Davila le îndeamnă să coboare în liniște, fără îmbulzeală și fără grabă ; el va coborî ultimul. Într-o ordine perfectă cele aproape 300 de orfane sînt salvate la timp, în vreme ce limbile de foc fac să plesnească geamurile dormitoarelor abia părăsite. Elevele fură adăpostite provizoriu în clădirea mai depărtată a sălii de educație fizică. Apoi Davila luă conducerea efectivă a lucrărilor de stingere a focului. După două ore de istovitoare și supraomenești eforturi incendiul fu stins. Azilul era salvat !

Efortul făcut a constituit cîntecul de lebadă al lui Davila.

Noaptea de 23 spre 24 august 1884 și-a picurat cu greutate orele, minutele. Davila era înconjurat de cei apropiați lui : rudele, copiii, cîțiva prieteni. Medicul își urmărea singur pulsul, își calcula cu stoicism progresul neîncetat al bolii, topirea treptată a forțelor, cedarea iremediabilă a mușchiului inimii. Își dicta cu seninătate și hotărîre medicația : „Sirop de eter... injecție de morfină... Întoarceți pendula către mine (ca să poată observa reacțiunea medicamentelor)... S-a sfîrșit... Plec pentru marea călătorie !...”

Au fost ultimele cuvinte ale lui Davila. Era ora 4.30 din dimineața zilei de 24 august 1884.

Generoasa lui inimă ajunsese la capătul zbuciumatului ei drum.

Afară mijeau zorile. Cineva deschise fereastra. Prin ea o rază de soare, prima rază, se furișă și puse o pată de lumină, o coroană de aur, pe fruntea lui Carol Davila, omul care s-a înfrățit cu pământul românesc, pe care l-a iubit cu nețărmurită pasiune și a cărui ultimă dorință a fost ca în acest pământ să-și găsească locul de veșnică odihnă. Locul acesta se găsește pe platoul Cotrocenilor, în grădina fostului Azil Elena Doamna, Institutul Pedagogic de astăzi.

BIBLIOGRAFIE

- V. ALECSANDRI : *Scrisori*, Ed. Socec, 1904.
- G. BARBU : *Viața și opera doctorului Carol Davila*, S.R.S.C., 1957.
- G. BARBU : *Carol Davila și timpul său*, Ed. Științifică, 1958.
- V. BOLOGA : *Contribuții la istoria medicinei în R.P.R.*, Ed. Medicală, 1955.
- Dr. SAMUIL IZSAK : *Buletinul societății de medici și naturaliști*, Iași, 1887.
- ELENA PERTICARI : *Buletinul corpului sanitar, București, 1911—1912.*
- DAVILA : *Gazeta medico-chirurgicală a spitalelor*, București, 1870.
- GUY DE : *M. Krețulescu*, S.R.S.C., 1957.
- POURTALES : *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, 1935.
- * * * *La vie de Franz Liszt*, Gallimard-Paris, 1930.
- Dr. C.D. SEVEREA-NU : *Revista de Chirurgie*, București, *Revista Spitalului*, București, Colecția 1880—1890.
- I. SLAVICI : *Din amintirile mele*, 2 vol., București, 1929.
- DANIEL STERN : Școala „Elena Doamna” (Nota noastră : Marie d'Agoult) ; *Nélida* (roman autobiografic), Paris, 1840.

CUPRINS

OBÎRȘIA	5
LA DRUM	9
ÎN PREAJMA ANILOR 1850	12
PRIMII PAȘI	17
LA LUCRU	27
ÎNVĂȚĂMÎNTUL MEDICAL ROMINESC	39
FAMILIA	43
ALĂTURI DE ALEXANDRU ION CUZA	50
UN NOU CETĂȚEAN AL PATRIEI	63
PIEDICI	66
TOTDEAUNA ÎN SLUJBA OMULUI	72
FACULTATEA DE MEDICINĂ LA FIINȚA	80
ANII 1870—1873	81
DAVILA ȘI CRUCEA ROȘIE	99
MOARTEA ANEI DAVILA	102
1877	105
APUSUL	116
BIBLIOGRAFIE	125

ȘCOALA

MILITARE

DE CHIRURGIE

din

ROMANIA

(Se aplică în caz de
prezentare a diplomei)

Se aplică în caz de
prezentare a diplomei

Nr. 58

Suplinimantul Profesiunii este la dispoziția Domnului Medic, înscris în "Jurnalul" Ministerului
Medicinii — a primit în ziua de 18/11/1914 suma necesară pentru plata primilor
Diplomei la Nr. 453 a anului. Adm. Baza este... prin amănunt după delictarea înscrisului
pentru ea de către el și pentru suma de 100 lei în contul alți tineri

ANUL DE ÎNFRUNTĂRI

Studenți în Primul An de Medicină: *Studenți în Primul An de Medicină*
Studenți în Al doilea An de Medicină: *Studenți în Al doilea An de Medicină*
Studenți în Al treilea An de Medicină: *Studenți în Al treilea An de Medicină*
Studenți în Al patrulea An de Medicină: *Studenți în Al patrulea An de Medicină*
Studenți în Al cincilea An de Medicină: *Studenți în Al cincilea An de Medicină*
Studenți în Al șaselea An de Medicină: *Studenți în Al șaselea An de Medicină*
Studenți în Al șaptea An de Medicină: *Studenți în Al șaptea An de Medicină*
Studenți în Al optlea An de Medicină: *Studenți în Al optlea An de Medicină*
Studenți în Al nouălea An de Medicină: *Studenți în Al nouălea An de Medicină*
Studenți în Al zecelea An de Medicină: *Studenți în Al zecelea An de Medicină*

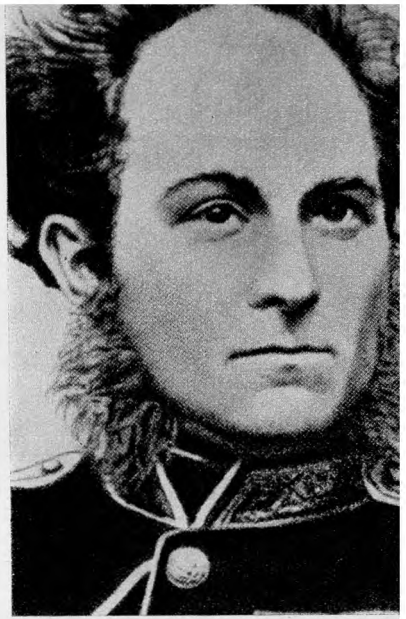
București, 15/11/1914

Director

[Signature]

Directorul Școlii

Una din primele diplome eliberate de Școala Militară de Chirurgie

Carol Davila

Anica Davila

Carol Davila și fiul său Alexandru

Carol Davila (X) în timpul războiului
pentru independența României (1877)

Medalionul la centenarul
Dr. Carol Davila (1928)

Alexandru Davila—
după o pictură de N. Grigorescu

Dr. C. Severeanu întemeietorul chirurgiei moderne rominești. Elev și colaborator al Dr. C. Davila.

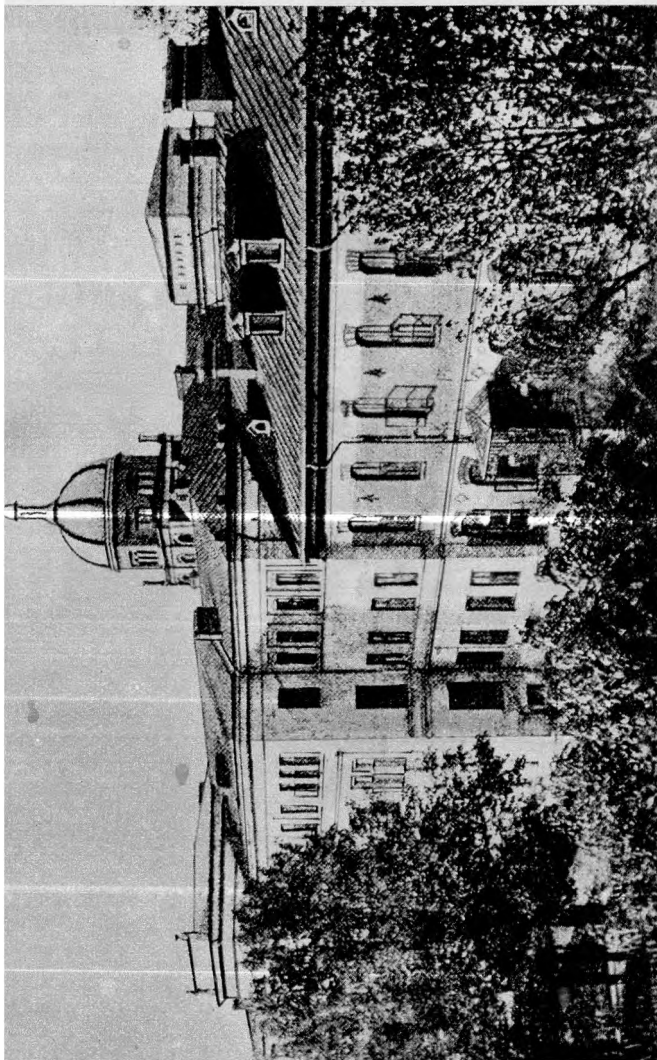

Turnul și Spitalul Colțea

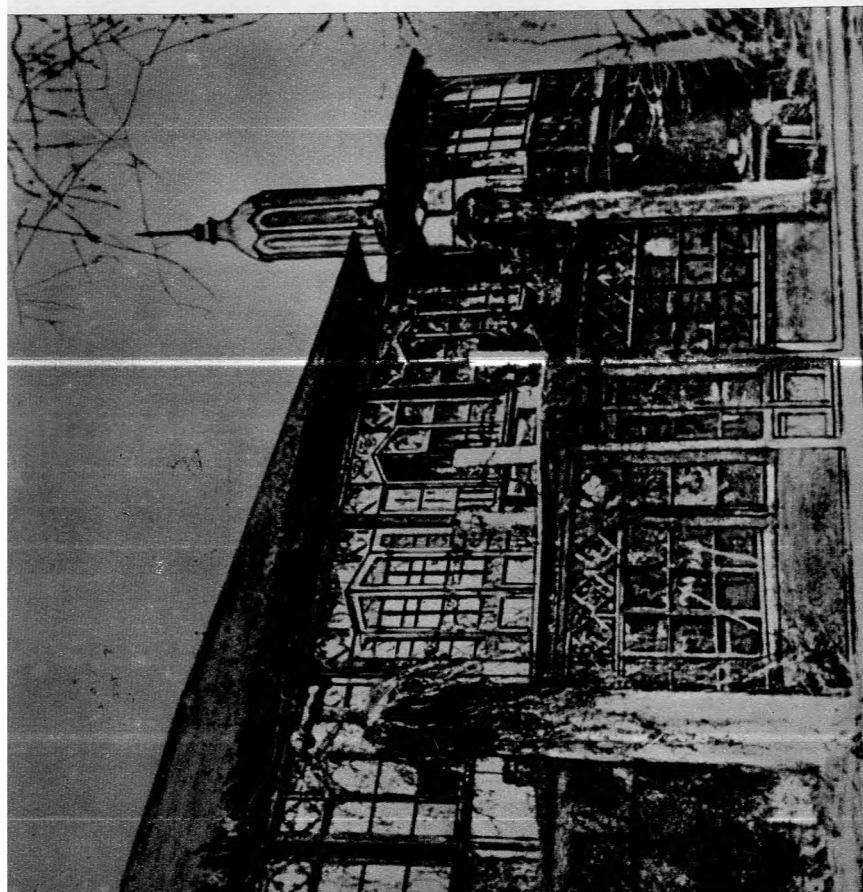

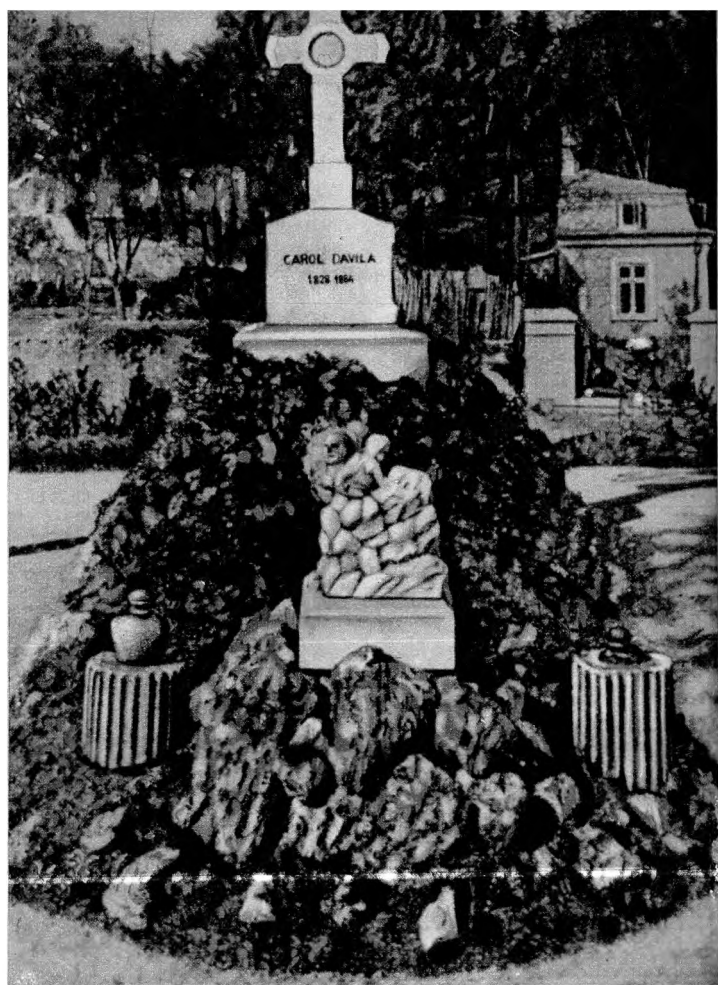
Anica Davila — după pictura lui Sava Henția

Școala Normală „Elena
Doamna“ (Astăzi Institu-
tul și Școala Pedagogică
din București)

Casa lui Davila
de la Cotroceni

Mormîntul lui Carol Davila de
la Cotroceni (Parcul Institu-
tului Pedagogic din Bucureşti)

Redactor responsabil : MĂCIUCĂ CONSTANTIN
Tehnoredactor : GRIGORE VASILE

*Dat la cules 29.11.1960. Bun de tipar 09.01.1961.
Apărut 1961. Comanda nr. 3822. Tiraj 8.140. Broșate
7.100+legate 1040. Hirtie semivelină de 65 g/m².
840×1080/32. Coli editoriale 6. Coli de tipar 8.
Planșe tieldrunk 8. A. 063/1.
C.Z. pentru bibliotecile mici 8 (R).*

Întreprinderea poligrafică Combinatul Poligrafic
Casa Științei „I. V. Stalin”, Piața Științei,
București, R.P.R., comanda nr. 2057

Lei 4,45

EDITURA TINERETULUI